

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ БАНКІНІҢ
2007 ЖЫЛҒЫ
ЖЫЛДЫҚ ЕСЕБІ

АЛМАТЫ
2008 жыл

Пайдаланылатын қысқартулар тізімі

Қазақстан Республикасының Президенті	Президент
Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі	Ұлттық Банк
Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі	Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі
Қазақстан Республикасының Ұлттық қоры	Ұлттық қор
Қазақстан Республикасы Үкіметі	Үкімет
Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі	Қаржы министрлігі
Қазақстан Республикасы Әділет министрлігі	Әділет министрлігі
Қазақстан Республикасы Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі	Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі
Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігі	Мемлекеттік қызмет істері агенттігі
Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі	Статистика агенттігі
Тәуелсіз мемлекеттер достастығы	ТМД
Еуразия экономикалық қоғамдастығы	ЕурАзЭҚ
Бірыңғай экономикалық кеңістік	БЭК
Шанхай ынтымақтастық ұйымы	ШЫҰ
Халықаралық қаржы ұйымдары	ХҚҰ
АҚШ долл.	долл.

	Бет
КІРІСПЕ	4
I. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ	7
1.1. Экономиканың нақты секторы	7
1.2. Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі	9
1.3. Салық-бюджет саласы	10
1.4. Төлем балансы және сыртқы борыш	12
1.5. Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету	17
II. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ, АЛТЫНВАЛЮТА АКТИВТЕРІН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ	21
2.1. Ақша-кредит саясаты	21
2.2. Ұлттық Банктің алтынвалюта активтері және оларды басқару	29
2.3. Валюталық реттеу және бақылау	30
III. ЭМИССИЯЛЫҚ ОПЕРАЦИЯЛАР ЖӘНЕ ҚОЛМА-ҚОЛ АҚША АЙНАЛЫМЫ	34
3.1 Ұлттық Банктің эмиссиялық операциялары	34
3.2 Қолма-қол ақша айналымы	35
IV. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ	36
4.1. Валюта нарығы	36
4.2. Банкаралық ақша нарығы	38
4.3. Депозит нарығы	38
4.4. Кредит нарығы	40
4.5. Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы	41
V. ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ	42
5.1. Банкаралық ақша аудару жүйесі	44
5.2. Банкаралық клиринг жүйесі	45
5.3. Төлем құралдары	46
VI. НОРМАТИВТІК-ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚЫЗМЕТ	49
VII. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ БАНКТІҢ АҚПАРАТТЫҚ-ТҮСІНДІРУ ҚЫЗМЕТІ	50
7.1. Халықаралық ынтымақтастық	50
7.2. Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру қызметі	56
VIII. БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ЖӘНЕ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІ ЖЕТІЛДІРУ	59
IX. АКТИВТЕРДІ СЕНІМГЕРЛІК БАСҚАРУ БОЙЫНША КӨРСЕТІЛЕТІН ҚЫЗМЕТТЕР	62
9.1. Ұлттық қорды басқару	62
9.2. Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету бойынша кастодиандық, брокерлік және басқа да қызмет	63
X. ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ІШКІ ҚЫЗМЕТ	64
10.1. Ұйымдық құрылым	64
10.2. Адам ресурстары саласындағы саясат	65
10.3. Ақпарат технологияларын дамыту	68
10.4. Ішкі аудит	70
10.5. Қаржы-шаруашылық қызмет	71
СТАТИСТИКАЛЫҚ ҚОСЫМШАЛАР	73
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК	97

КІРІСПЕ

Тәуелсіздік жылдары Қазақстан әлемдік шаруашылық жүйесіне кірген ашық экономикасын құрды. Экономиканың ғаламдануы тұтастай алғанда еліміздің экономикасына оң әсерін тигізе отырып әлемдік күйзелістердің ішкі экономикаға ауысу тәуекелін ұлғайтты, мұны Қазақстан 2007 жылы басынан кешірді.

2007 жылдың басында әлемдік экономика өсу үрдісін көрсетті. Қаржы нарықтары өсті, банктер рекордтық пайда түсірді, корпорациялар қосылу мен игеру есебінен күшейді, пайда табудың жаңа мүмкіндіктерін аша отырып қаржылық инновациялардың саны артты. Осы кезеңде Қазақстан экономикасының дамуын негізінен өткен жылдардың отандық экспорт позицияларына бағаның одан әрі өсуі, ішкі макроэкономикалық тұрақтылық сияқты оң үрдістер айқындады. Өнеркәсіп, жылжымайтын мүлік нарығы, құрылыс, сауда, банктік қызмет көрсету нарығы (алғашқы жарты жылда экономикаға берілген кредит 47% жуық, резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттері 24% ұлғайды) жоғары қарқынмен дамыды. 2007 жылдың алғашқы 7 айында Ұлттық Банк бар күшін ақша-кредит саясатының инфляцияны барынша төмендететін осындай мәндегі құралдарын таңдауға бағыттады.

Алайда АҚШ-та басталған ипотекалық дағдарыс әлемдік қор нарықтарындағы және банк секторындағы дағдарысқа ұласты.

АҚШ-тағы ағымдағы ипотекалық дағдарысты талдаушылар дәстүрлі бизнес-циклдің ақырғы бөлігі ретінде бағалауда. Қазіргі қаржы циклі көптеген активтер, ең алдымен жылжымайтын мүлік бағасының өсуіне әкеп соққан 2000-2002 жылдары пайыздық ставкаларды ауқымды қысқартудан басталды. Оның әсері пайыздық ставкалары Еуропадағыдан төменірек АҚШ-та көбірек байқалды. Арзан және жай кредит банктерге кредит үшін жауапкершілікті басқаларға жүктеуге мүмкіндік беретін қаржы инновацияларымен (ипотекалық облигациялар тетігі сияқты) қамтамасыз етілді. Банктер ипотекалық кредиттерді өз қаражаты есебінен емес, заем қаражаты есебінен қаржыландыруды ұсынды, бұл қаржы конвейерінің жұмыс істеуін қамтамасыз ететін, сондай-ақ субстандартты кредиттердің көлемін ұлғайтатын жаңа заемдарды үнемі тартып отыруды талап етті, бұл жылжымайтын мүлік нарығында дүмпу туғызды. 2006 жылдың аяғында - 2007 жылдың басында американдық тұрғын үй нарығында өсу баяулап, бірнеше рет пайыздық ставкаларды көтергеннен кейін ипотекалық заемшылардың төлем жасау қабілетімен проблемалар туындай бастағаннан-ақ инвесторлардың бір бөлігі пайдаларын белгілей бастады. 2007 жылғы шілденің аяғында – тамыздың басында нарықтар дағдарыс алдындағы күйде болды, бұл қаржы активтерін жаппай сатуға, олардың құнының төмендеуіне және кредиторларда күрделі проблемалардың туындауына әкеп соқты.

Мұндай жағдайларда әлемдік нарықтар өтімділіктің жетіспеуін бастан кешірді, орталық банктердің бірқатары, атап айтқанда Федералдық резерв жүйесі, Еуропа орталық банкі өз елдерінің банк жүйесіне қолдау көрсету үшін кредиттік интервенциялар жүргізді.

Капиталдың портфельдік инвесторларын дамушы нарықтардан шығару нәтижесінде дамушы нарықтардың көпшілігі сырттан қарыз алу мүмкіндігінен айырылды.

Экономикалық өсу перспективаларының нашарлауын дамушы елдер ғана емес, қысқа мерзімді болашақта экономикалық дамудың баяулауын күткен жетекші индустриалдық алпауыттар да бастан кешірді.

ЭЫДҰ болжамдары бойынша 2007 жылы әлемнің аса ірі жеті экономикасының орташа өсу қарқыны 2,2 пайызға дейін 0,1 пайыздық тармаққа қысқарады. 2007 жылы АҚШ ЖІӨ 2,2% өсті. Бұл көрсеткіш соңғы бес жылдағы ең төменгі көрсеткіш болды.

Экономикалық дағдарысқа ұшырай қоймаған Азия елдері болды. Қытай мен Үндістан аймақ экономикасының негізгі локомотивтері болып қала береді. 2007 жылы Қытай экономикасының өсуі 11,4%, Үндістандікі – 8,7%, Жапониянікі – 2,1% болды.

2007 жылғы тамыздан бастап Қазақстан экономикасы АҚШ-тағы ипотекалық заемдар нарығындағы дағдарыстың кейбір көріністерін сезінді.

Дамуы басым дәрежеде сырттан алған қарызбен айқындалатын қазақстандық банктер үшін дамушы нарықтардың көпшілігіндей сырттан қаржыландыру көздеріне мүмкіндік шектелді. Кәсіби емес инвесторлардың нарықтарында қарыз алуға рұқсат шектеліп (облигациялар шығару, IPO өткізу арқылы), кәсіби инвесторлардың синдикатталған заемдарын тарту мүмкіндігі сақталғанмен, өткен кезеңде сырттан айтарлықтай қарыз алған қазақстандық банктер өтімділік жағынан қиындық көрді.

Депозиттердің аздап кетуімен, берілегін кредиттер бойынша ставкалардың көтерілуімен бірге жүретін банк секторы дамуы қарқынының кейбір төмендеуіне қарамастан отандық банктер экономиканы кредиттеуді тоқтатқан жоқ.

Нақты секторға келер болсақ, 2007 жылы экономиканың өсу қарқыны 2006 жылғы 10,6%-дан 2007 жылы 8,5%-ға дейін төмендеді және экономиканың, әсіресе құрылыс және қаржы қызметі сияқты салалардағы өсуінің баяулауы алдағы жылдары да жалғаса береді деп күтіледі. Құрылыс саласының өсу қарқынының баяулауы кредиттердің жетіспеуінен, ал қаржы секторынікі сыртқы заемдық ресурстарға шектеу қойылуына байланысты болады.

Әлемдік қаржы нарықтарынан басқа 2007 жылы Қазақстанның макроэкономикалық көрсеткіштеріне әлемдік азық-түлік нарықтарындағы күйзелістер де теріс әсер етті. Негізгі астық өндіруші елдердегі жиналған астықтың аздығы, әлемде өсімдік шикізатынан (биоэтанол) отынның баламалы түрлерін өндірудің өсуі әлемдік нарықта осы тауарларға ұсыныс көлемінің қысқаруына, соған сәйкес олардың бағасының өсуіне әкеп соқты.

Халық кірісінің өсуі, тауарлар мен қызмет көрсету нарықтарындағы бәсекелестік деңгейінің төмендігі, мұнайдың әлемдік бағасының өсуіне қарай өзгеретін энергия тасымалдауыштар бағасының өсуі сияқты ұзақ мерзімді факторлармен қатар осы факторлар экономика дамуының айтарлықтай инфляциялық аясын құруға ықпал етті.

Осылайша, 2007 жылы банк жүйесінің өтімділігімен және инфляциялық қысымның өсуімен қатар болған қиындықтармен сипатталатын ахуал қалыптасты. Бұл Ұлттық Банкке банк жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету жөніндегі шаралар мен баға тұрақтылығын сақтау жөніндегі шаралар арасында басымдықты белгілеудің бірін таңдау міндетін қойды.

Ұлттық Банк осындай жағдайларда банк жүйесінің тұрақтылығын баға тұрақтылығын ұстап тұру мақсатының алдында сақтау жөніндегі мақсаттың басымдығын айқындады. Бұл ретте банк жүйесі тұрақсыздығының туындауы банктердің дүрлігуіне, төлемдер жасамау дағдарысына, салымшылардың қашып кетуіне ғана әкеп соқпай, нәтижесінде банктік дағдарысқа ұшыратуы ескерілді. Бұдан басқа банк жүйесінің тұрақсыздығы қаржы секторы субъектілерінің бір бөлігі банктердің еншілес ұйымдары болып табылуына немесе банктік конгломераттардың құрамына кіретіндіктен жүйелік дағдарысқа ұшырағыш қаржы нарығының басқа сегменттерінің тұрақтылығына теріс әсер етуі мүмкін. Әсіресе жинақтаушы зейнетақы қорлары зардап шегуі мүмкін (ЖЗҚ инвестициялық портфелінде банктердің қаржы құралдарының едәуір үлесінің болуы салдарынан).

Тұрақсыздықтың сырттан төнетін қаупіне жауап ретінде Үкімет, Ұлттық Банк және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі 2007 жылы мемлекеттің экономиканы реттеудегі ролін жеке құрылымдардың қызметіне араласу арқылы күшейтті. Келісілген іс-қимылдар әлемдік қаржы нарықтарындағы тұрақсыздық салдарларына тез арада жауап беруге мүмкіндік жасады.

Мемлекеттік органдардың дағдарыстық құбылыстар туындаған жағдайда өзара іс-қимыл жасауының негізгі қағидаттары Үкімет, Ұлттық Банк және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі жасаған Қаржылық тұрақтылық туралы меморандумда айқындалды. Шешімдер қабылдауға 2006 жылдан бері Ұлттық Банктің қаржы жүйесіндегі проблемаларды ертерек анықтау үшін Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігімен бірлесіп шығаратын қаржылық тұрақтылық туралы жыл сайынғы есептерінің қорытындылары негіз болды. 2006 жылғы есептің өзі қаржы жүйесі осалдығының неғұрлым маңызды факторларының ішінде банктердің сыртқы заемдарының өсуін атап өтті.

2006-2007 жылдары Ұлттық Банк және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі банктердің сырттан қарыз алуын шектеу жөнінде белгілі бір шараларды қабылдады, олардың ішінде ең төменгі резервтік талаптарды қалыптастырудың жаңа ережесінің және банктердің қаржылық тәуекелдерін азайту мақсатында екінші деңгейдегі банктердің сырттан қарыз алуын шектеу жөніндегі реттеу шараларының қабылдануы бар.

Ұлттық Банк сондай-ақ 2007 жылдың екінші жартысында АҚШ-тың кредиттік талаптарының қатаңдануы нәтижесінде шет елден келетін ақша ағынының баяулауынан өтімділік қиындығын көріп жатқан банк жүйесіне қолдау көрсетуге бағытталған көлемді интервенцияларды жүзеге асырды.

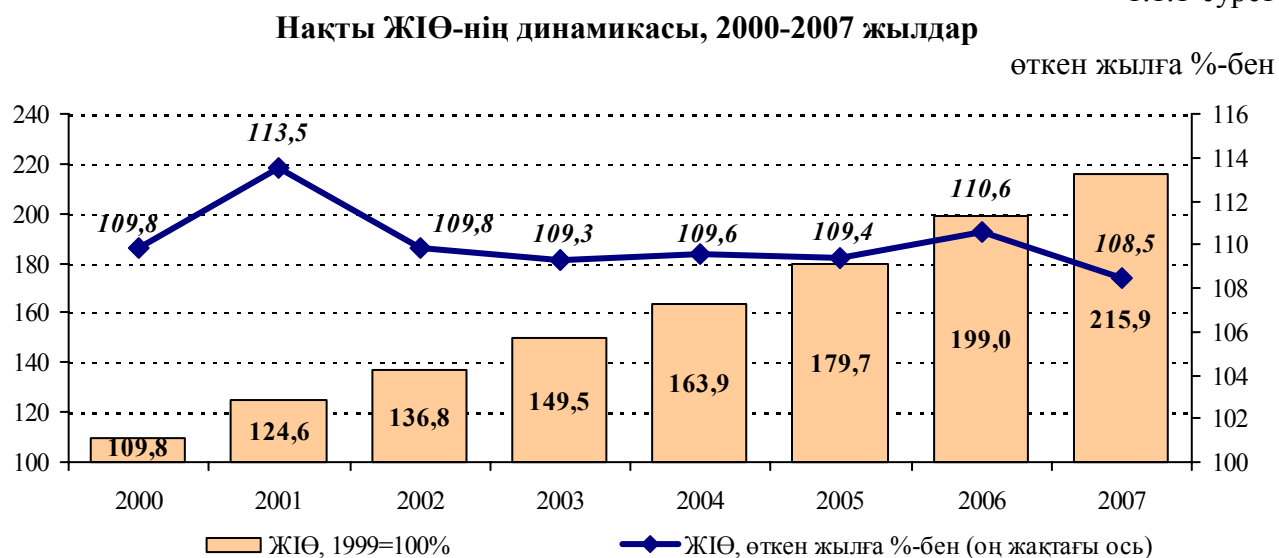
Тұтастай алғанда күрделі макроэкономикалық ахуал, сондай-ақ банк жүйесінің тұрақтылығын баға тұрақтылығын ұстап тұру мақсатының алдында сақтау жөніндегі мақсаттың басымдығын таңдау инфляцияны төмендету жөніндегі шаралардың қабылдануына қарамастан инфляция бойынша 2007 жылға арналған болжамды бағдардың орындалмауына әкеп соқты. 2007 жылдың екінші жартысында инфляцияның ай сайын қарқынды өсуі басталды, нәтижесінде инфляция бір жылда орташа алғанда 10,8% болды, ал Ақша-кредит саясатының 2007-2009 жылдарға арналған негізгі бағыттарында айқындалған мұнайға әлемдік жоғары баға сценарийі бойынша болжамды дәліз 8,2-9,2% болатын.

I. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ

1.1. Экономиканың нақты секторы¹

Жедел деректер бойынша ЖІӨ көлемі 2007 жылы ағымдағы бағамен 12,7 трлн. теңге болды. Бұл ретте ЖІӨ нақты өсуі 2006 жылғы 10,6%-бен салыстырғанда 8,5%-ға дейін баяулады. 1999 жылдың көрсеткіштерімен салыстырғанда нақты ЖІӨ 2 еседен артық өсті (1.1.1-сурет).

1.1.1-сурет

ЖІӨ-нің өсу қарқынының 2007 жылы төмендеуі құрылыстағы өндірістің және өндіруші өнеркәсіптің өсу қарқынының төмендеуіне байланысты болды. Тауарлар өндірісінің құрылымында құрылыс көлемі 16,4%-ға (2006 жылы 35,6% болды), ауыл шаруашылығы 8,4%-ға (7%), өнеркәсіп 4,5%-ға (6,9%), оның ішінде тау-кен өндірісі 2,6%-ға (7%), өңдеуші 6,7%-ға (7,3%), электр энергиясын және газды өндіру және бөлу 7,3%-ға өсті (1.1.2-сурет).

1.1.2-сурет

ЖІӨ өндірісіндегі негізгі үлесті өнеркәсіп (28,1%) құрайды. Оның құрылымында 2007 жылы тау-кен өндірісі саласының үлесі 53,8%, ал өңдеуші саланікі 40% болды, ал 2000 жылы осы салалардың үлесі тиісінше, 45,5% және 45,3% болған.

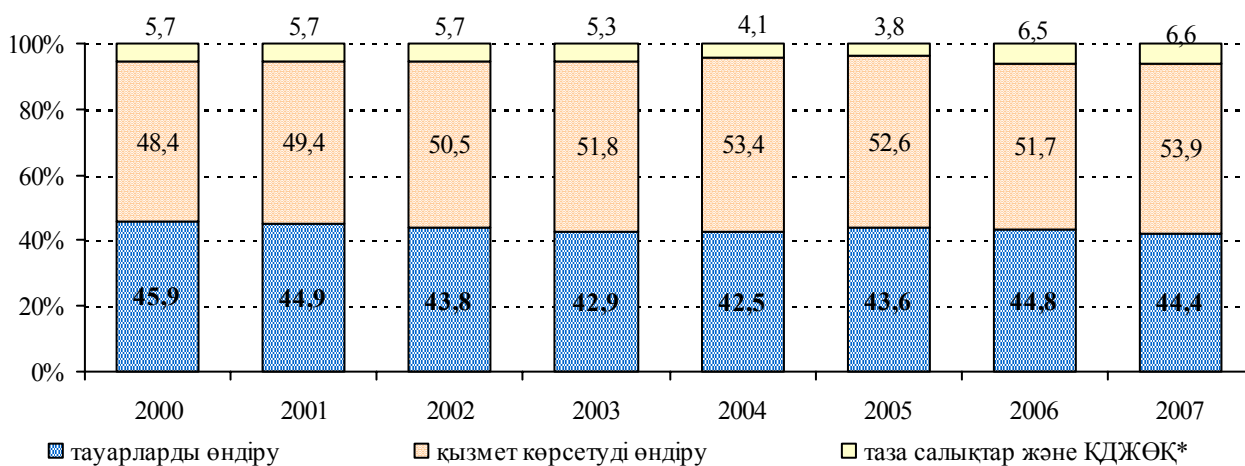
¹ Статистика агенттігінің деректері бойынша

Қызмет көрсету өндірісі қаржы қызметі - 41,8%-ға, байланыс қызметі - 33%-ға, қонақ үйлер мен мейрамханалар - 10,8%-ға, сауда - 10%-ға сияқты салалардың өсуімен сипатталды.

ЖІӨ құрылымында көп үлесті қызмет көрсету (53,9%) құрауын жалғастыруда, бұл ретте 2002 жылдан бері олардың үлесі тұрақты түрде ЖІӨ өндірісінің жартысынан асады (1.1.3-сурет).

1.1.3-сурет

Жалпы ішкі өнімнің құрылымы, 2000-2007 жылдар

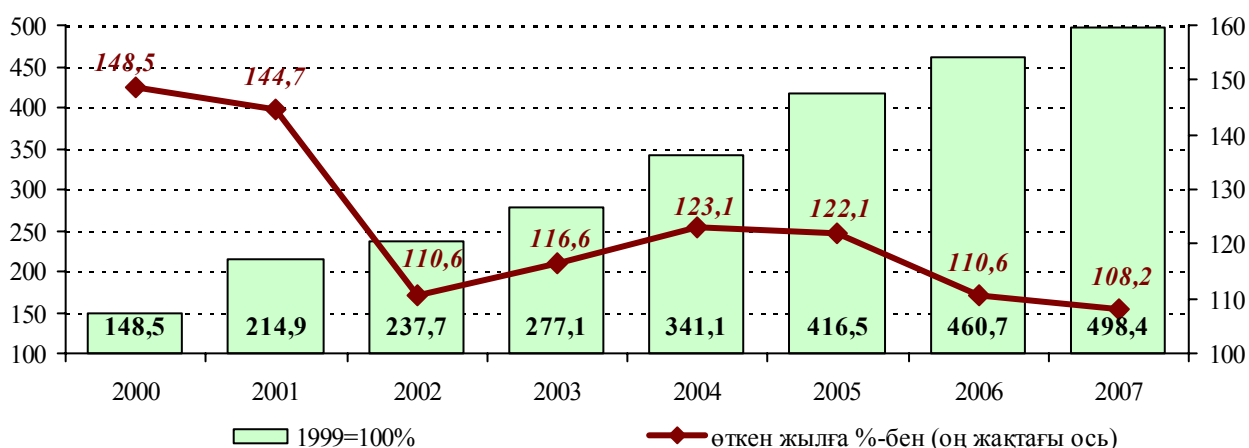
* ҚДЖӨҚ – қаржы делдалының жанама өлшенетін қызметтері

Ел экономикасының қаралып отырған кезеңдегі өсуі негізінен кәсіпорындардың инвестициялық белсенділігіне байланысты. Алайда 2007 жылы негізгі капиталға инвестициялардың өсу қарқыны 2006 жылғы 10,6%-дан 2007 жылы 8,2%-ға дейін төмендеді. Соған қарамастан 2000 жылдан бастап 2007 жыл аралығындағы кезеңде негізгі капиталға инвестициялардың көлемі 5 есе өсті (1.1.4-сурет).

1.1.4-сурет

Негізгі капиталға инвестициялардың өсу қарқыны, 2000-2007 жылдар

өткен жылға %-бен

Үлестері тиісінше, 54,4% және 18% құраған шаруашылық жүргізуші субъектілердің өз қаражаты мен шетелдік инвестициялар негізгі капиталға қаражат салудың негізгі көздері болды. Бюджет қаражатының үлесі - 15,7%, заем қаражатының үлесі - 11,9%. Мұнай және табиғи газ өндіру (негізгі капиталға инвестициялардың жалпы көлемінің 27,9%-ы), жылжымайтын мүлікпен операциялар (25,4%), көлік және байланыс (13,4%) және өңдеуші өнеркәсіп (10,5%) инвестициялар салу үшін басым салалар болды.

2007 жылы үстеме бағалауды есепке алғандағы құрылыс жұмыстары мен қызметтерінің көлемі 2006 жылғы деңгейден 15,3%-ға асты. Тұрғын үй салуға қаражат 2006 жылға қарағанда 26,2% көп жіберілді. Жалпы көлемі 8103,8 мың шаршы метр тұрғын үй пайдалануға берілді, бұл 2006 жылғы деңгейден 29,8%-ға жоғары.

Көлікпен жүк тасымалдау көлемі 4,9%-ға, байланыс кәсіпорындары көрсеткен қызметтер көлемі 33%-ға өсті, оның ішінде халыққа көрсетілгені 31,1%-ға өскен.

2007 жылдың 2-жартыжылдығында банктердің кредиттік белсенділігінің баяулауына қарамастан, тұтастай алғанда 2007 жылдың қорытындылары бойынша банктердің экономикаға берген кредиттерінің көлемі 54,7%-ға өсті. Кредиттердің мұндай өсуі экономиканың жоғары қарқынмен өсуінің сақталуына себепші болды.

Салалар бойынша алғанда экономиканың сауда (21,3%), құрылыс (17,2%), өнеркәсіп (9,7%) және ауыл шаруашылығы (3,6%) сияқты салалары неғұрлым белсенді кредиттелді. Сауданы кредиттеу көлемі 2007 жылы 42,4%-ға көтеріліп, 1549,3 млрд. теңге болды, құрылыстікі – 89,4%-ға 1246,9 млрд. теңге, өнеркәсіптікі 35,1%-ға 705,1 млрд. теңге, ауыл шаруашылығынікі – 26,8%-ға 262,2 млрд. теңге болды.

Экономикалық белсенді халық саны 2007 жылы (алдын ала деректер бойынша) 8,2 млн. адам болды, бұл алдыңғы жылға қарағанда 2,5%-ға көп. Экономикада жұмыспен қамтылған халық саны 2007 жылы 7,7 млн. адамға дейін 3,1%-ға өсті. Жұмыссыздар саны 2007 жылы 2006 жылмен салыстырғанда 597,2 мың адамға дейін 4,5% қысқарды. **Жұмыссыздық деңгейі** 2007 жылы 7,3% деңгейінде қалыптасты, бұл ретте соңғы 7 жыл ішінде оның тұрақты төмендеуі байқалып отыр (2000 жылғы 12,8%-дан).

2007 жылы **орташа айлық номиналдық жалақы** экономика бойынша (алдын ала деректер бойынша) 53 238 теңге болды, бұл 2006 жылғы деңгейден 30,6%-ға, нақты көрсеткішпен 17,8%-ға артық. Жалданған қызметкерлер еңбекақысының 2007 жылы өсуі алдыңғы жылмен салыстырғанда экономикалық қызметтің барлық түрлері бойынша байқалып отыр (І бөлімнің 1.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 1.1.1-сурет). Денсаулық сақтау қызметкерлерінің жалақысы 38,3%-ға, көлік және байланыс, білім беру және мемлекеттік басқару қызметкерлерінікі 25%-ға, қаржы қызметі қызметкерлерінікі 23%-ға, ауыл шаруашылығы қызметкерлерінікі 20%-ға, құрылыс қызметкерлерінікі 19%-ға өсті.

Халықтың орташа жан басына шаққандағы номиналдық ақшалай кірістері (бағалау бойынша) 2007 жылы 25846 теңге болды, бұл 2006 жылға қарағанда 29,8%-ға жоғары. Ақшалай кірістер нақты көрсеткішпен 17,1%-ға өсті.

1.2. Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі

2007 жылы мониторингке қатысушы кәсіпорындардың саны 1444-тен 1530-ға дейін, оның ішінде орташа және ірілері 951-ден 989-ға дейін өсті. Кәсіпорындардың жүргізілетін пікіртерімдерге ерікті қатысуы жағдайында мұндай ұлғаюға мониторинг нәтижелері бойынша кәсіпорындарға жіберілетін талдау материалдарын жетілдіру арқылы Ұлттық Банктің мониторингіне кәсіпорындардың қатысуға қызығушылығының артуы есебінен қол жеткізілді. Кәсіпорындарды мониторингке қатысу үшін іріктеу кәсіпорындарды таңдау репрезентативтігі есебінің негізінде экономиканың салалық және аймақтық құрылымы есепке алына отырып жүргізілді.

Мониторингке қатысушы кәсіпорындардың өнімін (жұмыстарын, қызметтерін) сатудан түскен кіріс 2007 жылы 7764,4 млрд. теңгеге жетті, бұл экономика бойынша өнімді сатудан түскен жалпы кірістің 45%-ға жуығын құрайды.

Кәсіпорындардың тоқсан сайынғы пікіртерім нәтижелері 2007 жылы қалыптасқан экономикалық ахуал және экономиканың нақты секторындағы негізгі үрдістер туралы мынадай қорытындылар жасауға мүмкіндік береді.

Кәсіпорындардың көп бөлігі (кемінде 80%) тоқсаннан тоқсанға дайын өнімге деген сұраныстың артқанын не өзгеріссіз қалғанын көрсеткен, бұл өндіріс көлемі өсуінің негізгі факторы болып табылды. Өз өнімдеріне деген көп сұранысты кәсіпорындар 2007 жылдың II және III тоқсандарында бастан кешірді, кәсіпорындардың дайын өніміне деген бағаның III

тоқсанда өсуіне байланысты IV тоқсанда кәсіпорындардың өніміне, әсіресе құрылыста (I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 1.2.1-сурет) сұраныстың өсу қарқыны төмендеді, мұны кәсіпорындардың 40,7%-ы атап өтті (I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 1.2.2-сурет).

Дайын өнімге деген сұраныс пен оның бағасының динамикасы кәсіпорындардың іскерлік белсенділігі мен қаржылық жай-күйінде көрінді: жылдың аяғына қарай активтер айналымдылығы біртіндеп артты (IV тоқсанда 22,1% дейін). Кәсіпорындардың көбіне айналым активтерін өз қаражаты есебінен қаржыландыру үрдісі сақталды, мұны кәсіпорындардың 80% атап өтті.

2007 жылы кәсіпорындардың көпшілігі (62,9%) шикізат пен материалдар бағасының өскенін атап көрсетті (I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 2-қосымша, 1.2.3-сурет), бұл II және III тоқсандарда сату рентабельділігінің (салық салғанға дейін) кейбір төмендеуіне әсер етті. Алайда, жылдың аяғына қарай көрсеткіш 2006 жылғы деңгейден асып, жеткілікті түрде жоғары (46,2%) болды.

Өндіруші салалардың сату рентабельділігі (70%) басқа салалармен салыстырғанда инвестицияларды жүзеге асыру үшін тартымдырақ болып қала береді. Өндеуші өнеркәсіптегі рентабельділік 41,5% деңгейінде, жылжымайтын мүлікпен, жалдаумен операциялар және кәсіпорындарға қызмет көрсету - 40,1%, көлік және байланыс рентабельділігі 27,7% деңгейінде қалыптасты.

2007 жылғы III және IV тоқсандарда теңгемен де, шетел валютасымен де алынған кредиттер бойынша пайыздық ставкалар орташа алғанда тиісінше, 15,8% және 13,2% (I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 2-қосымша, 1.2.4-сурет) құрай отырып өсті, соның салдарынан кредит алған кәсіпорындардың үлесі 2-тоқсандағы 36,2%-дан төртінші тоқсанда 28,4%-ға дейін айтарлықтай төмендеді (III тоқсанда 32,5% болды). Неғұрлым көп қысқару өндеуші өнеркәсіпте және құрылыста болды (I бөлімнің 1.2-бөлімшесіне 3-қосымша, 1.2.5-сурет).

2007 жылы кәсіпорындардың басым көпшілігі теңгенің АҚШ долларына, еуроға және Ресей рубліне қатысты бағамының өзгеруінің теріс ықпалын сезінген жоқ. Тек III тоқсанда ғана теңгенің көрсетілген валюталарға, әсіресе АҚШ долларына қатысты бағамының теріс әсерін байқаған кәсіпорындар үлесінің біршама ұлғайғандығы байқалды.

1.3. Салық-бюджет саласы²

Кірістің қарқынды ұлғаюы салық жүктемесінің – ҚҚС ставкасының төмендеуі, жеке табыс салығының төменгі жалпақ шкаласы енгізілуінің және 2006 жылдың екінші жартыжылдығынан бастап Ұлттық қорда толығымен шоғырландырылатын бюджетке мұнай секторынан түсетін түсімдердің тоқтатылуы жағдайында экономиканың, әсіресе мұнайға жатпайтын секторының серпінді және сапалы дамуын және оның рентабельділігінің көтерілгенін көрсетеді.

Салық кодексіне енгізілген өзгерістерге сәйкес 2007 жылғы 1 қаңтардан бастап ҚҚС 14% болды. Осылайша, жыл сайын ҚҚС ставкасы 1% төмендеп отырады.

2007 жылдың қорытындылары бойынша мемлекеттік бюджеттің кірістері 2006 жылмен салыстырғанда 23,5% ұлғайып, 2887,8 млрд. теңгеге немесе ЖІӨ-ге 22,7% жетті (2006 жылы – ЖІӨ-ге 22,9%). Кірістердің түсу жоспарының орындалуы 100,3% болды.

Кірістер құрылымындағы салықтық түсімдер 6,7%-ға ЖІӨ-ге 18,5% дейін артты (2006 жылы – ЖІӨ-ге 21,6%). Түсімдердің неғұрлым көп өсімі халықаралық саудаға және сыртқы операцияларға салынатын салықтар бойынша 36,8%-ға, жеке табыс салығы бойынша 33,9%-ға, қосымша құн салығы бойынша 28,5%-ға, әлеуметтік салық бойынша 25,0%-ға, акциздер бойынша 23,9%-ға өсуімен байқалды.

Салықтық емес түсімдер 2007 жылы 3,3 есе ЖІӨ-ге 1,4% дейін айтарлықтай ұлғайды (2006 жылы – ЖІӨ-ге 0,5%), бұл мемлекеттің меншігіндегі акциялардың мемлекеттік пакеттеріне дивидендтердің түсуінің, сондай-ақ мемлекеттік меншіктен түскен кірістердің ұлғаюымен байланысты болды.

² Қаржы министрлігінің деректері бойынша

Ұлттық қордағы кепілдік берілген трансферттің көлемі 258 млрд. теңге болды.

Капиталды сатудан түскен түсімдер 2007 жылы 25,0%-ға ЖІӨ-нің 0,7%-на дейін (2006 жылы – ЖІӨ-нің 0,7%) ұлғайды, бұл жерді және материалдық емес активтерді сатудың 75,5%-ға өсуімен қамтамасыз етілді.

Мемлекеттік бюджеттің шығындары 2007 жылы 2678,3 млрд. теңге сомаға немесе ЖІӨ-ге 21,0% болды (2006 жылы – ЖІӨ-ге 21,1%). Бұл ретте шығындар бойынша қаржыландырудың 2007 жылға арналған жылдық жоспары 98,5%-ға орындалды.

Басым дәрежеде «көлік және коммуникация» (79,0%-ға), «қорғаныс» (66,7%-ға), «мәдениет, спорт, туризм және ақпарат кеңістігі» (50,6%-ға), «тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық» (48,1%-ға), «отын-энергетика кешені және жер қойнауын пайдалану» (46,1%-ға), «өнеркәсіп, сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі» (42,3%-ға) баптары бойынша шығындар ұлғайды. Әлеуметтік салаға жұмсалатын шығыстар ішінде білім беруді қаржыландыру 39,2%-ға, денсаулық сақтау 34,0%-ға, әлеуметтік қамсыздандыру және әлеуметтік көмек көрсету 18,9%-ға ұлғайды.

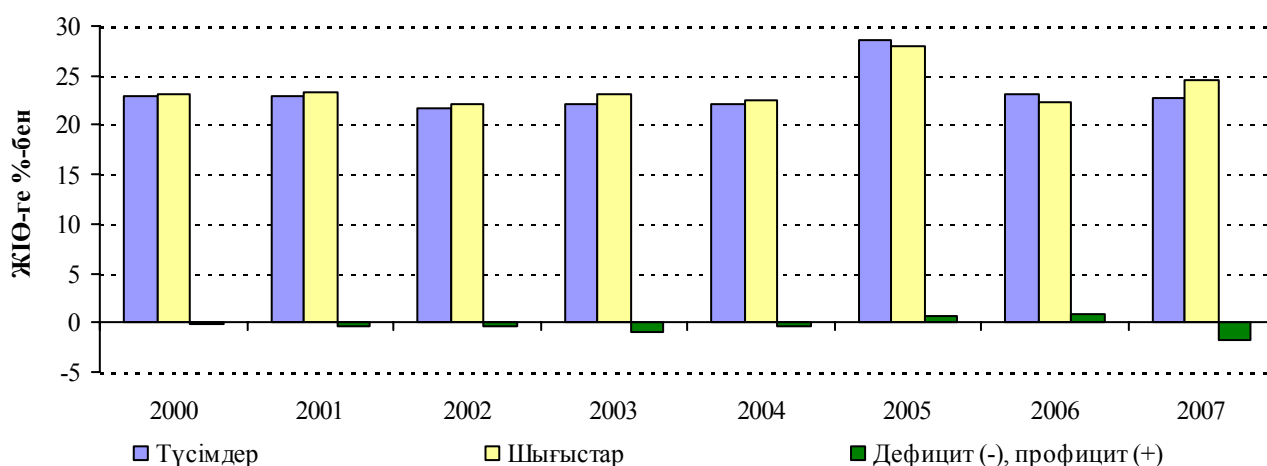
2007 жылы берілетін бюджеттік кредиттер 2,1%-ға, сондай-ақ бұрын берілген кредиттер бойынша өтеу есебіне түсімдер 1,9%-ға ұлғайды. Таза бюджеттен кредиттеу көлемі 2,3%-ға ЖІӨ-ге 0,1%-ға дейін өсті.

Мемлекеттік бюджеттің қаржы активтерін сатып алуға шығыстары 3,7 есе өсті, ал оларды сатудан түскен түсімдер 82,6%-ға қысқарды. Нәтижесінде осы операциялар бойынша сальдо 4,3 есе ЖІӨ-ге 3,3%-ға дейін ұлғайды.

2007 жылы мемлекеттік бюджет 215,3 млрд. теңге (ЖІӨ-ге 1,7%) мөлшеріндегі дефицитпен орындалды, ал 2006 жылы ол 81,6 млрд. теңге мөлшеріндегі профицитпен орындалған болатын (1.3.1-сурет).

1.3.1-сурет

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, 2000-2007 жылдар

Республикалық бюджеттің кірістері 2007 жылы 2221,5 млрд. теңге немесе 2006 жылмен салыстырғанда 20,3%-ға артық болды.

Республикалық бюджетке салықтық түсімдер 2,5%-ға, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер 0,8%-ға азайды. Салықтық емес түсімдер 2006 жылмен салыстырғанда 3,5 есе, ресми трансферттер түсімдері 3,4 есе ұлғайды.

2068,3 млрд. теңгеге жеткен республикалық бюджет шығындарының өсуі 2006 жылмен салыстырғанда 22,7% болды, бұл ретте ұлғаю ресми трансферттер бойынша шығындарды қоспағанда басқа шығындардың барлық баптары бойынша байқалады.

Республикалық бюджетті таза бюджеттен кредиттеу көлемі 2007 жылы кредиттерді өтеу көлемінің өсуі есебінен 15,8 млрд. теңгеден (-3,0) млрд. теңгеге дейін төмендеді. Қаржы активтерімен операциялар бойынша сальдо 2006 жылмен салыстырғанда 4,1 есе ұлғайды.

Нәтижесінде республикалық бюджет мөлшері 212,5 млрд. теңге болған дефицитпен (2006 жылы 54,7 млрд. теңге профицит байқалды) орындалды.

Жергілікті бюджеттер 2007 жылы кірістердің 48,5%-ға ұлғаюына қарай 9,1 млрд. теңге (2006 жылы - 19,8 млрд. теңге профицит) профицитпен орындалды, бұл ретте шығындар 46,8%-ға, қаржы активтерімен операциялар бойынша сальдо 6,3 есе, таза бюджеттен кредиттеу 8,7%-ға ұлғайды.

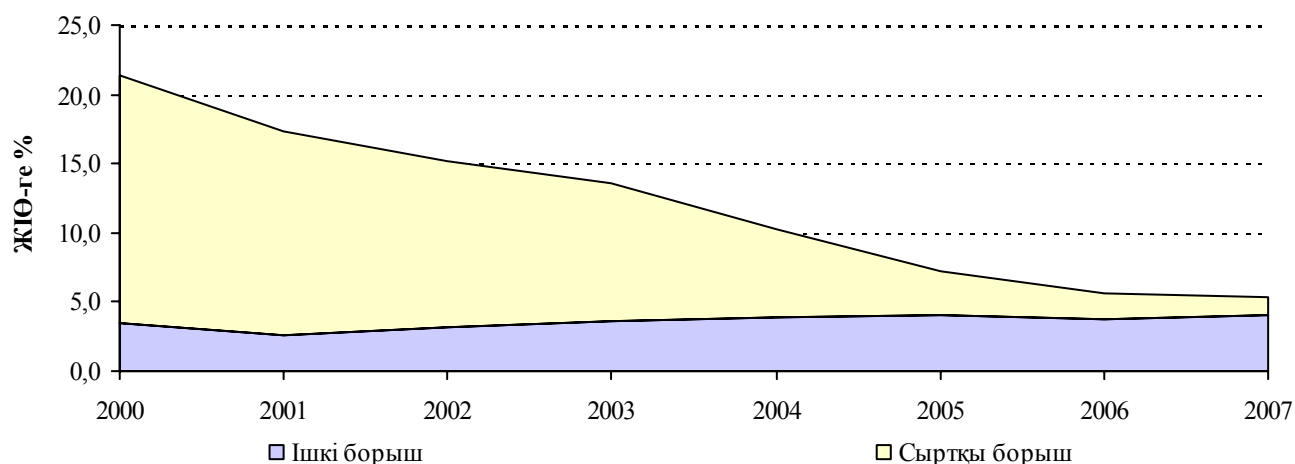
Үкіметтің ішкі борышы бір жылда 35,1%-ға ұлғая отырып, 2007 жылдың аяғында 511,7 млрд. теңге (ЖІӨ-ге 4,0%) болды (1.3.2-сурет).

Ішкі борыштың өсуі, негізінен, Қаржы министрлігінің берешегі 1,5 есе өскен ұзақ мерзімді жинақтаушы қазынашылық міндеттемелерінің ұлғаюымен қамтамасыз етілді.

2007 жылдың аяғында мемлекеттік қысқа мерзімді қазынашылық облигациялар шығарылды. Олардың борыш көлеміндегі үлесі 2007 жылдың аяғында 10,9% болды. Басқа да ішкі борыштық міндеттемелердің көлемі 5,4% азайды.

1.3.2-сурет

Қазақстан Республикасы Үкіметінің борышы, 2000-2007 жж.

2007 жылы Үкіметтің сыртқы борышының көлемі 2006 жылмен салыстырғанда 20,1%-ға 1,4 млрд. долл. дейін азайды. Мемлекет кепілдік берген сыртқы борыш 9,4%-ға қысқарды.

1.4. Төлем балансы және сыртқы борыш

Энергия тасымалдағыштардың және басқа да шикізат тауарларының әлемдік бағасының жоғары деңгейі және банк секторының сыртқы қарыз алу динамикасы Қазақстанның төлем балансы үшін айқындаушы факторлар болды (І-бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 1-қосымша).

Елге валюта түсімдерінің негізгі көздерінің бірі болып табылатын тауарлар экспорты 2006 жылмен салыстырғанда 9,6 млрд. долл. ұлғайып, 2007 жылы 48,3 млрд. долл. құрады. Жалпы экспорттың 59% жуығы мұнай және газ конденсаты экспортына, 18% астамы қара және түсті металдар экспортына тиесілі болды. Экспорттың өсуі Қазақстан экспорттайтын тауарлар бағасының өсуі есебінен де, сол сияқты нақты жеткізулердің ұлғаюы есебінен де қамтамасыз етілді.

Ішкі инвестициялық және тұтынушылар сұранысының өсуімен ынталандырылатын 2007 жылы 33 млрд. долл. асқан тауарлар импорты 2006 жылмен салыстырғанда 9 млрд. долл. ұлғайды. Бұл ретте ресми импорттағы үлес салмағы 76% асатын инвестициялық тауарлар мен аралық өнеркәсіптік тұтыну тауарлары импорты 6,6 млрд. долл. астам, ал тұтыну тауарларының импорты (ресми импорттың 23% жуығы) 2,3 млрд. долл. өсті.

2006 жылғы 14,6 млрд. долл. салыстырғанда 2007 жылы 15,1 млрд. долл. құраған сауда балансы оң сальдосының (тауарлардың таза экспорты) салыстырмалы түрде бірқалыпты өсуі шетелдік инвестициялар мен еңбек ресурстарын ауқымды тартуға байланысты ағымдағы

шығыстардың күрт ұлғаюын өтеген жоқ. Мұның өзі нәтижесінде ағымдағы операциялар шоты тапшылығының айтарлықтай кеңеюіне әкеліп соқтырды.

Шетелдік бас компаниялардың қатысуы бар мұнай-газ кен орындарының инфрақұрылымын әзірлеу және дамыту жөніндегі жобаларды іске асыруды жалғастыру халықаралық қызмет көрсету импортының бұдан әрі өсуіне себепші болды. 2007 жылы халықаралық қызмет көрсету балансының тапшылығы 2006 жылғымен салыстырғанда 2 млрд. долл. астам ұлғая отырып, 8 млрд. долл. сәл ғана аз болды.

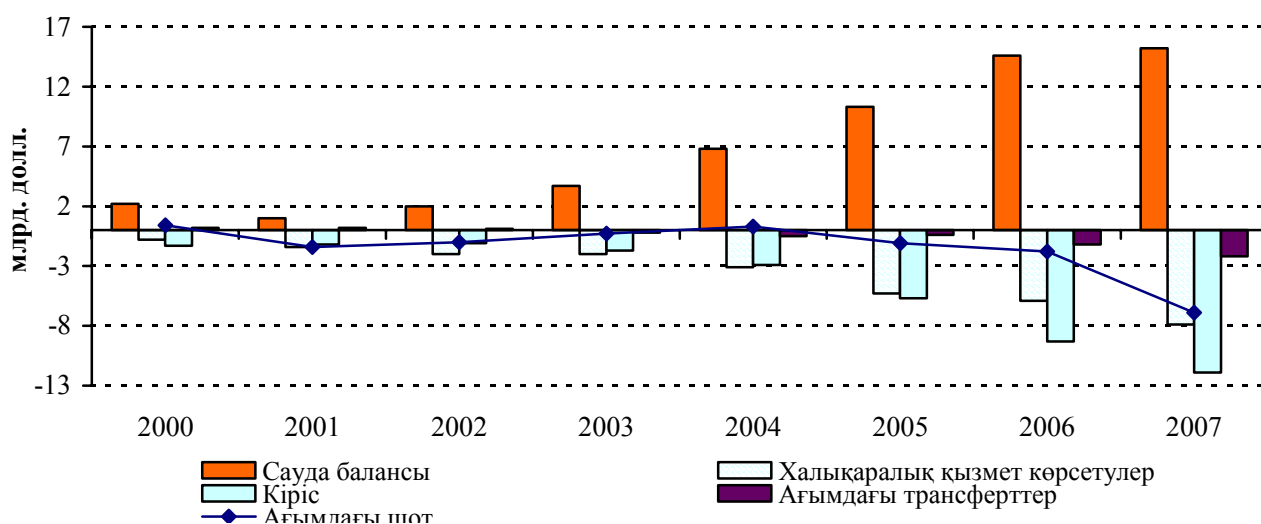
Энергия тасымалдағыштарға әлемдік жоғары баға деңгейінің сақталуы мұнай кен орындары инфрақұрылымдарын дамытуға шетелдік тікелей инвестициялар ағынының жоғары деңгейін тұрақты түрде қамтамасыз етіп қана қоймайды, сонымен қатар резидент еместер қайтаратын кірістер көлемінің өсуіне де себепші болады. 2007 жылы шетелдік бас компаниялардың кірістері жиынтығында 10,3 млрд. долл. (2006 жылы 7,6 млрд. долл.) құрады, оның 8,8 млрд.долл. дивидендтер мен инвестицияларға тиесілі (2006 жылы 6,4 млрд. долл.).

Шикізат емес сектордың жоғары қарқынмен өсуінің негізгі көзі банк секторының сыртқы заемдары болды. Борыштық міндеттемелер бойынша сыйақы төлемдері, шетелдік тікелей инвестицияларға (ШТИ) жататындарды қоспағанда, сондай-ақ ағымдағы шоттың тапшылығын кеңейтуге айтарлықтай үлес қосты – 2007 жылы олардың сомасы 3,9 млрд. долл. құрады, бұл ретте осы төлемдердің 81% жуығы банк секторына тиесілі болды. Негізінен шетелдік бірлескен кәсіпорындар және құрылыс саласындағы кәсіпорындар тартқан шетелдік жұмыс күшіне еңбекақы төлеуге арналған шығыстарды есепке ала отырып, 2007 жылы 12,1 млрд. долл. құраған кірістер балансы бойынша ресурстардың нетто-әкетілуі жыл ішінде 2,7 млрд. долл. өсті.

Ресурстардың нетто-әкетілуінің өсуі ағымдағы трансферттер бойынша да тіркелді – 2006 жылмен салыстырғанда есепті жылы 83% өсіп, 2,2 млрд. долл. болды. Нәтижесінде 2007 жылы ағымдағы операциялар шотының теріс сальдосы 7,2 млрд. долл. немесе 2006 жылғы 1,9 млрд. долл. (ЖІӨ-ге 2,4%) тапшылықпен салыстырғанда ЖІӨ-ге қатынасы бойынша 6,9% құрады (1.4.1-сурет).

1.4.1-сурет

Ағымдағы операциялар шоты балансының құрамдас бөліктері

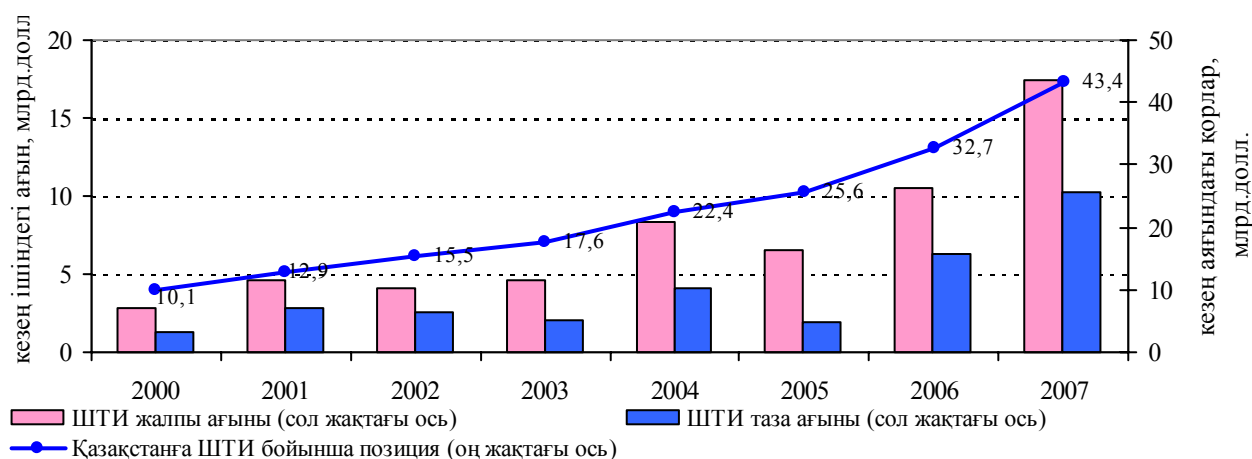
Фирмааралық берешекті өтеуге арналған төлемдерді және қазақстандық еншілес кәсіпорындарының бас компанияларға талаптарының өсуін есепке ала отырып шетелдік бас компаниялардан қаржыландыруының нетто-ағыны 10,2 млрд. долл. құрады (2006 жылы 6,2 млрд. долл.). 2007 жылдың аяғында бір жылда 10,7 млрд. долл. ұлғая отырып, Қазақстанға жинақталған ШТИ қоры 43,4 млрд. долл. болды (1.4.2-сурет).

2007 жылы қазақстандық резиденттердің шетелдік еншілес кәсіпорындарға инвестицияларының көлемі айтарлықтай өсті. Жыл ішінде шетелге тікелей инвестициялар бойынша ресурстардың нетто-әкетілуі 3 млрд. долл. асты, бұл ретте акционерлік капитал бойынша талаптар есепті кезеңде 2,2 млрд. долл. өсті. Шетелдік кәсіпорындардың акционерлік капиталының өсуі қаржы делдалдығы, сауда және автомобиль жөндеу, құрылыс секторларына жататын қазақстандық кәсіпорындардың салымдарымен, сондай-ақ резиденттердің шетелдерде жылжымайтын мүлік объектілерін сатып алу есебінен қамтамасыз етілді.

Мұнай экспортерлері үшін әлемдік нарықтағы қолайлы конъюнктура тікелей инвестициялардың тұрақты түрдегі жоғары ағынын ұстап тұрды, бұл ретте банк секторының қарыз алуы есебінен тартылатын қаржыландыру динамикасы әр түрлі бағыттағы үрдістердің және әлемдік капитал нарығындағы жағдайлардың өзгеруінің ықпалынан қалыптасты.

1.4.2-сурет

Қазақстанға ШТИ ағыны және қорлары

Мәселен, 2007 жылғы бірінші жартыжылдықта халықаралық капитал нарықтарында ресурстардың құны салыстырмалы түрде төмен болған жағдайда банк секторының борыштық бағалы қағаздармен және несиелермен операциялары арқылы қамтамасыз етілген борыштық қаржыландырудың таза ағыны 2006 жылғы салыстырылып отырған кезеңдегі 5,2 млрд. долл. нетто-ағынмен салыстырғанда 12 млрд. долл. асты.

Сыртқы ресурстардың елге ағыны ағымдағы төлемдер бойынша тапшылықтың орнын жабу қажеттігінен айтарлықтай асып түсті және жеке сектордың шетелдік активтерінің өсуімен өтелген жоқ. Ұлттық Банктің ішкі валюта нарығындағы операциялары есебінен әлсізденген, төлем балансының қаржы шотының операцияларымен қалыптасқан шетел валютасының артық ұсынысы теңгені нығайту бағытында айырбастау бағамына айтарлықтай қысым жасады.

2007 жылғы бірінші жартыжылдықта Ұлттық Банктің алтынвалютта резервтері 3,2 млрд. долл., оның ішінде Қазақстан қор биржасында және банкаралық нарықта жүргізілген операциялар есебінен 1,1 млрд. долл. өсті. 2006 жылдың аяғында бір АҚШ доллары үшін 127 теңге болған теңгенің номиналдық бағамы 2007 жылғы мамырда бір АҚШ доллары үшін 120 теңгеге дейін нығайды, ал 2007 жылғы маусымның аяғында бір АҚШ доллары үшін 122,31 теңге болды.

Капитал нарықтарындағы ауқымды дағдарыстың байқалуы 2007 жылғы тамыздан бастап қазақстандық банктер үшін сыртқы ресурстарды тарту жағдайларының нашарлауына әкеліп соқтырды. Заем ресурстарына қол жеткізудің бірінші жартыжылдықпен салыстырғанда айтарлықтай қысқаруы банктердің бұрын тартқан заемдарын өтеу үшін төлем жасаудың ең жоғары кезеңіне тұспа-тұс келді. Қаржы ресурстарына жоғары ішкі сұраныс сақталып отырған кезде қазіргі бар сыртқы борышты қайта қаржыландыру қажеттілігінен тыс жаңа

қарыз алуды тарту мүмкіндігінің болмауы шетел валютасына өтімділіктің тапшылығына әкеліп соқтырды.

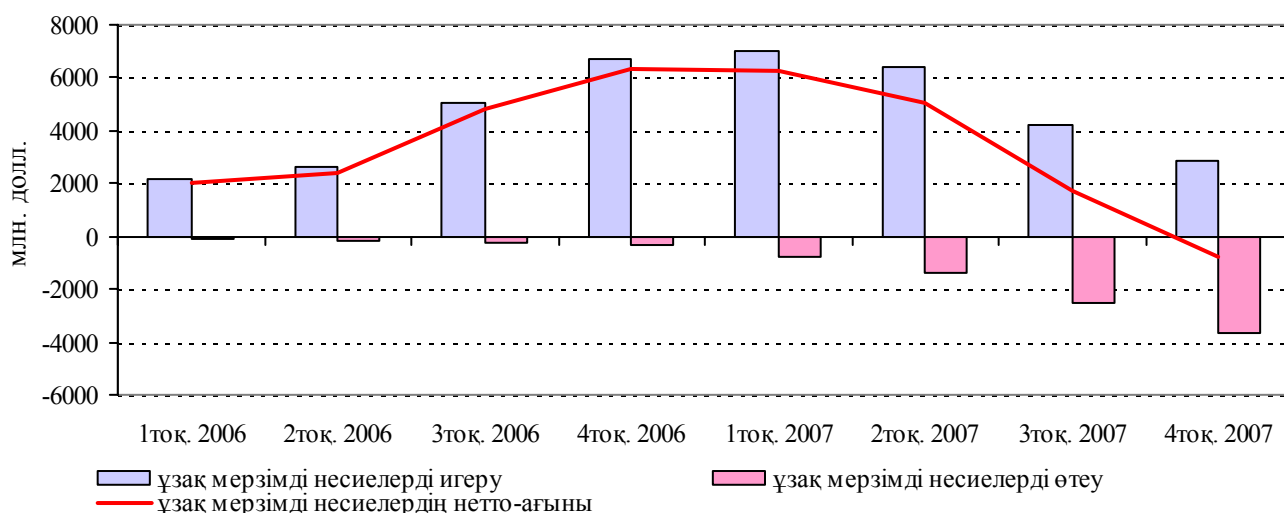
Жиынтығында 2007 жылғы екінші жартыжылдықта банктердің 2007 жылғы бірінші жартыжылдықтағы 13,4 млрд. долл. салыстырғанда 7,1 млрд. долл. көлеміндегі ұзақ мерзімді (1 жылдан астам) сыртқы несиелер түрінде жаңа қаржыландыруды тартуға мүмкіндігі болды. Бұрын тартылған заемдарды өтеу төлемдерін есепке ала отырып, банк секторының ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді сыртқы заемдары бойынша ресурстардың нетто-әкетілуі 0,7 млрд. долл. құрады (2007 жылғы бірінші жартыжылдықтағы нетто-ағын 11,4 млрд. долл. жуық) (1.4.3-сурет).

Бұл ретте резидент еместердің банктердегі депозиттері 2007 жылғы екінші жартыжылдықта 0,5 млрд. долл. ұлғайды, мұның өзі сыртқы заемдар бойынша ресурстардың әкетілуін ішінара өтеді.

Банктік емес жеке сектордың борыштық капитал тарту көлемі (фирмааралық берешекті қоспағанда) 2007 жылы аз ғана ұлғайды – банктік емес жеке сектордың борыштық бағалы қағаздармен операциялары, сауда кредиттері және несиелер мен заемдар бойынша сыртқы міндеттемелерінің нетто-өсімі жыл ішінде 2006 жылғы 5,1 млрд. долл. салыстырғанда 5,8 млрд. долл. құрады.

1.4.3-сурет

Банк секторының ұзақ мерзімді несиелерін игеруі және өтеуі

Жылдың екінші жартысында шетелдік борыштық капитал ағынының күрт қысқаруына қарамастан, жеке сектордың шетелдік активтерінің өсуі жалғасты. Банк секторының шетелдік активтері негізінен резидент еместерді кредиттеу бойынша операциялардың, ал басқа секторларда – сауда кредиттері көлемінің ұлғаюынан және шетелдік банктерде орналастырылған активтердің өсуінен ұлғайды.

2007 жылдың аяғында мемлекеттік емес сектордың шетелдік активтері (Үкіметтің және Ұлттық Банктің активтерін есепке алмағанда) 2007 жылы 11 млрд. долл. ұлғая отырып, 40 млрд. долл. жоғары болды. Ұлттық қордың шетелдік активтері мұнайдың әлемдік бағасы жоғары болған жағдайда 6,9 млрд. долл. өсті – 2007 жылдың аяғында олардың құны 21 млрд. долл. бағаланды.

Нәтижесінде 2007 жылы Ұлттық Банктің халықаралық резервтерін қоспағанда қаржы шотының операциялары бойынша ресурстардың таза түсімі 2006 жылғы 16,1 млрд. долл. салыстырғанда 7,4 млрд. долл. болды. Бұл ретте елге қаржы ресурстарының ағыны 2007 жылдың бірінші жартысындағы операциялармен қамтамасыз етілді (нетто-ағын 7,7 млрд. долл.), ал екінші жартыжылдықтың қорытындысы бойынша қаржы шоты операциялары бойынша елден ресурстардың таза әкетілуі 0,3 млрд. долл. жуық болды.

2007 жылдың екінші жартыжылдығында өтімділік жеткіліксіз болған жағдайда теңгенің айырбастау бағамының күрт қысқа мерзімді ауытқуларына жол бермеу және ішкі валюта нарығындағы ахуалды тұрақтандыру мақсатында шетел валютасына сұраныстың айтарлықтай өсуі Ұлттық Банктің резервтері есебінен қаржыландырылды. Ұлттық Банктің 2006 жылдың аяғында 19,1 млрд. долл., ал 2007 жылғы шілденің аяғында 23,4 млрд. долл. құраған жалпы халықаралық резервтері 2007 жылдың аяғындағы жағдай бойынша 17,4 млрд. долл. бағаланды. Резервтердің бұл деңгейі тауарлар және қызмет көрсету импортының 4,7 айын жабуды қамтамасыз етеді. Ұлттық қордың қаражатымен жиынтығында елдің жинақталған ресми резервтері 2007 жылдың аяғында 38,4 млрд. долл. құрады. Қазақстанның сыртқы секторының соңғы үш жылдағы негізгі көрсеткіштерінің динамикасы I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 2-қосымшада келтірілді.

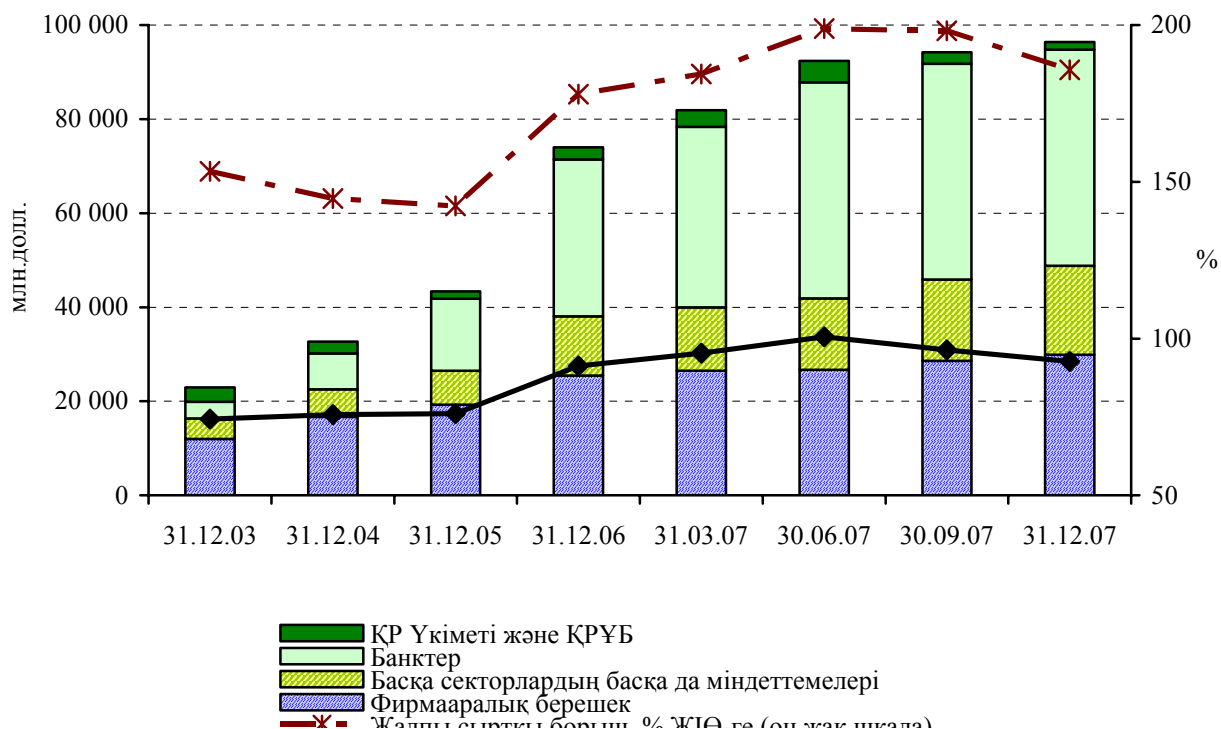
Қазақстан Республикасының жалпы сыртқы борышы 2007 жылдың аяғында ЖІӨ-ге қатынасы бойынша 92,8% құрай отырып, 96,4 млрд. долл. (2006 жылдың аяғында 74,0 млрд.долл.) бағаланды. Қазақстан резиденттерінің борыштық міндеттемелері құрылымындағы қысқа мерзімді борыштың (бастапқы өтеу мерзімі 1 жылға дейінгі міндеттемелер) үлесі 2006 жылғы 17% салыстырғанда 12,2% құрады.

Үкіметтің және Ұлттық Банктің міндеттемелері кіретін мемлекеттік сыртқы борыштың үлесіне жалпы сыртқы борыштың жалпы көлемінің 2% аз тиесілі - 2007 жылдың аяғында 1,6 млрд. долл. аз құрады. Мемлекеттік сыртқы борыш деңгейінің салыстырмалы түрде азаюы (2006 жылдың аяғындағы 2,6 млрд. долл. жуық), негізінен, 2007 жылдың екінші жартысында резиденттердің Ұлттық Банктің және Қаржы министрлігінің қысқа мерзімді ішкі міндеттемелері нарығынан кетуі нәтижесінде болды.

Республика банк секторының сыртқы міндеттемелері жыл басынан бері 12,6 млрд. долл. өсті және 2007 жылдың аяғында 45,9 млрд. долл. немесе жалпы сыртқы борыш көлемінің 47,7% бағаланды (2006 жылдың аяғындағы жағдай бойынша 33,3 млрд. долл. немесе 45%). Банктердің сыртқы борышының негізгі өсімі 2007 жылдың бірінші жартысында орын алды - 2007 жылғы маусымның аяғында банктердің сыртқы борышы 45,9 млрд.долл. құрады. Жылдың екінші жартысында қаржыландыру ағынының және банк секторының сыртқы қарыз алуларын өтеу бойынша айтарлықтай төлемдердің күрт қысқаруынан борыш деңгейі іс жүзінде өзгеріссіз қалды. Банк секторы борышының құрылымында ұзақ мерзімді міндеттемелер басым (бастапқы өтеу мерзімі 1 жылдан астам міндеттемелер) – олардың банктердің борыштық міндеттемелері құрылымындағы үлес салмағы 2007 жылдың аяғында 86,7% және 2006 жылдың аяғында 77,6% болды.

Банктік емес жеке сектордың сыртқы борышы жыл ішінде 10,7 млрд. долл. ұлғайып, 2007 жылдың аяғында 48,8 млрд. долл. асты. Осы борыштың басым бөлігі тікелей инвестициялау операцияларымен байланысты міндеттемелерге – фирмааралық берешекке тиесілі. 2007 жылдың аяғындағы жағдай бойынша резидент еместер алдындағы фирмааралық берешек көлемі 29,9 млрд. долл. немесе жалпы сыртқы борыш көлемінің 31% бағаланды (2006 жылдың аяғындағы жағдай бойынша 25,5 млрд. долл. немесе 34,5%). Афилирленбеген кредиторлар алдындағы сыртқы міндеттемелер жыл басынан бері 6,3 млрд. долл. ұлғайды, 2007 жылдың аяғында 18,9 млрд. долл. немесе жалпы сыртқы борыш көлемінің 19,6% құрады, бұл ретте осы соманың үштен біріне жуығы қысқа мерзімді, негізінен сауда кредиттеріне байланысты міндеттемелерге тиесілі болды (1.4.5-сурет).

Қазақстанның жалпы сыртқы борышы (кезең аяғындағы жағдай бойынша)

Жалпы сыртқы борыштың өсімі және борышқа қызмет көрсету төлемдерінің өсуі тауарлар және қызмет көрсету экспортының өсу қарқынынан озды, бұл сыртқы борыш құнының экспорттық кірістерге қатынасының нашарлауына себепші болды. 2007 жылдың аяғында жалпы сыртқы борыштың тауарлар мен қызмет көрсетудің жылдық экспортына қатынасы 185,7% болды (2006 жылы 178%), ал жалпы сыртқы борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша жиынтық төлемдер – 49% (2006 жылы 28,2%). Қазақстан сыртқы борышының абсолютті және салыстырмалы өлшемдері 1-бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 3-қосымшада келтірілген.

1.5. Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету

2006 жылы Ұлттық Банк және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі сыртқы конъюнктура өзгерген жағдайда қаржы тұрақтылығы үшін қауіп төндіруі ықтимал әлуатті тәуекелдерге баса көңіл бөлді.

Атап айтқанда, банктердің әлуатті кредит тәуекелдерінің өсуі саудадағы, құрылыс және жылжымайтын мүлікпен операциялардағы кредиттердің жоғары дәрежеде шоғырландыруымен; экономиканың корпоративтік секторы мен халықтың активтері және міндеттемелері валютасының сәйкес келмеуімен; халықтың кірісіне және жинақ ақшаға борыштық жүктеменің өсуімен; сондай-ақ кепілдік қамтамасыз етуге банктердің шектен тыс назар аударуымен айқындалды.

Екіншіден, банктердің сыртқы берешегінің қаржы институттары өзінің сыртқы міндеттемелерін қайта қаржыландыруға қажеттігін айқындайтын жоғары деңгейі атап көрсетілді.

Экономикалық өсу құрылымы және оның анықтаушы факторлары төлем балансының ағымдағы шотының бұдан әрі нашарлауына бейімдеді, мұның өзі сыртқы күйзеліс айтарлықтай болған жағдайда Ұлттық Банктің халықаралық резервтерінің бірдейлік тәуекелін ұлғайтты.

Тұтастай алғанда, тәуекелдердің әсерін банктердің бірдей қабылдау дәрежесін талдауда қаржы институттары кірістілікті қамтамасыз ететін ағымдағы факторларды көп жағдайда бағдарға алғанын көрсетті, бұл ретте әлуетті қауіп-қатерлер жеткілікті дәрежеде толық бағаланған жоқ.

Осындай қауіп-қатердің бірі АҚШ-тағы ипотекалық дағдарыстың және халықаралық инвесторлардың «тәуекелге тәбетінің» төмендеуінің салдары ретінде өтімділіктің жаппай төмендеуі болып табылды. Нәтижесінде Қазақстандағы қаржы тұрақтылығы үшін мыналар айқындаушы фактор болып табылды:

1. Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелерін өтеуге негізделген валюта нарығындағы өтімділік пен шетел валютасына сұраныс белгісіз болған жағдайда банктердің Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру құралдарын және Ұлттық Банктің валюта нарығындағы басымдығын белсене пайдалануы. АҚШ-тағы ипотекалық нарықтағы дағдарыстан кейін пайда болған ауқымды тапшылық көп жағдайда шет елде қорландыруға тәуелді Қазақстан банк секторында да көрінді. Осы жағдайға орай 2007 жылдың екінші жартысындағы екінші деңгейдегі банктердің қысқа мерзімді өтімділігін реттеу бойынша операциялар жүргізу қаржы нарығындағы шиеленісті төмендетуге мүмкіндігі болды.

Ұлттық Банктің екінші деңгейдегі банктердің өтімділігін реттеу бойынша практикасы бірнеше бағытта жүргізілді: қайта қаржыландыру заемдары түрінде қысқа мерзімді өтімділік ұсыну, Ұлттық Банктің ноталарды мерзімінен бұрын өтеуі және ең төменгі резервтік талаптарды есептеу тетігін өзгерту.

Ұлттық Банктің банк заемдарын беру ережесіне өзгерістер енгізілді, оларға сәйкес қайта қаржыландыру заемы нысаны ретінде қысқа мерзімді заемдар айқындалды. Бұл ретте кепілге Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттардағы ұлттық және еркін айырбасталатын валюталардағы ақша қалдығы кіргізілді. Бастапқыда корреспонденттік шоттардағы ақша қалдығы кепіліне банк заемының лимиті заемға өтініш жасаған күнгі қалдықтың 70% және ең төменгі резервтік талаптар қалыптастырылған соңғы кезеңдегі орташа қалдықтың 70% аспайтын мөлшерде айқындалды, 2007 жылғы 3 қыркүйектен бастап осы лимиттер 50% дейін азайтылды.

2. Банктер кредит саясатын қатайтқан жағдайда экономиканы кредиттеу қарқынының бәсеңдеуі, шетел капиталы ағынының қысқаруы және депозиттік база өсуінің баяулауы. Ұлттық Банк 2008 жылы қаңтарда жүргізген «Кредит нарығының жай-күйі және өлшемдерін болжауды» тұрақты зерттеу нәтижелері бойынша, банктердің кредиттік саясаты 2007 жылғы екінші жартыжылдықта айтарлықтай қатайтылды. Оның ішінде, пікіртерім жүргізілген банктердің ішінде респонденттердің жартысынан астамы қаржылық емес ұйымдарға қатысты саясаттың ипотекалық кредит бойынша 68% және тұтынушылық кредит бойынша 63% қатаюын атап өтті. Бұл үрдіс активтердің 78% жуығы тиесілі және кредиттеудің осы бөліктерінде көшбасшы позицияға ие активтер бойынша бірінші бестікті құрайтын банктерде неғұрлым айқын байқалды. Кредит саясатына ықпал еткен негізгі факторлар:

1) сыртқы капитал нарықтарында қаржы ресурстарына қол жетімділіктің азаюы және құнының өсуі,

2) салалық тәуекелдерді және жеке тұлғалардың төлем қабілетті тәуекелдерін борыштық ауыртпалықтың өсуіне қарай ұлғайту;

3) жылжымайтын мүлік нарығында теріс үрдістер болған жағдайда кепілдік қамтамасыз ету құнының өзгеру тәуекелінің өсуі, сондай-ақ

4) тұтастай алғанда елдің экономикалық даму қарқынының бәсеңдеуінің күтілуі болып табылады.

Бұл ретте банктер арасындағы бәсекелестік айқындаушы рольге ие емес, тиісінше банктер кредиттеу нарығында өздерінің шарттарын барынша еркін ұсына алады. Нәтижесінде банктер кредит берудің, әсіресе кредиттеудің тәуекелді түрлеріне, кепілдік талаптарына, сондай-ақ берілетін кредиттердің ең жоғары сомасына, бастапқы жарналар мөлшеріне және заемдарды тиісті кепілдермен қамтамасыз ету бойынша талаптарға қатысты бағалық және бағалық емес шарттарының барлық аясын қатайтуды белгіледі. Кредит нарығының баға

өлшемдеріне және экономикалық даму үрдістеріне жеке тұлғалардың тарапынан ипотекалық және тұтынушылық заемдарына сұраныс барынша көңіл бөлді, бұл сұраныстың төмендеуін пікіртерім жүргізілген банктердің жартысы немесе үштен бірі атап өтті. Тұтастай алғанда 5 ірі банк кредит саясатын және кредит беру талаптарын барынша айтарлықтай қатайтты.

Екінші жартыжылдықтағы теріс үрдістер 2008 жылғы бірінші жартыжылдықта өзінің дамуын жалғастыратынын атап өткен жөн. Атап айтқанда қаржылық емес ұйымдарды кредиттеуге тек қана 2 банк, 1 банк ипотекалық кредиттеуге, 3 банк тұтыну кредитіне қатысты кредиттік саясатты аз ғана жұмсартуға ниеттенді. Бұл ретте жеке тұлғаларды кредиттеуге қатысты кредит саясатын бұдан әрі қатайту ниеті неғұрлым анық көрсетілді. Сонымен қатар қатайту кредиттің тәуекелді түрлері бойынша ғана емес, стандарттық кредиттер бойынша талаптарға да қатысты.

Осындай жағдайларда банктерді бағалау бойынша кредиттік тәуекелдер, әсіресе заемшылардың ішкі және сыртқы рейтингтерінің неғұрлым айқын төмендеуін, мерзімін ұзарту санының өсуін, қамтамасыз ету сапасының нашарлауын күтетін банктердің алғашқы бестігінде ұлғаяды. Бірінші жартыжылдықта банктер күтетін проблемалық кредиттер бойынша кепілге салынған мүлікті өндіріп алу бойынша операциялар санының өсуі кредиттік портфель сапасына қысым көрсетеді, сондай-ақ жылжымайтын мүлік бағасын бұдан әрі төмендететін болады (респонденттердің 80% жуығы жылжымайтын мүліктің орташа құнының төмендеуін күтеді).

Сондай-ақ 2008 жылдың бірінші жартыжылдығында банктерді бағалау бойынша алынған пайданы қайта инвестициялауға, жұмыс істеп жүрген акционерлердің есебінен капиталды ұлғайтуға және қаржыландыру көздері ретінде депозиттерге артықшылық беріледі. Халықаралық және ішкі капитал нарығының, стратегиялық инвесторлардың және мемлекеттік қолдаудың ролі аз ғана болады.

Осылайша, тұтастай алғанда, банктер өтімділікті қолдау міндетін атқара алған жағдайда заемшыларға кредиттер беру талаптарының қатаюы аясында кредиттік портфель сапасының күтілетін нашарлауы жағдайында банктердің капиталына жүктеме және оның жеткілікті болуы мәселесі неғұрлым күрделі болады.

3. Экономиканы дамытудың оң және сол сияқты теріс үрдістерін қалыптастырған сыртқы экономикалық жағдайлардың, экономиканың құрылымдық ерекшеліктерінің және мемлекеттік саясат басымдылығының жиынтығы. Бұл үрдістер Қазақстандағы қаржы қатынастарының бұдан әрі даму жағдайларын айқындайды, атап айтқанда:

1) әлемдік жоғары бағаның сақталуы, мемлекеттік қаржыға төмен борыштық жүктеме және шикізат секторы кірісінің өсуі мемлекеттік басқару секторының әлуетті күшті қаржы мүмкіндіктерін қолдайды;

2) кредиттердің, депозиттердің және ақша массасының Қазақстанның ЖІӨ қатынасы қалыптасқан нарығы бар Шығыс Еуропа елдерінің көбінің деңгейіне жақындады немесе сәйкес келеді. Экономикалық дамудың тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында кредиттеудің бұдан әрі оңтайлы өсу қарқыны бәсеңдеуі тиіс және барынша бірқалыпты ауқымда болады;

3) кредиттеу дүрбелеңі кірістерге және халықтың жинақ ақшасына борыштық жүктеменің жоғары деңгейін қалыптастырды, бұл тұтынудың ұлғаюын және оның ЖІӨ өсуіне қосатын үлесін ұзақ мерзімді болашақта шектейтін болады;

4) банктердің несие портфелін шоғырландыруды бұдан әрі күшейту қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету міндеттеріне жауап бермейді;

5) капитал ағыны банктердің міндеттемелері құрылымындағы сыртқы міндеттемелер үлесінің оңтайлы мәннен асатын деңгейге дейін өсуіне алып келді. Болашақта банк жүйесін қорландыру құрылымын нашарлатпау мақсатында резидент еместердің алдындағы міндеттемелердің өсуі кемінде басқа қаржыландыру көздері есебінен өсуден асып кетпеуі тиіс;

6) болашақта банктердің активтері өсуі үшін депозиттік базаны пайдалану әлуеті халықтың жинақ ақшасы деңгейінің төмендігімен, тұтыну бейімділігінің жоғарылығымен және жеке тұлғалар берешектерінің жоғары болуымен шектеледі;

7) жеке сектордың активтері мен міндеттемелері валютасының сәйкес келмеуі және банктердің осыған байланысты жанама кредиттік тәуекелдері елдің төлем балансындағы ағымдағы шотының тапшылығын түзету үшін айырбастау бағамы саясатын пайдалану әлуетін шектейді;

8) елдің экономикалық дамуының ұзақ мерзімді басымдықтары ішкі сұранысты шектеу және «кредит дүрбелеңін» тежеу үшін фискалдық саясатты пайдалануға мүмкіндік бермеген кезде мүдделер арасында әлуетті қайшылық болады;

9) жеткілікті резервті жасау Ұлттық қорда ғана емес, жеке сектордың капиталын жұмылдыруға және сыртқы берешегінің жоғары деңгейіне байланысты тәуекелдерге бара-бар Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерінің қорын қалыптастыру қажет.

4. Әлемдік өтімділік дағдарысының теріс салдарларын жеңу, берілетін қаржы ресурстарын тиімсіз пайдалану тәуекелдерін шектеу жөніндегі мемлекеттік саясатты үйлестіру және халықаралық қаржы нарықтарындағы теріс сыртқы күйзелістер болған және қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ететін жағдайлар нашарлаған кезде дағдарысқа қарсы шаралардың тиімді жүйесін әзірлеу қажеттігі.

Атап айтқанда, қаржы тұрақтылығын арттыру, мемлекеттік органдардың өзара іс-қимылдарының тиімді жүйесін ұйымдастыру және қаржы тұрақтылығына төнетін қауіп-қатерді уақтылы анықтау бойынша жұмыстарды ұйымдастыру, сондай-ақ қаржы қатынастары субъектілерінің тәуекелдерін реттеу жөнінде үйлестірілген саясатты жүргізу мақсатында Үкімет, Ұлттық Банк және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі 2007 жылғы 10 қарашада Қаржы тұрақтылығы мәселелері жөніндегі меморандумға қол қойды.

Меморандум қаржы тұрақтылығын қамтамасыз етудің негізгі қағидаттарын, Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес әрбір тараптың қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету жөніндегі міндеттері мен ролін, ақпараттық өзара іс-қимыл рәсімдерін, сондай-ақ жүйелік дағдарыстардың теріс әсерін барынша азайту қағидаттары мен тетіктерін айқындайды.

Атап айтқанда, Үкімет, Ұлттық Банк және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі:

1) қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында мемлекеттік қолдау көрсету қағидаттары және мемлекеттік реттеудің өзге де құралдарын қолдану рәсімдері туралы;

2) соңғы сатыдағы кредитор ретінде Ұлттық Банктің заемдар беруінің салыстырмалы түрде оңтайлы негізгі талаптары;

3) осы тетікті пайдалануда тиісті жағдайлар және қажеттілік туындаған жағдайда екінші деңгейдегі банктердің «проблемалы» активтерін басқару мәселелеріне Үкіметтің қатысуының мақсатқа сәйкестігі туралы уағдаластыққа қол жеткізді.

Ұлттық Банк Меморандум негізінде Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігімен және Үкіметпен бірлесіп әлуетті қауіп-қатерлер мен тәуекелдерге бара-бар қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету тетіктерінің кешенін әзірледі. Атап айтқанда, шаралар нақтыланды, қажетті рәсімдер мен талаптар, мемлекеттік органдардың мынадай бағыттар бойынша шаралар кешенін үйлестіру, жетілдіру және қолдану мәселелері айқындалды:

1) өтімділікті ұстап тұру және Ұлттық Банктің соңғы сатыдағы кредитор ретінде заемдар беру мәселелері;

2) бара-бар өтімділікті қамтамасыз ету, сондай-ақ даму институттарының қаражаты есебінен қорландыруды ұсыну бойынша жедел сипаттағы өзге нысандарды қолдану;

3) банктер активтерінің сапасын көтеру және оларды қайта капиталдандыру жағынан да, валюталық реттеу мәселелері мен алтынвалюта резервтерін толықтыру мәселелері жағынан да дағдарысқа қарсы сипаттағы шараларды пайдалану;

4) нарықтарға қатысушылардың банк жүйесіне деген сенімін қолдау жөніндегі ерекше

іс-әрекеттер.

Бұл шаралар кешені мемлекеттік органдарға қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ететін факторларды бұза алатын халықаралық қаржы нарықтарындағы теріс сыртқы күйзелістерге жедел жауап қатуға және әсерін барынша азайтуға мүмкіндік береді.

Ұлттық Банк банк секторындағы тұрақтылықты қолдау үшін Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігімен бірлесіп Ұлттық Банктің банк заемдарын беру мәселелері бойынша ынтымақтастық және өзара іс-қимыл туралы келісімді әзірледі. Бұл Келісім ерікті негізде кез келген екінші деңгейдегі банкпен 1 жыл мерзімге жасалады. Осы Келісімге сәйкес Ұлттық Банк Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының 2005 жылғы 30 қыркүйектегі № 118 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің банктік заемдар беру ережесіне сәйкес қайта қаржыландыру заемдарын беруді қамтамасыз етеді және банктер мынадай міндеттемелерді орындаған жағдайда банктер үшін қайта қаржыландыру лимиттерін белгілейді:

- Қазақстан Республикасының резидент еместеріне талаптардың осы көрсеткіштің 2007 жылғы 1 қарашадағы жай-күй бойынша нақты мәнінен аспайтын ұлттық валютадағы және шетел (теңгедегі баламамен) валютасындағы күн сайынғы қалдықтарын сақтау, оның ішінде Қаржылық қадағалау агенттігінің 2007 жылғы 1 қарашаға дейін берілген рұқсаттары шегіндегі іс-әрекеттерді қоспағанда, резиденттің елінен тысқары жердегі еншілес және бағынысты компанияларда үлес жасамау, сатып алмау және ұлғайтпау;

- Қазақстан Республикасының резидент еместері алдындағы осы көрсеткіштің 2007 жылғы 1 қарашадағы жай-күй бойынша нақты мәнінен аспайтын ұлттық валютадағы және шетел (теңгедегі баламамен) валютасындағы күн сайынғы қалдықтарын сақтау;

- акционерлік капиталды өсіруге күш жұмсау;

- консервативтік кредиттік және бірқалыпты депозиттік саясатты ұстану.

2008 жылғы 1 наурыздағы жағдай бойынша бұл Келісім 6 екінші деңгейдегі банкпен жасалды, бұл ретте осы банктердің активтерінің үлесі банк жүйесіндегі активтердің жалпы көлемінің 45,6% құрайды.

Тұтастай алғанда, қазіргі кезде ауқымын толық көлемде бағалау қиын болатын түзету мемлекеттің қолдауын және қаржы секторының неғұрлым еркін өзгермелі құрылымдық трансформациясын қамтамасыз ету мақсатында реформа жүргізуді және нақты сектордың белсенділігіне теріс ықпалды жұмсартуды талап етеді.

Сонымен бірге, мемлекет жеке сектордың проблемаларды өз бетінше шешуіне неғұрлым көп мән берсе, өзгеру өлшемдері соғұрлым барынша сапалы және жүйелі тұрақты экономикалық өсу үшін неғұрлым күшті алғышарттар болмақ. Мемлекеттік қолдаудың бара-барлығы, мемлекет және жеке сектор арасындағы шығындарды бөлудің теңбе-теңдігі болашақта қаржы секторының даму динамикасын айқындайтын болады.

II. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ, АЛТЫНВАЛЮТА АКТИВТЕРІН БАСҚАРУ ЖӘНЕ ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ

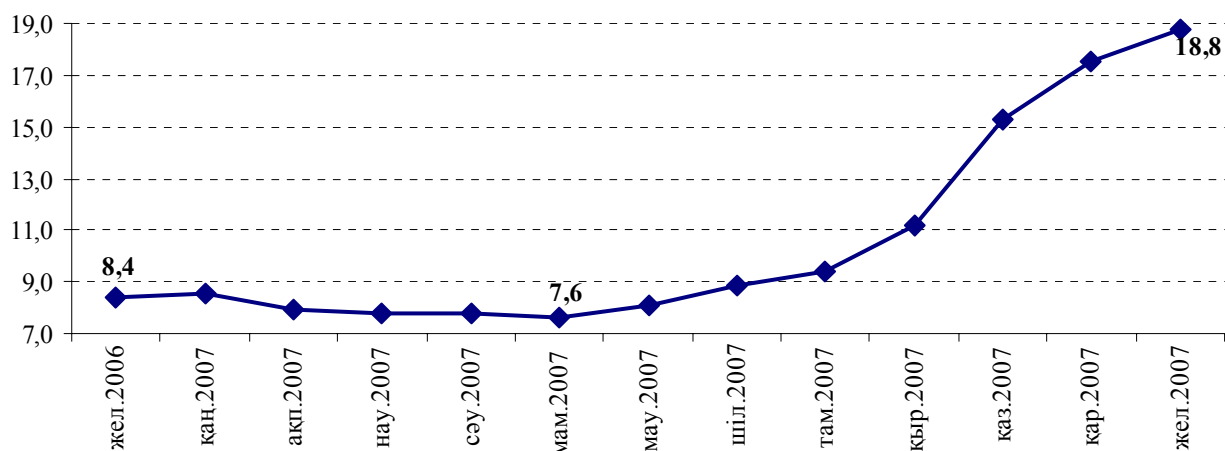
2.1. Ақша-кредит саясаты

2007 жылы инфляция үрдістері әр түрлі бағыттағы сипатта болды. Жыл басында инфляцияның өсу қарқынының біршама бәсеңдегені байқалды: Статистика агенттігінің деректері бойынша жылдық инфляция 2006 жылғы желтоқсанның қорытындысы бойынша 8,4%-дан 2007 жылғы мамырдың қорытындысы бойынша 7,6%-ға дейін азайды.

2007 жылдың екінші жартыжылдығында Қазақстан экономикасында инфляциялық үрдістер күшейді. 2007 жылдың қыркүйек – желтоқсанында ғана бағаның өсуі 11,7% жетті. Бұл ретте осы кезеңде инфляцияның өсуі, бірінші кезекте азық-түлік тауарларының 17,7% қымбаттауынан туындады.

Тұтастай алғанда 2007 жылдың қорытындысы бойынша инфляцияның жылдық деңгейі 18,8% болды (2.1.1-сурет). Орташа жылдық инфляция 10,8% құрады.

**2007 жылғы жылдық инфляция деңгейі
(өткен жылдың тиісті айына %)**

2007 жылы 2006 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда бағаның неғұрлым жоғары өсуі ТБИ барлық топтары бойынша байқалды. Азық-түлік тауарлары 26,6% (2006 жылы – 7,3%), халыққа ақылы қызмет көрсету – 15,4% (11,6%), азық-түлікке жатпайтын тауарлар – 10,5% (7,1%) қымбаттады.

Бағаның неғұрлым өсуі күнбағыс майына 96,8%, нанға 48,5%, макарон өнімдеріне 40,2%, жұмыртқаға 36,9%, денсаулық сақтау мекемелері қызметіне 22,0%, ТКШ қызметіне 18,4% болды.

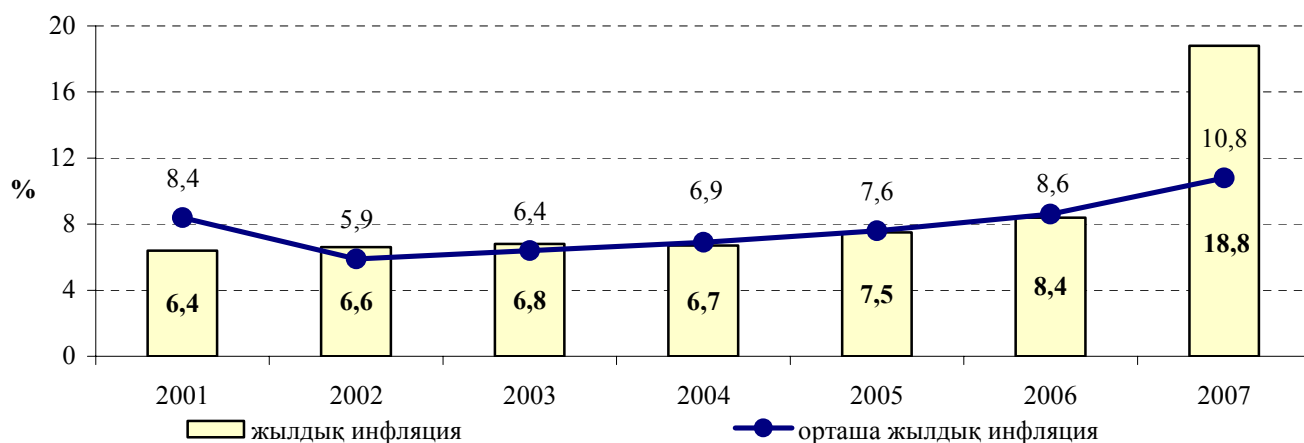
Бұл ретте соңғы 7 жыл ішінде жылдық инфляцияның соншалықты айтарлықтай өсуі байқалған жоқ (2.1.2-сурет).

2007 жылы инфляцияның көтерілуі ақша ұсынысының бірқалыпты өсуі аясында жүрді. Ақша массасының өсуі 2007 жылы 25,5% болды (2006 жылы – 78,1%). Ақша базасы 2007 жылы 2,5% азайды (2006 жылы 126,5% өсті).

2007 жылы инфляция динамикасын айқындайтын негізгі факторлардың ішінде күйзеліс сипатындағы сыртқы факторды, жиынтық сұраныстың өсуін, еңбек өнімділігінің төмендігін, нақты экономикадағы бағаның өсуін атап көрсетуге болады.

2007 жылғы екінші жартыжылдықта инфляцияның айтарлықтай өсуіне әлемдік нарықта азық-түлік тауарлары бағасының күрт секіруі негізгі себеп болды (бидай, өсімдік майы).

Инфляция деңгейі, 2001-2007 жж.

Мәселен, Дүниежүзілік банктің деректері бойынша 2007 жылы бидайдың әлемдік бағасы (Канада) 2 есе өсті, 2007 жылғы АҚШ Ауыл шаруашылығы департаментінің деректері бойынша күнбағыс майының бағасы сондай-ақ 2 есеге өсті.

Сонымен қатар мұнайдың әлемдік бағасы да айтарлықтай қарқынмен өсуде. 2007 жылы Brent сортты мұнайдың әлемдік бағасы 46,8% өсті және орташа алғанда бір баррель үшін 72,7 АҚШ долл. болды (Дүниежүзілік банктің деректері бойынша).

2007 жылы халықтың ақшалай кірісі номиналдық көрсеткіште 29,8% және нақты көрсеткіште 17,1% өсті. Нәтижесінде бөлшек сауда айналымының өсуі 2007 жылы 10,0% құрады.

2007 жылы мемлекеттік бюджет шығыстары 36,6% өсті, ал түсімдер 22,8% ғана өсті. Нәтижесінде бюджет тапшылығы 215,3 млрд. теңгені құрады (2006 жылы 81,6 млрд. теңге профицит байқалды).

Бұл ретте жиынтық ұсыныс көрсеткіші ретінде нақты ЖІӨ өсуі 2007 жылы 8,5% болды, яғни экономикаға тауарлар мен қызмет көрсету ұсынысы оларға сұранысты толық мөлшерде қамтамасыз етпейді.

2007 жылы орташа айлық жалақының өсу қарқынының еңбек өнімділігінің өсу қарқынынан озып кету үрдісі жалғасты. 2007 жылы жалақының өсуі нақты көрсеткішпен 17,8% болды, бұл ретте еңбек өнімділігі бағалау бойынша 5,2% ғана өсті.

2007 жылы өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындардың бағасы 2006 жылғы тиісті кезеңде 14,6% жеткен кезде 31,9% өсті. Аралық тұтыну өнімдері 35,8% (15,9%), өндірілген өнім 33,6% (15,0%), ал өндіріс құрал-жабдықтары 20,8% (8,7%) қымбаттады.

Қазақстан өнеркәсіптік кәсіпорындары өндірген энергия ресурстарының бағасы 2007 жылы 45,8% өсті (2006 жылы – 10,0%). Бұл ретте 2007 жылы мұнай бағасы және тарифтері 52,3% (11,0%), газ конденсаты 47,0% өсті (0,9% төмендеу).

Қазақстан экономикасындағы бағаны реттеу үдерісіне тартылған мемлекеттік органдардың 2007 жылы тұтыну нарығындағы жағдайды тұрақтандыру жөнінде қажетті шаралар қабылдағанын атап айту қажет.

Негізгі күш халыққа арналған тауарлар мен қызмет көрсетудің негізгі тобының бағасын баға ымыраласуы, адал ниетті емес бәсекелестік, нарық субъектілерінің өзінің басым жағдайын асыра пайдалану арқылы негізсіз өсіруге жол бермеуге бағытталды. Көтерме және бөлшек нарық желілерін құру, сауда инфрақұрылымдарын дамыту, тауар нарықтарында бәсекелес ортаны дамыту бойынша шаралар қабылданды.

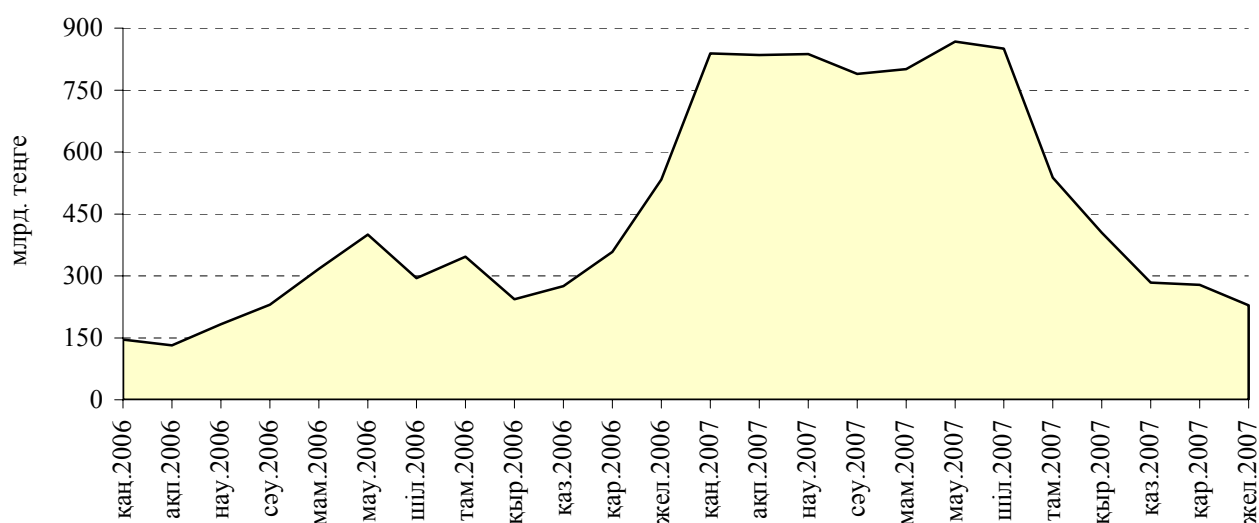
Ақша-кредит саясатының құралдары. Ұлттық Банк 2007 жылы ақша-кредит саясатын 2007-2009 жылдарға арналған ақша-кредит саясатының негізгі бағыттарына сәйкес жүзеге асырды. Ұлттық Банк инфляция бойынша осы мақсатқа қол жеткізу үшін 2007 жылы ақша-кредит саясатын қатайту бойынша шаралар қабылдады. Бұл екінші деңгейдегі банктердің артық өтімділігін алуға және өз операциялары бойынша ставкаларды көтеруге алғышарт болды.

Алайда 2007 жылдың екінші жартысында өтімділіктің әлемдік дағдарысы жағдайында Қазақстан банк секторы активтерінің ипотекалық кредиттеуге жоғары шоғырлануы банктер әлсіздігінің артуына негізгі себеп болды. Бұл жағдай тек Қазақстанға ғана емес, басқа да көптеген елдерге, экономикасы аса ірі елдерге де тән болды.

Бұл жағдайларда Ұлттық Банк жағдайдың өзгеруін ескере отырып, **ақша-кредит саясаты акценттерін банктерге өтімділік беру арқылы қаржы жүйесіндегі тұрақтылықты қамтамасыз ету пайдасына орналастырды.**

2007 жылы 2006 жылмен салыстырғанда шығарылған қысқа мерзімді ноталар көлемі 11,1% өсті және 4,3 трлн. теңге болды. Алайда олардың айналыстағы көлемі 2007 жылы 57,1%-ға 228,9 млрд. теңгеге дейін азайды (2.1.3-сурет).

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар (кезең аяғында)

Ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2006 жылғы желтоқсандағы 4,69%-дан 2007 жылғы желтоқсанда 5,64% дейін өсті.

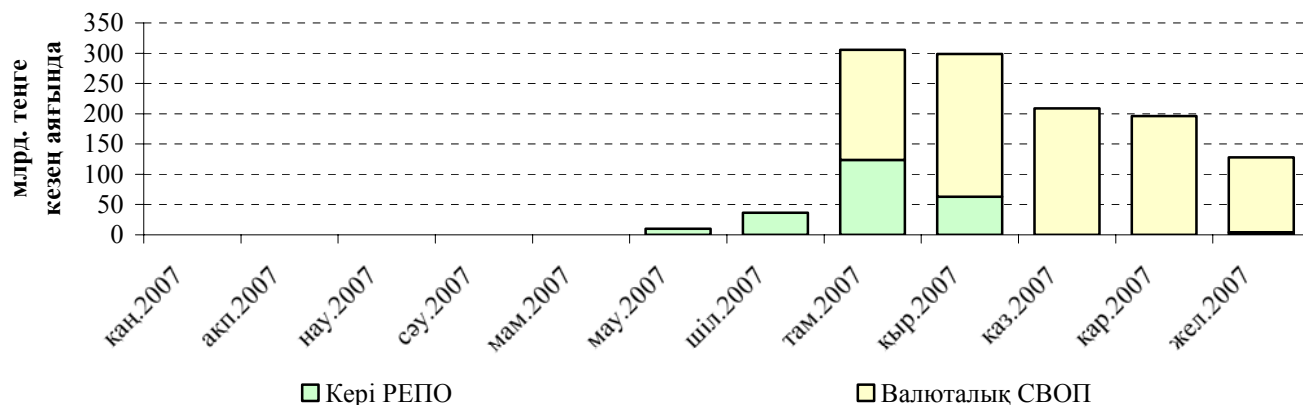
2007 жылы айналыс мерзімі 28 күн (1 ай), 3 ай, 6 ай және 1 жыл ноталарды шығару жүзеге асырылды. «Еркін» өтімділік жеткіліксіз болған жағдайда банктер тарапынан қысқа мерзімді ноталарға сұраныстың қысқаруы нәтижесінде Ұлттық Банк 2007 жылғы қыркүйек – желтоқсан аралығында айналыс мерзімдері 28 күн ғана болатын ноталарды шығарды.

2007 жылы екінші деңгейдегі банктерден 4,2 трлн. теңге сомасына депозиттер тартылды, бұл 2006 жылғыға қарағанда 48,6% аз. Бұл ретте банктердің депозиттері бойынша қалдықтар 92,4%-ға, 9,9 млрд. теңгеге дейін азайды.

Ұлттық Банк банктерді қысқа мерзімді теңгедегі өтімділікпен қамтамасыз ету мақсатында 2007 жылғы тамыздан бастап кері РЕПО операцияларын жүргізу көлемін ұлғайтты, валюталық СВОП операцияларын жүргізуді бастады. Сондай-ақ Ұлттық Банк қысқа мерзімді меншікті ноталарды мерзімінен бұрын өтеу практикасын жаңғыртты.

Ұлттық Банк 2007 жылғы тамыз – желтоқсан аралығындағы кезеңде 723,9 млрд. теңге көлемінде кері РЕПО операцияларын, 4043,1 млрд. теңгеге валюталық СВОП операцияларын жүргізді. Осы қайта қаржыландыру операциялары 7 күн мерзіммен жүргізілді. 2007 жылғы желтоқсанның аяғындағы жағдай бойынша кері РЕПО операциялары бойынша банктердің Ұлттық Банк алдындағы өтелмеген берешектерінің көлемі 4,0 млрд. теңгені, валюталық СВОП операциялары бойынша – 123,8 млрд. теңгені құрады (2.1.4-сурет).

**Банктерге берілген қайта қаржыландыру кредиттері бойынша
өтелмеген берешектің көлемі**

2007 жылғы бірінші жартыжылдықта төлем балансының қаржылық шотының операцияларымен қалыптастырылған шетел валютасының артық ұсынысы ішкі валюта нарығындағы Ұлттық Банктің операциялары есебінен әлсіреген теңгенің айырбас бағамының нығаю жағына қарай қысым көрсетті. Мәселен, 2007 жылғы қаңтар-маусымда Қазақстан қор биржасының валюталық сегментінде Ұлттық Банктің нетто-сатып алуы 935,8 млн. долл., банкаралық нарықта 125,5 млн. долл. болды.

2007 жылғы екінші жартыжылдықта шетел валютасына сұраныстың оның ұсынысынан асып кетуі байқалды, бұл капиталдың халықаралық нарықтарында ресурстарды тарту жағдайларының нашарлауы және екінші деңгейдегі банктердің бұрын тартқан сыртқы заемдарын өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдердің күрт өсуі салдарынан болды, бұл теңгенің бағамына оның әлсіреуі жағына қарай қысым көрсетті.

Екінші деңгейдегі банктер активтері мен міндеттемелерінің басым үлесінің шетел валютасымен берілуін, сондай-ақ заемшылардың активтері мен міндеттемелері валютасының сәйкес келмеуіне негізделген жанама кредит тәуекелінің жоғары болуын ескерсек, айырбас бағамының күрт өзгеруі банктердің қаржылық тұрақтылығының көрсеткіштерін едәуір нашарлатқан болар еді. Бұдан басқа банк жүйесіндегі өтімділік дефицитінің көрінуі халық үшін тұрақтылықтың неғұрлым түсінікті индикаторы болып табылатын валюта бағамының одан арғы динамикасына қатысты халық арасында дүрбелеңнің туындауына және халық қаражатының ұлттық валютадан шетел валютасына ауысуына ықпал етті.

Соған байланысты шетел валютасына ұсынысты қысқарту жағдайында сұраныстың өсуі ішкі валюта нарығындағы Ұлттық Банктің операциялары есебінен қаржыландырылды. Мәселен, 2007 жылғы шілде-желтоқсан үшін Қазақстан қор биржасының валюталық сегментінде Ұлттық Банктің нетто-сатуы 6 961,6 млн. долл., банкаралық нарықта 346,5 млн. долл. болды.

Сонымен қатар, өтімділікті ұсыну бойынша Ұлттық Банк жүргізген операцияларға қарамастан, 2007 жылғы қорытындылар бойынша осы операциялардың нәтижесі теңгелік өтімділікті таза алу болды (2.1.1-кесте).

**2004-2007 жылдардағы ішкі нарықтағы
Ұлттық Банк операцияларының сальдосы**

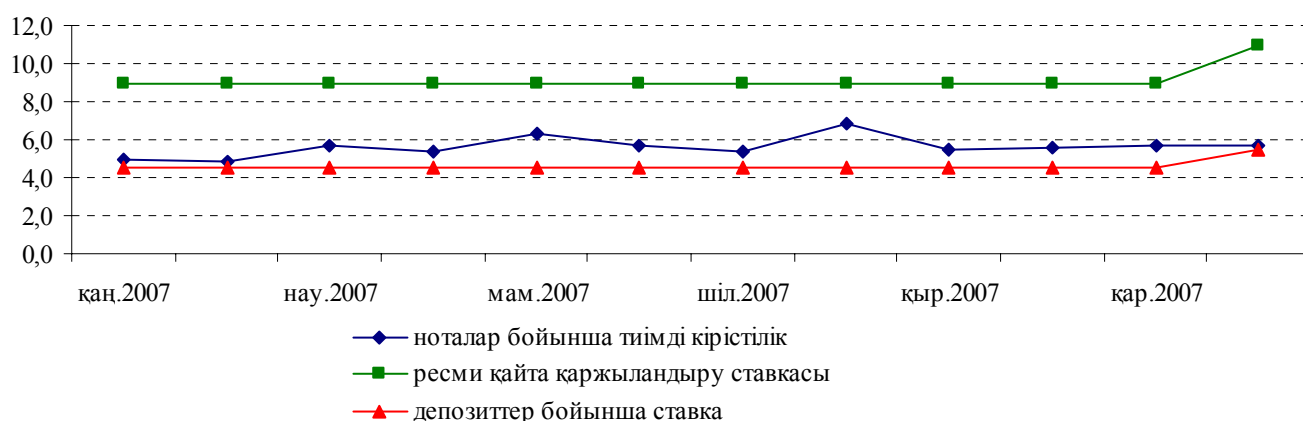
млрд. теңге

	Ақша нарығындағы Ұлттық Банк операцияларының сальдосы ("-" – алу, "+" – теңгелік өтімділікті ұлғайту)	Ұлттық Банктің валюта нарығына қатысуы ("-" – валютаны нетто-сату, "+" – валютаны нетто - сатып алу)	Өтімділікті таза алу ("-" - өтімділікті алу, "+" - теңгелік өтімділікті ұлғайту)
2004 ж.	-303,5	478,0	174,5
2005 ж.	211,2	-48,6	162,6
2006 ж.	-997,8	1271,1	273,2
2007 ж.	646,5	-771,7	-125,2

2007 жылғы 11 ай бойы *ресми қайта қаржыландыру ставкасы* 9,0% деңгейінде қалды, ал ресми қайта қаржыландыру ставкасынан $\frac{1}{2}$ деңгейде белгіленетін Ұлттық Банктің екінші деңгейдегі банктерден тартқан депозиттері бойынша ставкасы – 4,5% болды. 2007 жылғы 1 желтоқсаннан бастап екі ставка, тиісінше, 11,0% және 5,5% дейін артты (2.1.5-сурет).

2.1.5-сурет

2007 жылғы Ұлттық Банктің операциялары бойынша ставкалар

2007 жылғы бірінші жартыжылдықта инфляциялық қысымды сақтау жағдайында ақша-кредит саясатын қатайту мақсатында Ұлттық Банк «Ең төменгі резервтік талаптардың нормативтерін белгілеу туралы» № 39 қаулыға өзгерістер енгізді.

Ұлттық Банк Басқармасының 2007 жылғы 20 шілдеде болып өткен отырысында **ең төменгі резервтік талаптардың (ЕТРТ) нормативтерін** өзгерту туралы шешім қабылданды. Ішкі міндеттемелер бойынша ЕТРТ нормативі 5% деңгейде резидент еместер алдындағы міндеттемелер жататын өзге міндеттемелер бойынша және резиденттік белгісіне қарамастан борыштық бағалы қағаздар бойынша міндеттемелер - 10% деңгейде белгіленді.

Қолданылып жүрген заңнамаға сәйкес ЕТРТ жаңа нормативтері 2007 жылғы 29 тамыздан бастап қолданысқа енгізілуі тиіс еді. Алайда 2007 жылғы екінші жартыжылдықтағы ахуалдың өзгеруіне байланысты әлемдік қаржы нарықтарындағы тұрақсыздық нәтижесінде қысқа мерзімді өтімділікпен проблемалар туындауына орай, Ұлттық Банк ЕТРТ жаңа нормативтерін (ішкі міндеттемелер үшін – 5% және өзге міндеттемелер үшін – 10%) қолданысқа енгізу мерзімін 2007 жылғы 9 қазанға, ал содан кейін 2008 жылғы 15 қаңтарға ауыстыру туралы шешім қабылдады.

Кейіннен Ұлттық Банк Басқармасының 2007 жылғы 24 желтоқсандағы №145 қаулысымен ең төменгі резервтік талаптардың жаңа нормативтерін қолданысқа енгізу мерзімі

«еркін» өтімділіктің сақталып отырған жетіспеушілігінен 2008 жылғы 15 қаңтардан 2008 жылғы 1 шілдеге ауыстырылды.

Бұдан басқа, 2007 жылғы тамызда Ұлттық Банк ЕТРТ туралы ережеге өзгерістер енгізді. Өзгерістер резервтік міндеттемелер базасын қысқартуға және резервтік активтер құрылымын кеңейтуге бағытталды, бұл банктерге, бағалау бойынша, 150 млрд. теңгені қосымша босатуға мүмкіндік берді. Осы өзгерістер 2007 жылғы 9 қазаннан бастап күшіне енді.

2007 жылы **вексельдер қайта есептеуге** қабылданған жоқ.

Ақша-кредит саясатының қатаюына, Ұлттық Банктің ақша-кредит саясаты жөніндегі техникалық комитетінің 2007 жылғы 15 қаңтардағы шешіміне байланысты 2007 жылға арналған вексельдерді қайта есептеуге арналған лимит «0» теңге деңгейінде белгіленді.

Ұлттық Банктің портфелінде 2007 жылғы желтоқсанның аяғында вексельдер болған жоқ. Вексельдерді қайта есептеу туралы бас келісім 9 екінші деңгейдегі банкпен жасалған. 2007 жылғы желтоқсанның аяғындағы жағдай бойынша бірінші класты эмитенттер тізімінде 2 кәсіпорын есептелінді.

Ақша агрегаттары. Ақша ұсынысы көрсеткіштерінің динамикасы 2006 жылмен салыстырғанда 2007 жылы едәуір баяу өсуді көрсетті.

Ағымдағы бағамен Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 17,4 млрд. долл. дейін 9,1%-ға азайды. Ішкі валюта нарығында валюта сату, Қаржы министрлігінің сыртқы борышына қызмет көрсету және Ұлттық қордың активтерін алтынвалюта резервтерінің шоттарынан толықтыру бойынша Ұлттық Банктің операциялары, Ұлттық Банктегі екінші деңгейдегі банктердің шетел валютасындағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықтарының төмендеуі, Үкіметтің Ұлттық Банктегі шотына валютаның түсуіне қарамастан таза валюта қорларының (ЕАВ) 15,5 млрд. долл. дейін 12,5%-ға төмендеуіне әкелді. Алтынмен активтер Ұлттық Банк жүргізген операциялар және алтын құнының өсуі нәтижесінде 34,6%-ға өсті.

2007 жылы **ақша базасы** 1464,3 млрд. теңгеге дейін 2,5% (2006 жылы – өсу 2,3 есе) тарылды, бұл Ұлттық Банктің таза сыртқы активтерінің төмендеуіне байланысты.

Шектеулі ақша базасы, яғни екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі мерзімді депозиттерін есептемегендегі ақша базасы 1454,3 млрд. теңгеге дейін 6,2% кеңейді.

Ағымдағы бағамен Ұлттық Банктің таза ішкі активтері 54,3% ұлғайды. Үкіметке таза талаптар Үкіметтің шоттарындағы қалдықтардың төмендеуі есебінен 72,2% ұлғайды, қаржы ұйымдарына талаптар – екінші деңгейдегі банктерге қайта қаржыландыру кредиттерін беру және айналыстағы қысқа мерзімді ноталар көлемінің төмендеуі нәтижесінде 75,0%; қалған экономикаға талаптар – 21,8% ұлғайды. Ұлттық Банктің басқа да таза ішкі активтері 59,3% қысқарды.

2007 жылы ақша базасының ең көп (12,3%) тарылуы қазан айында байқалды. Ақша базасының барынша кеңеюі сәуірде - 16,2% болды.

2007 жылғы банк жүйесіндегі таза ішкі активтердің ұлғаюы **ақша массасының** 4613,7 млрд. теңгеге дейін 25,5%-ға кеңеюінің негізгі факторы болды.

Банк жүйесіндегі ішкі активтердің 67,4%-ға өсуі Үкіметке талаптардың 4,9 есе, сондай-ақ экономиканың басқа секторларына талаптардың 51,4%-ға едәуір ұлғаюына себепші болды. Үкіметке талаптар айналыстағы мемлекеттік бағалы қағаздар көлемінің ұлғаюы, сондай-ақ Үкіметтің шоттарындағы ақша қалдықтары көлемінің төмендеуі есебінен өсті. Экономиканың секторларына таза талаптардың өсуі (51,4%) экономиканы кредиттеу көлемінің үдемелі ұлғаюына себепші болды.

Алайда 2006 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда ақша массасын кеңейту қарқыны төмендеді, бұл банк жүйесіндегі таза сыртқы активтердің 4,3 есе төмендеуімен қамтамасыз етілді.

Банк жүйесіндегі таза сыртқы активтер құрылымында екінші деңгейдегі банктердің таза сыртқы активтері 39,6% азайды.

Ақша массасының кеңею қарқынының (25,5%) номиналды ЖІӨ-нің өсу қарқынынан (24,6%) аздап асып кетуі экономиканы монеталандыру деңгейінің 2006 жылдың аяғында 36,0%-дан 2007 жылдың аяғында 36,3%-ға дейін шамалы өсуіне әкелді.

2007 жылғы ақша мультипликаторы ақша базасының тарылу жағдайында ақша массасының өсуі нәтижесінде 2,45-тен 3,15-ке дейін ұлғайды.

Ақша массасының құрылымында **айналыстағы қолма-қол ақша** (M0) 2007 жылы 739,7 млрд. теңгеге дейін 23,1%, ал резиденттердің депозиттері – 3873,9 млрд. теңгеге дейін 25,9% өсті. Айналыстағы қолма-қол ақшамен салыстырғанда резиденттердің депозиттерінің басымдықпен өсу қарқыны салдарынан ақша массасының құрылымындағы депозиттер үлесі ұлғаюының оң үрдісі сақталды. 2007 жыл бойы бұл көрсеткіш 83,7%-дан 84,0%-ға дейін өсті.

Айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуі жалақы бойынша төлемдердің өсуіне және жеке тұлғалардың мерзімдік салымдарды алуына байланысты.

Соған қарамастан, 2007 жылы айналыстағы қолма-қол ақшаның (M0) өсу қарқыны 2 есе дерлік - 2006 жылғы 45,9%-дан 23,1%-ға дейін қысқарды. Бұл көбінесе қолма-қол шетел валютасын сатудан банктердің кассаларына қолма-қол ақша түсуінің айтарлықтай өсуімен (40,9%) түсіндіріледі. Банктердің кассаларынан тауарларға, жұмысқа және қызмет көрсетуге ақы төлеуге нетто-беру 37,7%-ға қысқарды, бұл, мүмкіндігінше, қолма-қол жасалмайтын есеп айырысулардың басым болуымен түсіндіріледі.

Ақша-кредит саясатын жүргізу әдістерін және құралдарын жетілдіру.

2007 жылы ақша-кредит саясатының құралдарын және макроқорсеткіштер динамикасын талдау және болжамдау әдістерін жетілдіру жұмысы жалғастырылды. 2005 жылдың аяғында әзірленген трансмиссиялық тетік моделі макроқорсеткіштер динамикасын болжамдаудың маңызды құралы болып табылады. Оған инфляцияға арналған ақша-кредит саясаты құралдарының мынадай негізгі ықпал ету арналары кіреді: ақша арнасы, пайыздық (кредиттік) арна, валюталық арна, сыртқы экономикалық арна. Трансмиссиялық тетік моделін салу үшін модельдің сипаттық үлгісі таңдап алынды, оның негізіне бұрын бір-біріне қатынасы бойынша бірқатар экономикалық айнымалылар нақты функционалдық өзара байланысты көрсеткен жағдайда осы өзара байланыстардың жақын арадағы болашақта да көрінуі ықтимал деген қағидат салынды.

Осы модель үнемі жетілдіруге және өзектендіруге ұшырап отырды. Оның соңғы нұсқасында модельге ішінара түзету тетігі моделімен бірге монетарлық (ақша-кредит) саясатының ережесін теңестіруді қосу мүлдем жаңа болып табылады.

Трансмиссиялық тетік (ТТ) моделінің соңғы нұсқасы 1996 жылғы 1-тоқсан - 2007 жылғы 3-тоқсан аралығындағы кезеңдегі Ұлттық Банктің және Статистика агенттігінің нақты тоқсандық деректері бойынша тоқсандық негізде жасалды және 15 теңдеу, 42 айнымалы кіреді. Теңгенің айырбас бағамы, ақша базасы, ақша массасы (ақшаға сұраныс), бір күндік кредиттер бойынша банкаралық ставка, заңды тұлғаларға теңгемен кредиттер бойынша ставкалар, экономикаға кредиттер көлемі, жалпы ішкі өнімнің көлемі, жалпы ішкі өнімнің оның әлуэттік мәнінен ауытқуы, инфляция, монетарлық ереже және қайта қаржыландыру ставкасын түзету тетігі теңдеулер арқылы сипатталады.

Ақша-кредит саясатының мынадай құралдары экзогенді (ықпал етуші) айнымалы болып табылады: Ұлттық Банктің репо операциялары бойынша ставкасы, айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі, Ұлттық Банктегі екінші деңгейдегі банктердің депозиттерінің көлемі, Ұлттық Банктің валюталық басқыншылығы, ең төменгі резервтік талаптар. Ақша-кредит саясатының құралдарынан басқа, сондай-ақ импорт және экспорт көлемі, ЖІӨ, импорттық баға индексі, Қаржы министрлігінің айналыстағы мемлекеттік бағалы қағаздарының көлемі, банк жүйесіндегі депозиттер көлемі, негізгі капиталға инвестициялар, мұнайдың әлемдік бағасы, ел бойынша орташа айлық жалақы экзогенді болып табылады.

Трансмиссиялық тетік моделінен басқа, 2006 жылы Ұлттық Банкте макроқорсеткіштердің жай-күйі динамикасын бағалауға арналған трансмиссиялық тетік моделін әр түрлі дәрежеде толықтыратын алуан сателлиттік модельдер пайдаланылады.

Оларға мыналар жатады, мысалы, P-Star инфляциялық қысым моделі, әлуетті ЖІӨ моделі, инфляцияның векторлық авторегрессиялық моделі (VAR-модель).

Трансмиссиялық тетік моделі және сателлиттік модельдер Ақша-кредит саясатының орташа мерзімге арналған негізгі бағыттарын әзірлеу кезінде пайдаланылады.

Азия Даму Банкінің Орталық Азия елдеріндегі экономикалық саясат реформасы жөніндегі жобасы бойынша техникалық көмек көрсету шеңберінде Ұлттық Банкте қазақстандық экономиканың көп факторлы макроэкономикалық моделін әзірлеу бойынша жұмыс жүргізілуде. Бұл модель экономикадағы жиынтық сұранысты, жиынтық ұсынысты, өндірістің және инфляцияның факторларына қарай бағаның қалыптасуын, сыртқы секторды, салық-бюджет секторын, сондай-ақ монетарлық саясат ережесін сипаттайтын 6 негізгі модульден тұрады.

Үкіметтің және Ұлттық Банктің қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мақсатында 2007 жылы «Қазақстан Республикасының Үкіметі және Ұлттық Банкі жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ (бұдан әрі – Орталық) құрылды.

Орталық қызметінің негізгі мәні мыналар болып табылады:

- 1) мемлекеттік басқарудың өзекті мәселелері бойынша зерттеулер жүргізу және ұсынымдар әзірлеу;
- 2) Қазақстанның экономика салаларына қатысты жүйелік және салыстырмалы талдау, еңбек өнімділігінің мониторингі және бағалау және олардың бәсекелестік қабілетін айқындайтын факторларды анықтау;
- 3) мемлекеттік органдардың реттеуші қызметінің тиімділігін бағалау;
- 4) қаржылық тұрақтылық мәселелері бойынша зерттеулер жүргізу.

2.2. Ұлттық Банктің алтынвалюта активтері және оларды басқару

Алтынвалюта активтері көрсеткіштерінің динамикасы. Ұлттық Банктің жалпы алтынвалюта активтерінің 2008 жылғы 1 қаңтардағы жалпы көлемі 17 392,5 млн. долл болды, бұл 2007 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 1 734,6 млн. долларға аз. Жалпы алтынвалюта активтері көлемінің өзгеруіне еркін айырбасталатын валютадағы активтердің 2 210,9 млн. долларға азаюы және монетарлық алтынның 476,3 млн. долларға ұлғаюы ықпал етті (II бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 2.2.1-кесте).

Қазақстанның валюта нарығы еркін айырбасталатын валютаға сұраныстың оның ұсынысынан артып кету ықпалында болды. Мәселен, Ұлттық Банктің Қазақстан қор биржасындағы нетто-сатуы 6 025,7 млн. долл. болды. Биржадан тыс нарықта нетто-сату 221,0 млн. долл. болды.

Өткен кезеңде Ұлттық Банк екінші деңгейдегі банктерге Ұлттық Банктегі міндетті резервтеу шоттарына 2 330,8 млн. долл. сомаға қаражат аударды.

Сонымен бірге Ұлттық Банк 2007 жылы жалпы сомасы 600,4 млн. долл. сыртқы борыш бойынша Қаржы министрлігінің төлемдерін жүзеге асырды.

Алтынның әлемдік бағасы 2007 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 1 троя унция үшін 639,75 АҚШ долларынан 2008 жылғы 2 қаңтарға 846,75 АҚШ доллары деңгейіне немесе 32,4% өсті.

Ұлттық Банк сыртқы нарықта 775,4 троя унция мөлшерде алтынды нетто-сатып алуды жүзеге асырды.

Алтынвалюта активтерін басқару. Әлемдік қаржы нарықтарында қалыптасқан ахуалға байланысты алтынвалюта активтерін мемлекеттік бағалы қағаздар сияқты барынша сақталған активтер жағына қайта құрылымдау жүргізілді. Тұтастай алғанда портфельдердің кредиттік сапасы жақсарды.

Алтынвалюта активтерін басқару процесін жетілдіру мақсатында Ұлттық Банктің Инвестициялық комитеті құрылды және жұмыс істеуде.

Есепті кезеңде Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін сыртқы басқарушылардың біреуімен инвестициялық басқару бойынша келісім бұзылды.

Ауқымды қаржы нарықтарындағы күрт өзгерістерге тез назар аудару мүмкіндігін жасау мақсатында Ұлттық Банк Басқармасының 2007 жылғы 30 қарашадағы №139 қаулысымен бекітілген Алтынвалюта активтерін басқару бойынша инвестициялық стратегияға тиісті өзгерістер енгізілді.

Туынды қаржы құралдарымен операцияларды жетілдіру және құралдар тізімін кеңейту мақсатында Ұлттық Банк Басқармасының «Ұлттық Банк Басқармасының «Ұлттық Банктің туынды қаржы құралдарымен операциялар жүргізу ережесін бекіту туралы» 2002 жылғы 13 сәуірдегі № 133 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2007 жылғы 30 наурыздағы №33 қаулысы қабылданды.

Алтынвалюта активтерінің инвестициялық портфелі. Алтынвалюта активтерінің инвестициялық портфелінің нарықтық құны 2007 жылдың басында 8 933,0 млн. долл., ал 2007 жылдың аяғында – 5 799,3 млн. долл. болды

Валюта қоржынында көрсетілген 2007 жылғы инвестициялық портфельдің кірістілігі 6,04% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 5,72% болған кезде үстеме кірістілік 32 б.т. болды.

АҚШ долларымен көрсетілген 2007 жылғы инвестициялық портфельдің кірістілігі 10,95% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 10,61% болған кезде үстеме кірістілік 34 б.т. болды

Сыртқы басқарудағы долларлық қосалқы портфельдердің үстеме кірістілігі 2007 жылы комиссиялық сыйақыны есептемегенде, 1 Басқарушының басқаруындағы қосалқы портфель бойынша (-)224 б.т., 2 Басқарушының басқаруындағы қосалқы портфель бойынша, тиісінше (-)234 б.т. және (-)206 б.т. комиссиялық сыйақыны қоса алғанда, (-)200 б.т. болды (II бөлімнің 2.2 бөлімшесіне 2-қосымша, 2.2.3-сурет).

2007 жылдың аяғында басқарушылар инвестициялық портфельдің активтерін мынадай құрал бойынша бөлді: ақша және олардың баламалары - 4,91%, мемлекеттік бағалы қағаздар – 78,98%, агенттік бағалы қағаздар – 9,08%, халықаралық қаржы ұйымдарының бағалы қағаздары – 4,93%, корпоративтік бағалы қағаздар – 2,10%.

2007 жылдың аяғында басқарушылар инвестициялық портфельдің активтерін қисық кірістілікке мынадай бөлуді белгіледі: бір жылға дейін – 36,40%, бір жылдан 2 жылға дейін – 3,10%, 2 жылдан 3 жылға дейін – 24,30%, 3 жылдан 4 жылға дейін – 22,50%, 4 жылдан 5 жылға дейін – 0,00% және 5 жылдан астам – 13,80%.

Алтынвалюта активтерінің абсолюттік кірістілік портфелі. Абсолюттік кірістілік портфелінің нарықтық құны жылдың басында 49,9 млн. долл., ал 2007 жылдың аяғында – 370,5 млн. долл. болды. Инвестициялық портфельден 300 млн. долл. сома аудару абсолюттік кірістілік портфелінің нарықтық құнының өзгеруіне ықпал етті.

Абсолюттік кірістілік портфелінің кірістілігі 2007 жылы 6,26% болды. Бұл ретте эталондық кірістілік 5,44% болған кезде үстеме кірістілік 82 б.т. болды.

Алтынвалюта активтерінің өтімділік портфелі. Өтімділік портфелінің нарықтық құны 2007 жылдың басында 8 753,1 млн. долл., 2007 жылдың аяғында 9 409,3 млн. долл. болды.

Өтімділік портфелі ақша-кредит саясатын жүргізуге арналған және барлық ағындар мен түрлі төлемдер ол арқылы жүзеге асырылады. Бұл портфель алтынвалюта активтері портфельдерінің кірістілігін бағалауға қосылмайды және эталондық портфелі жоқ.

Алтынвалюта активтерінің алтын портфелі. 2007 жылдың басындағы алтын портфелінің нарықтық құны 1 371,7 млн. долл., ал 2007 жылдың аяғында 1 812,2 млн. долл. болды.

2.3. Валюталық реттеу және бақылау

Қазақстанда 2002 жылдан бастап жүзеге асырылған валюталық режимді кезең-кезеңімен ырықтандыру 2007 жылы соңғы кезеңіне аяқ басты. 2007 жылдан бастап валюталық операцияларды жүргізуге арналған рұқсат беру тәртібінің толығымен күші

жойылды және ағымдағы және күрделі операциялар бойынша теңгенің толық айырбасталуы үшін жағдайлар жасалды. Мәселен, 2007 жылғы 1 қаңтардан бастап:

- валюталық түсімді 180 күндік мерзімде қайтару талабының күші жойылды, қайтару мерзімі сыртқы сауда келісім-шарттарында көзделген мерзімдерге байланысты белгіленеді;
- капитал қозғалысы валюталық операцияларын жүргізуге және заңды және жеке тұлғалардың шетелдік банктерде шоттар ашуға рұқсат алу талабының күші жойылды;
- резидент заңды тұлғалардың ішкі валюта нарығында шетел валютасын сатып алу мақсаттары бойынша шектеудің күші жойылды. Шетел валютасын сатып алу және сату мақсатын көрсету тек статистикалық сипатта ғана болады және заңды тұлғаларға сатып алған валюталық құндылықтарды заңнамамен тыйым салынбаған басқа да мақсаттарға пайдалануға шектеулер қойылмайды.

Валюталық реттеу тәсілдерінің өзгеруі валюта заңнамасында белгіленген талаптардың сипатын айқындады. Бүгінгі қолданылатын валюталық реттеу режимі – ірі валюталық операцияларды тіркеу, барынша мәнді валюталық операциялар туралы хабарлама, сондай-ақ экспорттық-импорттық валюталық бақылау, - операция жүргізу фактісіне шектеулер қоймай-ақ, валюталық операцияның сипаты және көлемі туралы шынайы ақпарат жинау мақсатын қояды.

Экспорттық-импорттық валюталық бақылау (ЭИВБ). 2007 жылдың басынан бастап валюталық түсімді сыртқы сауда келісім-шарттарында айқындалған мерзімдерге байланысты қайтару талабы белгіленді, бұл валюталық операцияларды жүзеге асыру тәртібін айтарлықтай жеңілдетті және сыртқы экономикалық қызметке қатысушылардың валюталық заңнама талаптарын орындауға шығасыларын қысқартты.

Экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың жаңа сызбасында сыртқы сауда мәмілелерін паспорттау рәсімдері жеңілдетілді, артық әкімшілік тосқауылдар және бюрократтық ауыртпалық элементтері алынып тасталды. Экспортерлер немесе импортерлер қызмет көрсетуші банкке өтініш берген кезде мәміле паспорты ресімделеді және мәміле паспортын ресімдеу бойынша міндеттемелер сыртқы сауда операцияларын жүргізуге ешқандай қосымша талаптар мен жағдайлар жасамайды. Жүйені жеңілдету Ұлттық Банктің, тиісті мемлекеттік органдардың құзыреті шегінде салық және кеден органдарының тарапынан бақылауды барынша тығыз үйлестірумен қатар жүреді.

Ұлттық Банктің экспорттық-импорттық валюталық бақылау саласындағы қызметі 2007 жылы экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың жетілдірілген нұсқасын іске асыруды қамтамасыз ететін жағдайлар жасауға бағытталды.

«Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 12-бабының 1-бөлігіне сәйкес қайтарудың келісім-шарттық мерзімдеріне өту мақсатында жаңа Экспорттық-импорттық валюталық бақылау ережесі бойынша түсіндіру жұмысы жалғасты. Банктер мен сыртқы экономикалық қызметке қатысушылар жиі қоятын сұрақтар бойынша ақпараттық материалдар Ұлттық Банктің сайтында орналастырылған. «Қазақстан Республикасындағы экспорттық-импорттық валюталық бақылауындағы жаңалықтар» атты мақала жарияланды. Паспортталатын мәмілелер бойынша кеден органдарының артық талаптарын болдырмау және тауарлар қозғалысы бойынша ақпарат алмасуды жолға қою үшін Қаржы министрлігінің Кедендік бақылау комитетімен Астана қаласында жұмыс кездесуі өткізілді.

Сондай-ақ, валюталық операцияларды жүргізудің рұқсат етілген тәртібінен кейіннен мониторинг жүргізу және селективтік бақылау жүйесіне тиімді өтуді қамтамасыз ету мақсатында Ұлттық Банк сыртқы экономикалық операциялар туралы ақпарат базасын одан әрі жетілдіру бойынша жұмыс жүргізді. Сондықтан экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың жаңа схемасы электронды түрде хабарламалар алмасуды ғана көздейді. Экспорттық-импорттық мәмілелер туралы ақпаратты орталықтандыру мақсатында бағдарламалық қамтамасыз етуді пысықтау аяқталды. Электронды хабарламалармен алмасуға арналған форматтардың жобалары әзірленіп, келісілді. 2007 жылғы қаңтарда банктермен және Қаржы министрлігінің Кедендік бақылау комитетімен хабарламалар алмасуына сынақ

жүргізілді. Осы жұмыстар шеңберінде мәмілелер паспорттары, ақша және ол бойынша тауарлар қозғалысы туралы бастапқы деректер, тәртіп бұзушы экспортерлер/импортерлер бойынша мәліметтер жинақталды.

Ұлттық Банк филиалдарымен олар ресімдеген мәмілелер паспорттары, міндеттемелерді орындаудың ұзақ мерзімдерін белгілеу себептерін талдау және банктердің клиенттері жіберген валюта заңнамасын бұзулары бойынша олардың хабарламаларын қарау нәтижелері бойынша ақпарат алмасу мақсатында автоматтандырылған ақпараттық жүйесін пысықтау жөніндегі жұмыстар басталды.

Осылайша, экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың жаңартылған нұсқасы валюта мен тауарлардың қозғалысы, оның ішінде экспорттық-импорттық келісім-шарттар бойынша міндеттемелерді орындау талаптарының өзгеруі бойынша кеңейтілген ақпарат алуға мүмкіндік береді, сондай-ақ мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігіне ықтимал қауіптерге ертерек әсер ету мақсатында жүзеге асырылатын үздіксіз статистикалық мониторингтің бір бөлігі болып табылады.

Ұлттық Банк ЭИВБ автоматтандырылған схемасының деректерін өңдеу нәтижелері бойынша 2007 жылы Президент Әкімшілігіне Ұлттық Банктің сыбайлас жемқорлықтың туындауына жол бермеуге бағытталған 2006-2010 жылдарға арналған іс-шаралар жоспарының 14-тармағына сәйкес, сондай-ақ Президент Әкімшілігіне 2007 жылы ақпарат материалдарын берудің кестесіне сәйкес экспорт және импорт келісім-шарттары бойынша ресімделген мәмілелер паспорттарының саны және жасалған төлемдер көлемі бойынша шынайы деректерді жіберді.

«Экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың нәтижелерін жинақтау және талдау» ААШЖ деректерін өңдеу нәтижелері бойынша 2007 жылы Ұлттық Банктің филиалдарына әкімшілік және қылмыстық істер қозғау үшін ықтимал бұзушылықтардың 15815 фактісі, Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігіне (қаржы полициясына) 133 факті жіберілді.

Қазіргі уақытта осы бағдарламалық өнім валюталық бақылау мақсаттары үшін ғана ақпарат көзі болып табылмайды, сондай-ақ қазіргі уақытта төлем балансын қалыптастыру үшін талдау және ақпараттық мақсат үшін пайдаланылады және валюталық реттеу мен бақылау шараларының тиімділігіне талдау жүргізуге мүмкіндік береді.

Валюталық құндылықтарды пайдалануға байланысты қызметті лицензиялау. Ұлттық Банк 2007 жылы: шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыруға - 133; бөлшек сауданы жүзеге асыруға және қолма-қол шетел валютасына қызмет көрсетуге - 1 лицензия берді.

Валюталық заңнаманы бұзушылықтар саласындағы әкімшілік өндіріс. Ұлттық Банк валюталық заңнама саласында әкімшілік құқық бұзушылықтарды анықтау және алдын алу бойынша жұмысты жалғастыруда. Бүгінгі күні валюталық операциялар және капитал ағындары бойынша ақпарат базасын жасау және осы база негізінде валюталық операциялардың талдау мониторингін жүргізу валюталық реттеудің басымдық берілген міндеті болып табылады.

Республиканың төлем балансының статистикасын, халықаралық инвестициялық ұстанымын және сыртқы борышын қалыптастыру үшін валюталық операциялар бойынша уақтылы, толық және шынайы есепке алуды қамтамасыз ету мақсатында тіркеу куәліктерін және хабарлау туралы куәліктерді алуға өтініш беру мерзімдерін бұзғаны үшін, шынайы емес ақпарат бергені үшін, сондай-ақ валюталық операциялар бойынша есептілікті уақтылы ұсынбағаны үшін әкімшілік жауапкершілік көзделеді.

2007 жылы Ұлттық Банк 2008 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне валюталық операциялар бойынша ақпарат және құжаттар беру тәртібін бұзғаны үшін жауапкершілікті көздейтін өзгерістер енгізу туралы нарыққа қатысушыларға уақтылы хабарлау мақсатында біршама жұмыс жүргізді. Осындай тәртіп бұзушылықтарды қысқарту мақсатында көрсетілген тәртіпті бұзған банк клиенттеріне ескерту сипатында 10784 хат жіберілді.

2007 жылы Ұлттық Банк валюталық заңнама және статистикалық есепке алу саласындағы әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы барлығы 755 іс қозғады, бұл 2006 жылы қозғалған осындай істер санынан (2006 жылы - 1 239 іс) 1,6 есе аз. Мұндай төмендеу лицензиялау режимінің және соған байланысты лицензиялауға құжаттар тапсыру мерзімдерін бұзғаны үшін әкімшілік жауапкершілік күшінің жойылуына, сондай-ақ экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың жаңа схемасын 2007 жылдың екінші жартысынан бастап толық іске асыруға негізделген.

2007 жылы Ұлттық Банк 685 әкімшілік іс бойынша жаза қолданды, оның ішінде:

- 410 іс бойынша жалпы сомасы 33,7 млн. теңгеге айыппұл түрінде;
- 275 іс бойынша – ескерту түріндегі әкімшілік өндіріп алу шығарылды;
- 66 іс бойынша өндіріс тоқтатылды.

2007 жылы сот органдарына 30 іс жіберілді, оның 21 ісі бойынша 6,2 млн. теңге сомаға санкция салынды, 6 іс бойынша өндіріс тоқтатылды, 3 іс өндірісте.

Осылайша, 2007 жылы валюталық заңнама саласындағы әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі істерді қарау бойынша Ұлттық Банк (оның ішінде филиалдарының) қызметінің нәтижелерінің бірі республикалық бюджетті 39,9 млн. теңге сомаға толықтыру, сондай-ақ нарыққа қатысушыларға валюталық заңнама нормаларын бұзғаны үшін жауапкершіліктің бар екендігі жөнінде уақтылы хабарлауға арналған алдын алу сипатындағы жұмысы болды.

Валюталық бақылау мәселелері бойынша инспекциялау. Ұлттық Банк, тиісті тоқсанға арналған инспекциялау жоспарларын кейіннен бекіту үшін келісу және дайындау арқылы тексерулер жүргізу бойынша Ұлттық Банк филиалдарының қызметін жоспарлаудан басқа, филиалдар ұсынған тексерулер материалдарының, сондай-ақ «Экспорттық-импорттық валюталық бақылау нәтижелерін жинақтау және талдау» ААШЖ енгізілетін деректердің негізінде бақылауды және жүргізілген тексерулердің нәтижелеріне талдауды жүзеге асырды.

2007 жылы Ұлттық Банк (филиалдар мен орталық аппарат) екінші деңгейдегі банктердің, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың, басқа заңды тұлғалардың валюталық заңнамасын сақтау мәселелері бойынша барлығы 714 тексеру, оның ішінде жоспарлы 708 тексеру және жоспардан тыс 6 тексеру жүргізді.

Жүргізілген тексерулердің нәтижелері бойынша филиалдар қолма-қол шетел валютасымен айырбастау операцияларын жүргізу тәртібін бұзушылықтар бойынша санкциялар мен ықпал ету шараларын қолданды, басқа бұзушылықтар бойынша материал қарау және тиісті шаралар қабылдау үшін Ұлттық Банктің орталық аппаратына жіберілді.

Валюталық заңнамада әр түрлі шектеулердің қысқартылғанын және тұтастай алғанда валюталық операцияларды жүзеге асыру тәртібінің жеңілдетілуін ескере отырып, 2007 жылғы қаңтардан бастап валюталық операциялар саласындағы Ұлттық Банк жүзеге асыратын тексерулердің сипаты талдау міндеттеріне, сондай-ақ валюталық бақылау агенттерінің Ұлттық Банкке беретін ақпаратының уақтылы және шынайы болуына бағытталды. Тексерулерді жүзеге асырудың жаңа әдістері статистикалық мониторинг, валюталық мониторинг жүйелері, шетел валютасына сұраныс пен ұсыныстар көздері туралы есептерді, экспорттық-импорттық валюталық бақылау нәтижелерін жинау арқылы алынатын ақпаратты, сондай-ақ валюталық заңнама шеңберінде ұсынылатын басқа материалдарды және ақпаратты неғұрлым толық зерттеу және талдауға негізделеді.

Осы жағдайлар Ұлттық Банк жүргізетін тексерулер санының жыл сайын қысқаруына әсер етті. Мәселен, 2005 жылмен салыстырғанда жүргізілген тексерулер саны 31,8%, яғни 1 047-ден 714 тексеруге дейін азайды. 2006 жылмен салыстырғанда 2007 жылы жүргізілген тексерулер саны 11,3%, 805-тен 714-ке дейін қысқарды.

Жүргізілетін тексерулер саны қысқарған кезде Ұлттық Банк салған әкімшілік айыппұлдар сомасы ұлғайды. Мәселен, 2005 жылмен салыстырғанда (6,7 млн. теңге) әкімшілік құқық бұзушылық туралы қозғалған 130 іс бойынша салынған айыппұлдардың сомасы екі еседен астам, ал 2006 жылмен салыстырғанда - 1,8 есе (7,8 млн.теңгеден) ұлғайып, 13,8 млн.теңге болды.

Сондай-ақ әкімшілік өндіріп алудың ескерту түріндегі 20 шарасы қолданылды және уәкілетті ұйымдардың айырбастау пункттерінің тіркеу куәліктерінің қолданылуын белгілі бір мерзімге тоқтата тұру түрінде 6 санкция қолданылды.

Бұдан басқа уәкілетті банктерге және уәкілетті ұйымдарға 282 ықпал ету шарасы қолданылды, оның 174-і – міндеттеме-хаттарды талап ету түрінде, 79 – жазбаша ескертулер шығару және 29-ы – жазбаша ұйғарым беру түрінде.

III. ЭМИССИЯЛЫҚ ОПЕРАЦИЯЛАР ЖӘНЕ ҚОЛМА-ҚОЛ АҚША АЙНАЛЫМЫ

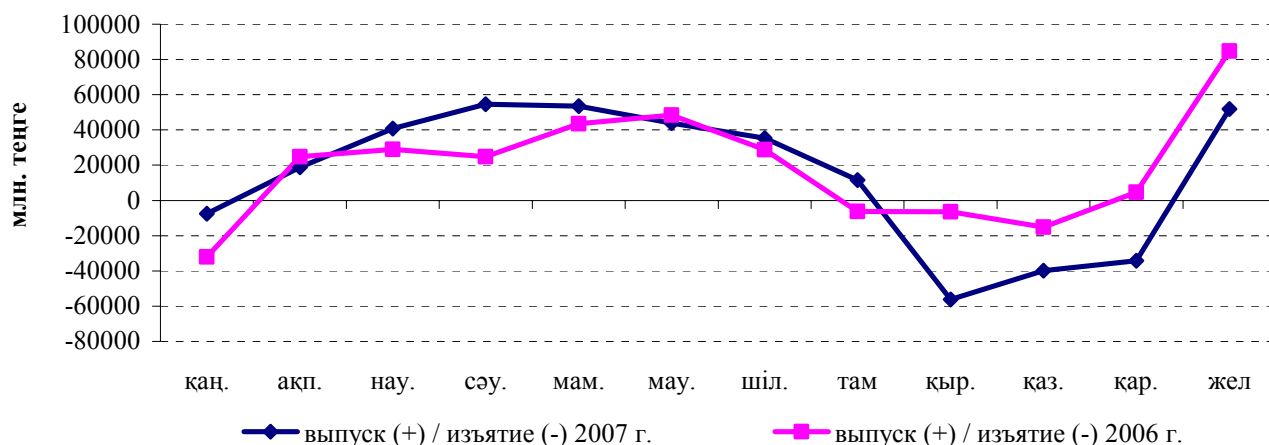
3.1 Ұлттық Банктің эмиссиялық операциялары

2007 жылы Ұлттық Банктің резервтік қорынан айналысқа 1 322,9 млрд. теңге сомасында қолма-қол ақша шығарылды. Осы уақыт кезеңінде ұлттық валютаның банкноталары мен монеталарын айналыстан алу көлемі 1 150,1 млрд. теңге болды. Осылайша, эмиссиялық нәтиже 172,8 млрд. теңге мөлшерінде оң болып қалыптасты, бұл 2006 жылғы осы көрсеткіштен (228,8 млрд. теңге) 75,5% төмен. (3.1.1-сурет).

Қаңтарда қолма-қол ақша алу 2006 жылғы қаңтармен салыстырғанда 24,5 млрд. теңгеге азайды және (-) 7,5 млрд. теңге болды. Наурыз – мамыр аралығындағы соңғы үш айда өткен жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда банкноталар мен монеталар эмиссиясының көрсеткіштері 1,5 есе ұлғайғанда, ақпанда эмиссиялық нәтиженің 6 млрд. теңгеге төмендеуі байқалды. Маусымда эмиссия 4,5 млрд. теңгеге төмендеді. Шілде-тамызда эмиссия 24,7 млрд. теңгеге қайта өсті. Эмиссиялық нәтиже (-) 56,1 млрд. теңге сомада теріс болып қалыптасқанда, эмиссиялық көрсеткіштің барынша едәуір төмендеуі қыркүйекте байқалды, бұл осы айлық көрсеткіш үшін тарихи ең аз шама болып табылады. Эмиссияның төмендеу үрдісі IV тоқсанда да сақталды, осы кезеңдегі эмиссиялық нәтиже (-) 22,2 млрд. теңге болды, бұл өткен жылға қарағанда 96,4 млрд. теңгеге төмен. Екінші деңгейдегі банктердің жеке тұлғаларға заемдар беру көлемінің төмендеуі және халыққа шетел валютасын сату көлемінің өсуі осы кезеңде қолма-қол ақшаны айналыстан алудың ұлғаюына себепші болды.

3.1.1-сурет

2006 – 2007 жылдары эмиссиялық нәтиженің өзгеру динамикасы.

Осылайша, талданып отырған кезеңде эмиссиялық нәтиже ақпанда, маусымда, сондай-ақ қыркүйек – желтоқсан аралығындағы кезеңде айналысқа қолма-қол ақша шығару сомасының қысқаруы нәтижесінде 2006 жылғы осы көрсеткіштен аз болып қалыптасты. 2007 жылғы күз айларында банкноталар мен монеталар эмиссиясының көрсеткіштері 2006 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда (7,7 есе) ғана емес, сонымен бірге өткен алты жылғы осындай көрсеткіштермен салыстырғанда қысқарды.

Барлық облыстардағы аймақтар бойынша Алматы, Жамбыл және Оңтүстік Қазақстан облыстарын қоспағанда, оң эмиссиялық нәтижелер белгіленді. Барынша эмиссияланатын

облыстар Шығыс Қазақстан (66,4 млрд. теңге), Қарағанды (57,5 млрд. теңге), Қызылорда (56,1 млрд. теңге) және Алматы (51,2 млрд. теңге) облыстары болып табылады.

Өткен жылғы көрсеткішпен салыстырғанда эмиссиялық нәтиженің төмендеуі бес облыста және Астана қаласында тіркелді, бұл ретте Оңтүстік Қазақстан облысында эмиссиялық нәтиже оңнан теріске өзгерді. Жамбыл облысында және Алматы қаласында қолма-қол ақшаны айналыстан алудың оны шығарудан тиісінше 10,1 және 81,0 млрд. теңге сомаға асып кетуі байқалады.

Эмиссияның едәуір ұлғаюы Ақмола, Ақтөбе, Қызылорда және Маңғыстау облыстарында тіркелді.

Айналыстағы ескі дизайндағы банкноталарды ауыстыруды жалғастыруға байланысты айналыстан 1 176,3 млрд. теңге сомаға осы ақша белгілері алынды, нәтижесінде 2008 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша қолма-қол ақша айналысына қызмет көрсететін банкноталардың барлық санынан ескі дизайндағы банкноталардың 0,8% айналыста қалды.

3.2. Қолма-қол ақша айналымы

Екінші деңгейдегі банктердің кассалары арқылы өтетін қолма-қол ақша айналымының көрсеткіштері 2007 және 2006 жылдардағы касса айналымдарымен салыстырғанда банктердің кассаларынан берілетін сомадан (48,5%) банктердің кассасына түсетін қолма-қол ақша көлемінің (50,7%) басымдықпен өсуін сақтап отыр.

Эмиссиялық нәтиженің төмендеуі екінші деңгейдегі банктердің кассалары арқылы өтетін қолма-қол ақша айналымының көрсеткіштеріне әсер етті.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақшаның түсу көлемі өткен жылмен салыстырғанда 50,7% (3 258,2 млрд. теңге) ұлғая отырып, есептік кезеңде 9 689 млрд. теңге болды, ал қолма-қол ақша беру көлемі 48,5% (3 279,2 млрд. теңге) ұлғая отырып, 10 034,5 млрд. теңге болды. 3.2.1-кестеде (III бөлімнің 3.2-бөлімшесіне 1-қосымша) көрсетілгендей, айналымның ұлғаюы кассалық айналымның барлық баптары бойынша орын алды. Бірқатар жыл бойы байқалған ауыл шаруашылығы өніміне ақы төлеу үшін қолма-қол ақша беру ғана бұған жатпайды.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақшаны қайтару коэффициенті 2006 жылғы 95,2% қарағанда 96,6% болды.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақша қаражаты түсуінің негізгі үлесін мына түсімдер құрайды:

- тауарларды, қызмет көрсетулерді және орындалған жұмыстарды сатудан – 30,7% ұлғайып, 2 271,1 млрд. теңге (екінші деңгейдегі банктердің кассаларына түсімдердің жалпы көлемінен 23,4%);

- жеке тұлғалардың депозиттері бойынша шоттарға - 82,7% ұлғайып, 1 842,8 млрд. теңге (19,0%);

- шетел валютасын сатудан - 40,9% ұлғайып, 1 741,4 млрд. теңге (18,0%).

«Салықтардың, алымдардың және кедендік төлемдердің түсуі» бабы бойынша 93,1 млрд. теңгеден 134,3 млрд. теңгеге (44,2%) дейін едәуір ұлғаю болды.

2007 жылғы касса айналымының шығыс бөлігінің көрсеткіштерін өткен жылғы көрсеткіштермен салыстыру банктердің касса айналымдарының шығыс бөлігінің басым баптары мыналар болып табылатындығын көрсетеді:

- жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттардан беру, 2 384,6 млрд. теңге (екінші деңгейдегі банктердің кассаларынан қолма-қол ақша берудің жалпы көлемінен 23,8%) болды, бұл 76,5% ұлғаюға сәйкес келеді;

- тауарлар, қызмет көрсетулер және орындалған жұмыстар үшін ақы төлеуге қолма-қол ақша беру – 1 635,1 млрд. теңге (16,3%), салыстыру бойынша ұлғаюы 28,1% болды;

- банкоматтарды толықтыру үшін беру – 1 575,1 млрд. теңге (15,7%), ұлғаюы 61% болды.

Берілген қолма-қол ақшаның жалпы массасында «жеке және заңды тұлғаларға заемдар беру» бабы бойынша шілдеден бастап 41,7 млрд. теңгеден 11,8 млрд. теңгеге дейін - 3,5 есе едәуір құлдырау байқалады.

IV. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ

4.1. Валюта нарығы

2007 жылы теңгенің айырбас бағамымен ахуал шетел валютасына ұсыныс пен сұраныс көлемінің ауытқуы, сондай-ақ әлемдік валюта нарығындағы әлемдік валюталардың бір-біріне қатынасы бойынша бағамдарының құбылмалылығынан болған түрлі бағыттағы үрдістермен сипатталды.

2007 жылғы бірінші жартыжылдықта теңгенің АҚШ долларына номиналдық көрсеткіште нығаюы болды, шілденің үшінші он күндігі – тамыз аралығында теңгенің АҚШ долларына әлсіреу үрдісі байқалды, ал қыркүйекте теңгенің нығаю үрдісі байқалды. Қазан-желтоқсанда теңгенің АҚШ долларына бағамының елеусіз ауытқуы болды.

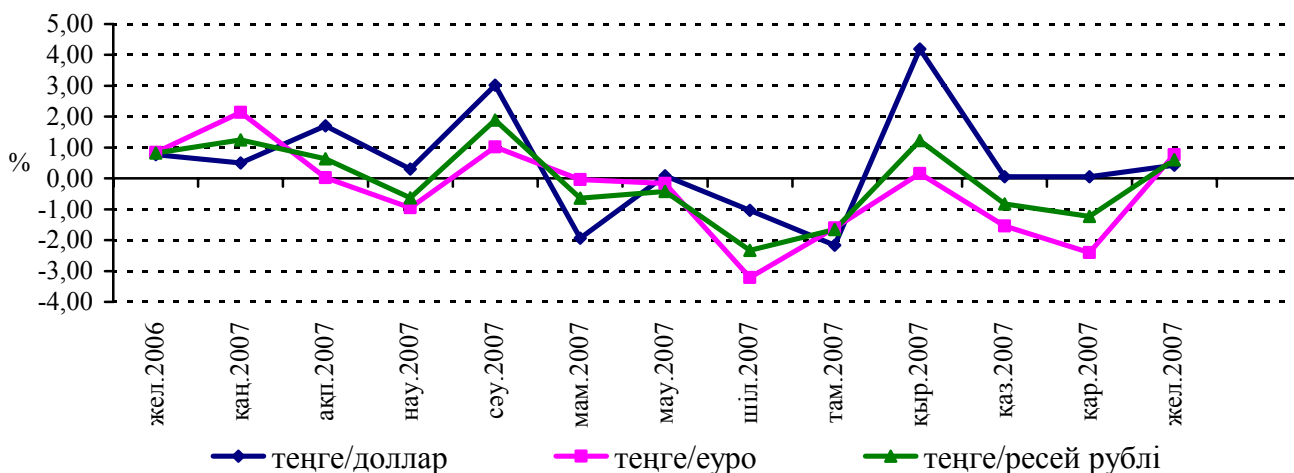
Тамыз айындағы валюта нарығындағы тұрақсыздық негізінен екінші деңгейдегі банктер тарапынан шетел валютасына сұраныстың едәуір ұлғаюынан орын алды. Бұл 2007 жылғы екінші жартыжылдықта банктердің сыртқы қарыз алуы бойынша негізгі борышты және пайыздық төлемдерді төлеудің жоспарлануына байланысты болды.

Теңгенің орташа алынған айырбас бағамы 2007 жылы доллар үшін 122,61 теңге болды. Кезеңнің аяғында биржалық бағам доллар үшін 120,30 теңге болды. Бір жылда номиналдық көрсеткіште теңге АҚШ долларына 5,28% нығайды. Девальвацияның барынша жоғары жылдамдығы мамырда және тамызда (тиісінше 1,93% және 2,16%), ревальвация – сәуірде және қыркүйекте (тиісінше 3,02 және 4,19%) байқалды.

2007 жылы теңгенің еуроға қатынасы бойынша ресми бағамы 6,01%, ресей рубліне - 2,07% құнсызданды (4.1.1-сурет).

4.1.1-сурет

Теңгенің АҚШ долларына, еуроға және
ресей рубліне бағамының динамикасы (өткен айға %)

* - «+» теңгенің шетел валютасына нығаюы, «-» - теңгенің шетел валютасына әлсіреуі.

2007 жылы биржада, сол сияқты банкаралық нарықта шетел валютасымен операциялар көлемінің едәуір өсуі байқалды. Сауда-саттықтың үлкен көлемі энергия тасымалдауыштарға арналған әлемдік бағаның жоғары деңгейіне негізделген валюта түсімінің елеулі көлемінің сақталып отырған ағынымен, сондай-ақ нарыққа қатысушылардың алыпсатарлық көңіл-күйімен айқындалды. Шетел валютасы ұсынысының басқа көзі екінші деңгейдегі банктердің сыртқы қарыз алуды тартуы болып қалды.

Мәселен, доллар позициясындағы биржалық сауда-саттық көлемі 2006 жылмен салыстырғанда 77,3% ұлғайып, 73,3 млрд. долл. болды. Биржадан тыс валюта нарығында резидент банктердің мәмілелерінің көлемі 2006 жылмен салыстырғанда 2,5 есе ұлғайды және 110,7 млрд. долл. болды.

Ресей рублімен және еуромен операциялар валюта нарығының биржалық және биржадан тыс сегменттері айналымында шамалы үлеске ие. Биржа нарығында ресей рублімен операциялар көлемі 411,3 млн. ресей рубліне дейін 2,6 есе ұлғайды, еуромен операциялар көлемі 6 млн. еуроға дейін 24 есе ұлғайды. Биржадан тыс валюта нарығында ресей рублімен конверсиялық операциялар көлемі 4031,0 млн. ресей рубліне дейін 2,2 есе ұлғайды, еуромен конверсиялық операциялар көлемі 373,8 млн. еуроға дейін 0,04% шамалы төмендеді.

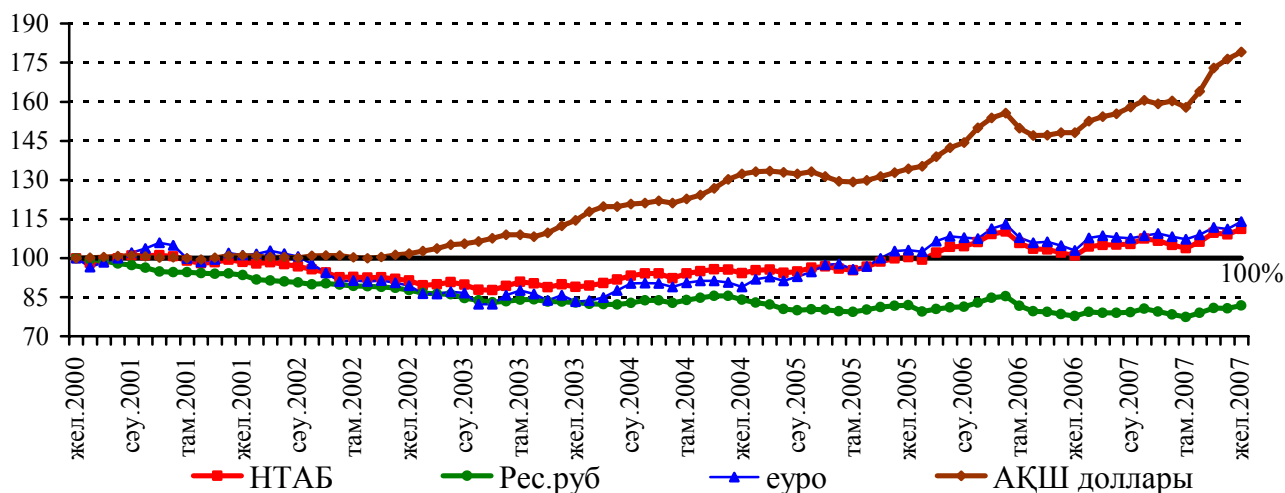
Өткен жылдардағыдай қолма-қол шетел валютасы нарығында басымдық АҚШ долларына берілді, тиісінше, нарықтың осы сегментінде халықтың осы шетел валютасын сатып алу бойынша операциялары басым болды. Мәселен, 2007 жылы айырбастау пункттеріндегі АҚШ долларын нетто-сату көлемі 2006 жылмен салыстырғанда 45,5% ұлғайып, 10,4 млрд. АҚШ долл. болды.

Бір жылда айырбастау пункттерінің ресей рубльдерін нетто-сату көлемі 54,9% және 5,9 млрд. ресей руб. дейін, еуроны нетто-сату – 1,8 млрд. еуроға дейін 94,8%-ға ұлғайды.

Номиналды бағамдар динамикасының салыстырмалы тұрақтылығының сақталуына қарамастан жылдың аяғында негізгі әріптес елдердегі инфляция қарқынын басып озған Қазақстандағы инфляция қарқыны теңгенің нақты бағамының қымбаттау қарқынының жылдамдауына себепші болды. Егер шілденің аяғында НТАБ индексі 2006 жылғы желтоқсандағы деңгейден бар болғаны 4,1%-ға және 2000 жылдың аяғында есептелген НТАБ индексінің базалық мәнінен 5,1% жоғары болса (НТАБ индексі 2000 жылдың желтоқсанында = 100%), онда 2007 жылдың аяғында теңгенің сауда-әріптес елдерінің валюталарына қатысты нақты қымбаттауы 10,3% болды (НТАБ индексінің базалық мәнінің 11,2%) (4.1.2-сурет).

4.1.2-сурет

Нақты айырбас бағамдарының индекстері,% (2000 желтоқсан=100%)

2007 жылдың аяғында ТМД елдері валюталарының қоржынына қатысты есептелген НТАБ индексі 2006 жылғы желтоқсанның аяғындағы индекстен 5,4%-ға жоғары болды. Басқа елдердің валюталарына қатысты теңге жылдың аяғында нақты көрсетумен 12,4%-ға нығайды.

Теңгенің нығаюының қазақстандық өндірушілердің бәсекелестігіне теріс ықпалы Қазақстанның алыс шетелдегі елдермен сауда айналымында арнайы тауарлар саудасының басым болуымен шектеледі. Валюта бағамының салыстырмалы өзгеруіне неғұрлым сезімтал тауарлар топтары Ресей Федерациясымен сауда-саттықта басымырақ. Бірақ Ресей рублінің негізгі әлемдік валюталарға қатысты нығаю үрдісінің сақталуы айырбас бағамы факторының Ресей Федерациясымен сауда жүргізу нәтижелеріне әсерін жұмсартады.

4.2. Банкаралық ақша нарығы

2007 жылы орналастырылған банкаралық депозиттердің жалпы көлемі 2006 жылмен салыстырғанда 27,7% өсті және баламасында 41,3 трлн. теңгені құрады. Бұл ретте банктердің шетел валютасындағы өтімді қаражатын орналастыру бойынша белсенділігінің артуы және ұлттық валютадағы төмендеуі байқалды.

Теңгемен орналастырылған банкаралық депозиттердің көлемі 33,2% қысқарып, 6,1 трлн. теңгені (орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 14,9%) құрады. Теңгедегі депозиттердің үлесі жыл ішінде үнемі төмендеді. Егер 2006 жылдың аяғында ол депозиттердің жалпы сомасының 18,9% құраса, 2007 жылдың желтоқсанында ол 5,1% дейін төмендеді. Жылдың екінші жартысында айтарлықтай құлдырау байқалды. Теңгемен орналастырылған банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2006 жылғы желтоқсандағы 4,45%-дан 2007 жылғы желтоқсандағы 6,94%-ға дейін көтерілді.

Екінші деңгейдегі банктерден Ұлттық Банк тартқан депозиттердің көлемі 48,3% төмендеп, 2007 жылы 4,2 трлн. теңгені құрады. Теңгедегі депозиттердің жалпы көлеміндегі Ұлттық Банк тартқан депозиттердің үлесі 2007 жылғы шілдеден бастап айтарлықтай төмендеді. Мәселен, егер 2006 жылғы желтоқсанда ол 13,3% құраса, ал жылдың аяғында ол 1% жуық болды.

Сонымен қатар 2007 жылы доллармен орналастырылған депозиттердің көлемі 232,4 млрд. долл. дейін 46,5% (орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 68,9%) өсті. Бұл ретте доллардағы депозиттердің негізгі бөлігі резидент емес банктерде орналастырылды (доллармен орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 93,4%). Доллармен орналастырылған депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2006 жылғы желтоқсандағы 5,35%-дан 2007 жылғы желтоқсандағы 4,59%-ға дейін төмендеді.

Еуромен орналастырылған депозиттердің көлемі өсуде – 2007 жылы ол екі есеге жуық өсіп, 37,9 млрд. еуроны құрады (орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 15,5%). Еуромен орналастырылған депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2006 жылғы желтоқсандағы 3,38%-дан 2007 жылғы желтоқсандағы 3,82%-ға дейін өсті.

Рубльмен орналастырылған депозиттердің көлемі шамалы болып қалып отыр.

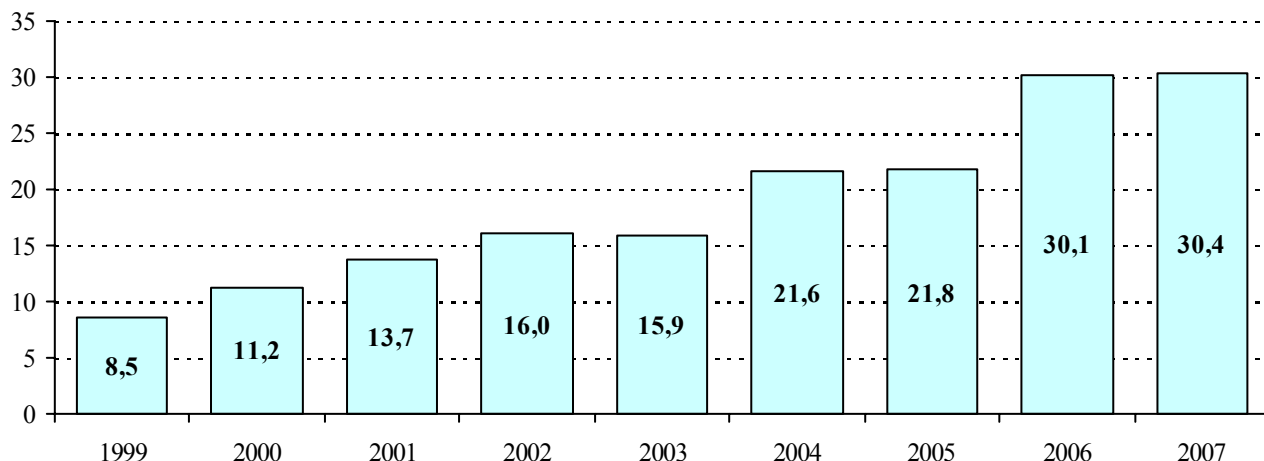
Тұтастай алғанда шетел валютасындағы банкаралық депозиттердің үлесі жоғары болып қалуда – орналастырылған депозиттердің жалпы көлемінің 85,1%.

4.3. Депозит нарығы

Тұтастай алғанда 2007 жылы депозит нарығында өсу қарқынының бәсеңдеуі байқалды. Мәселен, резиденттердің депозит ұйымдарындағы депозиттері 2007 жылы 3 873,9 млрд. теңгеге дейін (валюталық баламасы – 32,2 млрд. долл.) 25,9% өсті (4.3.1-сурет).

4.3.1-сурет

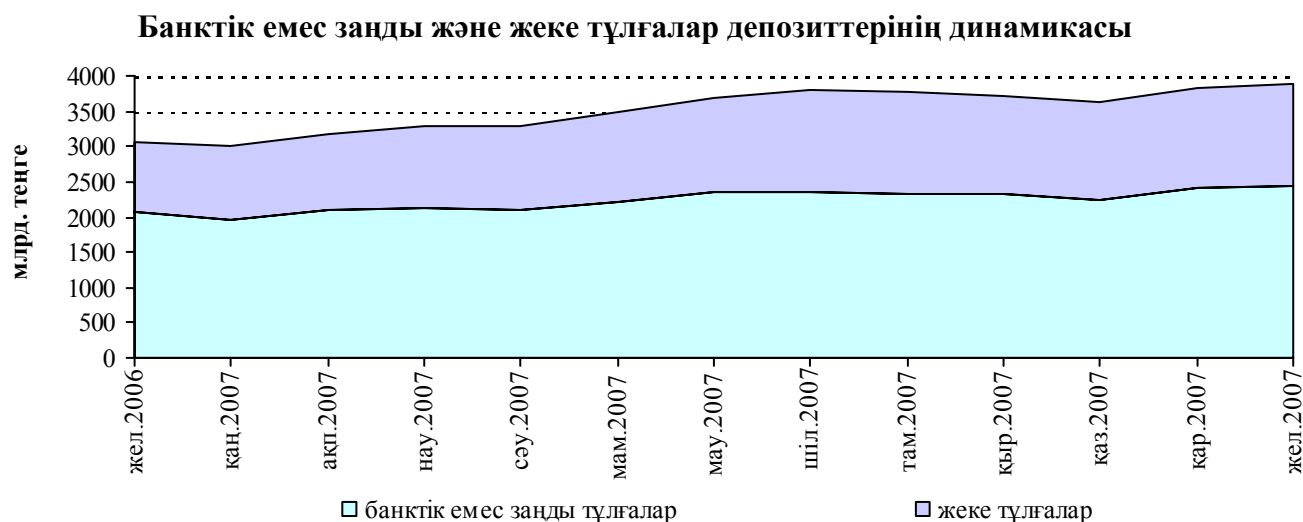
Депозиттер динамикасы, ЖІӨ-ге %

Заңды тұлғалардың депозиттері 2 441,3 млрд. теңгені құрай отырып, 18,7% өсті, ал жеке тұлғалардың салымдары 1 432,6 млрд. теңгеге дейін 40,5% өсті.

Өтімділіктің әлемдік дағдарысының Қазақстанның банк жүйесіне әсер етуі аясында резиденттердің депозиттері тамыз-қазан айларында төмендеді. Қаржы секторындағы жағдайларға неғұрлым сақтықпен қарайтын жеке тұлғалардың депозиттері бойынша айтарлықтай төмендеу байқалды. Соған қарамастан қараша-желтоқсанда олардың көлемінің өсуі орын алған төмендеуді толық өтеді (4.3.2-сурет).

4.3.2-сурет

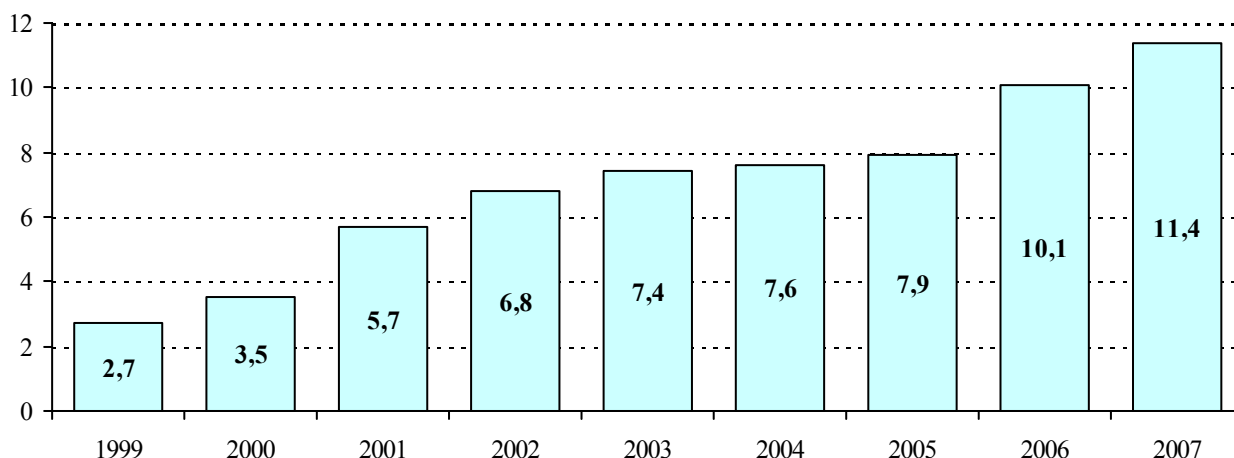

Ұлттық валютадағы депозиттердің өсуі 2007 жылы депозит нарығы дамуының маңызды кезеңі болды. Мәселен, теңгедегі депозиттер 2 631,2 млрд. теңгеге дейін 32% өсті, ал ұлттық валютадағы депозиттер 1 242,8 млрд. теңгеге дейін 14,8% өсті. Нәтижесінде депозиттердің жалпы көлеміндегі теңгедегі депозиттердің үлес салмағы 64,8%-дан 67,9%-ға дейін ұлғайды (IV бөлімнің 4.3-бөлімшесіне 1-қосымша, 4.3.1-сурет).

2007 жыл ішінде халықтың (резидент еместерді қоса алғанда) банктердегі салымдарының өсу қарқыны бәсеңдеді. Салымдар көлемінің орташа айлық өсуі 2006 жылғы 36,4 млрд. теңгемен салыстырғанда 2007 жылы 34,5 млрд. теңгені құрады. Нәтижесінде халықтың салымдары 1 447,8 млрд. теңгеге дейін 40% немесе 12 млрд. долл. астам өсті (4.3.3-сурет).

4.3.3-сурет

Халықтың (резидент еместерді қоса алғанда) салымдарының динамикасы, ЖІӨ-ге %

Халықтың депозиттерінің құрылымында ұлттық валютадағы депозиттермен салыстырғанда шетел валютасындағы депозиттердің қарқынды өсуі байқалды. Халықтың шетел валютасындағы салымдары жыл ішінде 58,1% өсті, ал ұлттық валютадағы депозиттері 31,0% өсті. Нәтижесінде халықтың теңгедегі депозиттерінің үлес салмағы 66,7%-дан 62,4%-ға дейін төмендеді.

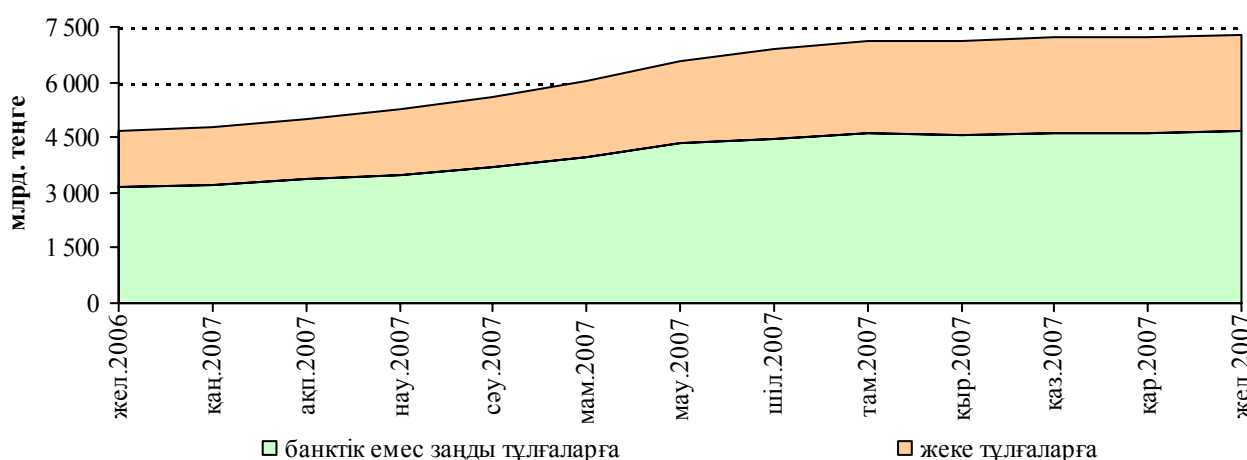
Жеке тұлғалардың теңгедегі мерзімді депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2007 жылы 9,8%-дан 11,5%-ға дейін, шетел валютасындағы – 7,4%-дан 9,5%-ға дейін көтерілді (IV бөлімнің 4.3-бөлімшесіне 1-қосымша, 4.3.2-сурет).

4.4. Кредит нарығы

Экономикаға кредиттердің негізгі өсуі 2007 жылғы бірінші жартыжылдықта қалыптасты. Әлемдік нарықтағы қолайсыз жағдайдың әсер етуі салдарынан 2007 жылғы екінші жартыжылдықта экономикаға кредиттердің өсуінің бәсеңдеуі байқалды (4.4.1-сурет).

4.4.1-сурет

Экономикаға кредиттердің динамикасы

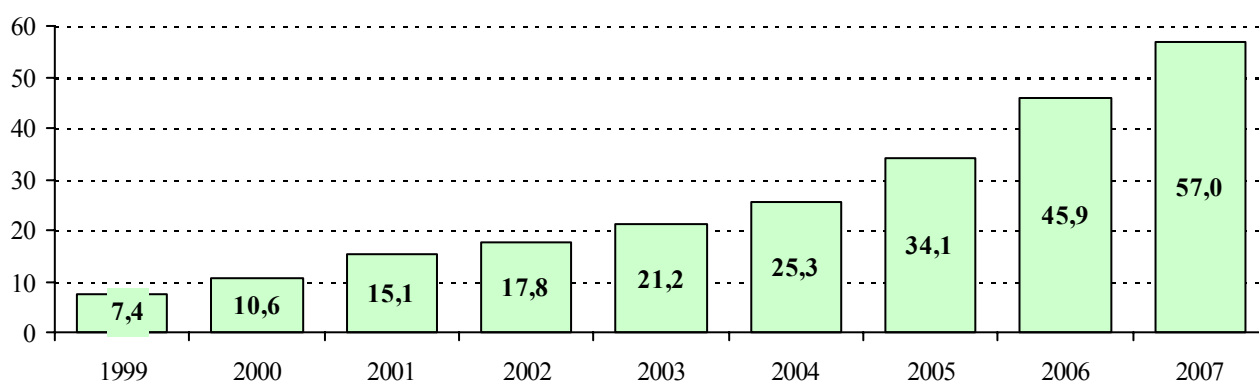

Тұтастай алғанда 2007 жылы банктердің экономикаға кредиттерінің көлемі 7258,4 млрд. теңгеге (60,2 млрд. долл.) дейін 54,7% өсті. Банктердің экономикаға кредиттерінің ЖІӨ-ге қатынасының көрсеткіші 2006 жылмен салыстырғанда 2007 жылы 45,9%-дан 57,0%-ға дейін көтерілді (4.4.2-сурет).

Ұлттық валютадағы кредиттердің өсуінің шетел валютасындағы кредиттермен салыстырғанда басым сипаты болды. Ұлттық валютадағы кредиттер 2007 жылы 4158,4 млрд. теңгеге дейін 71,7%, шетел валютасындағы кредиттер 3100 млрд. теңгеге (25,7 млрд. долл.) дейін 36,6% өсті. Нәтижесінде теңгедегі кредиттердің үлес салмағы 51,6%-дан 57,3%-ға дейін көтерілді.

4.4.2-сурет

Кредиттердің динамикасы, ЖІӨ-ге %

2007 жыл ішінде кредиттердің мерзімдер бойынша құрылымында да оң өзгерістер болды, онда қысқа мерзімді кредиттермен салыстырғанда ұзақ мерзімді кредиттердің (мерзімі 1 жылдан асатын) өсуінің басым сипаты болды. Ұзақ мерзімді кредиттер 5800,8 млрд. теңгеге дейін 68,9%, қысқа мерзімді кредиттер 1 457,6 млрд. теңгеге дейін 16,0% өсті. Ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы 73,2%-дан 79,9%-ға дейін ұлғайды (IV бөлімнің 4.4-бөлімшесіне 1-қосымша, 4.4.1-сурет).

2007 жылы нақты сектордың кәсіпорындарына кредиттердің ЖІӨ-ге көлемі 2006 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 30,9%-дан 36,8%-ға дейін көтерілді, ал жеке тұлғаларға кредиттердің ЖІӨ-ге көлемі 15,0%-дан 20,3%-ға дейін өсті (IV бөлімнің 4.4-бөлімшесіне 1-қосымша, 4.4.2-сурет).

Бұған негізінен ипотекалық және тұтынушылық кредиттеу сияқты банк өнімдері түрлерінің кеңеюі себепші болды. Мәселен, 2007 жылы тұтынушылық кредиттер 1208,1 млрд. теңгеге дейін 55,5% өсті, ипотекалық кредиттер 683,6 млрд. теңгеге дейін 72,6% өсті.

2007 жылы банктердің шағын кәсіпкерлікке кредиттерінің көлемі 1508,2 млрд. теңгеге дейін 75,2% немесе экономикаға кредиттердің жалпы көлемінің 20,8% өсті.

Жеке тұлғаларға ұлттық валютамен берілген кредиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2006 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 2007 жылғы желтоқсанда 18,0%-дан 19,3%-ға дейін, ал заңды тұлғаларға кредиттер бойынша 12,2%-дан 14,8%-ға дейін көтерілді (IV бөлімнің 4.4-бөлімшесіне 1-қосымша, 4.4.3-сурет).

4.5. Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы

Қаржы министрлігінің қазынашылық міндеттемелерін шығару көлемі өткен жылғы орналастыру көлемінен 5,5% аса отырып, 2007 жылы 163,3 млрд. теңгені құрады.

Қысқа мерзімді өтімділік дағдарысына қарамастан, Қаржы министрлігі өзінің бағалы қағаздарын орналастыру көлемін жыл бойы біртіндеп арттырды. Мәселен, I тоқсанда орналастыру көлемі 19,8 млрд. теңге, II тоқсанда – 40,1 млрд. теңге, III тоқсанда – 40,3 млрд. теңге және IV тоқсанда – 63,1 млрд. теңге болды. Бұл ретте инвесторлар тарапынан бүкіл жыл бойы Қаржы министрлігінің бағалы қағаздарына жоғары сұраныс сақталғанын атап өткен жөн, бұл бағалы қағаздар нарығы дамуының әлі де төмен екенін және қаржы құралдарының айтарлықтай жетіспеушілігін растайды.

Сонымен қатар Қаржы министрлігі тек орта және ұзақ мерзімді қазынашылық міндеттемелер, сондай-ақ ұзақ мерзімді жинақ қазынашылық міндеттемелер шығарылған 2006 жылмен салыстырғанда 2007 жылы қысқа мерзімді қазынашылық міндеттемелер және инфляция бойынша индекстелген қазынашылық міндеттемелер шығаруды жаңартты.

2007 жылы барлығы 26 аукцион өткізілді (2006 жылы 17 аукцион), оларда қысқа мерзімді МЕККАМ-ның барлық түрі, 3 және 4 жылдық МЕОКАМ, инфляция бойынша индекстелген ұзақ мерзімді 6 жылдық МУИКАМ, ұзақ мерзімді 7, 8 және 10 МЕУКАМ, сондай-ақ ұзақ мерзімді жинақ 6, 8, 10 және 15 жылдық МЕУЖКАМ орналастырылды.

Осы бағалы қағаздар бойынша кірістілік соңғы аукцион бойынша 4.5.1-кестеде келтірілген.

№	Бағалы қағаздың түрі	Соңғы аукцион бойынша тиімді кірістілік
1	3 айлық МЕККАМ	7,20%
2	6 айлық МЕККАМ	8,54%
3	9 айлық МЕККАМ	8,87%
4	12 айлық МЕККАМ	9,22%
5	орта мерзімді 3 жылдық МЕОКАМ	3,38%
6	орта мерзімді 4 жылдық МЕОКАМ	6,35%
7	ұзақ мерзімді 7 жылдық МЕУКАМ	9,50%
8	ұзақ мерзімді 8 жылдық МЕУКАМ	10,00%
9	ұзақ мерзімді 10 жылдық МЕУКАМ	10,42%
10	инфляция бойынша индекстелген ұзақ мерзімді 6 жылдық МУИКАМ	0,5% + инфляция
11	ұзақ мерзімді 6 жылдық жинақ МЕУЖКАМ	0,05% + инфляция
12	ұзақ мерзімді 8 жылдық жинақ МЕУЖКАМ	0,07% + инфляция
13	ұзақ мерзімді 10 жылдық жинақ МЕУЖКАМ	1,00%+инфляция
14	ұзақ мерзімді 15 жылдық жинақ МЕУЖКАМ	1,00% + инфляция

2007 жылы кірістілік 2006 жылғы деңгейде қалған 3 жылдық орта мерзімді МЕОКАМ-ды қоспағанда өткен аукциондармен салыстырғанда нақты алғанда қазынашылық міндеттемелердің барлық түрі бойынша кірістіліктің өсуі байқалады.

2007 жылдың аяғындағы жағдай бойынша бағалы қағаздар айналысының құрылымы мынадай болды: қысқа мерзімді МЕККАМ жалпы көлемнің 10,91%, орта мерзімді МЕОКАМ – 47,38%, ұзақ мерзімді МЕУКАМ – 9,83%, индекстелген ұзақ мерзімді МУИКАМ – 4,79%, ұзақ мерзімді жинақ МЕУЖКАМ – 27,04% және индекстелген МЕИКАМ – 0,04% құрайды.

Қаржы министрлігінің мемлекеттік бағалы қағаздарын өтеу 2007 жылы 31,9 млрд. теңгені құрады.

Нәтижесінде Қаржы министрлігінің айналыстағы бағалы қағаздарының көлемі жыл басынан бері 35,14%-ға ұлғайып, 2007 жылғы желтоқсанның аяғында 511,1 млрд. теңгені құрады.

Ұлттық Банктің ноталары эмиссиясының көлемі 2007 жылы 4 257,1 млрд. теңгені құрады, бұл 2006 жылға қарағанда 11,1% көп.

Ұлттық Банктің ноталарын өтеу көлемі сыйақы төлеуді қоса алғанда 2007 жылы 4 588,9 млрд. теңгені құрады.

Нәтижесінде Ұлттық Банктің айналыстағы ноталарының көлемі жыл басынан бері 57,1% азайып, желтоқсанның аяғында 228,9 млрд. теңгені құрады.

Қысқа мерзімді ноталар бойынша тиімді кірістілік 2006 жылғы 3,62%-дан 2007 жылғы 5,58%-ға дейін ұлғайды.

V. ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ

Ұлттық Банк 2007 жылы ақша төлемі мен аударымы саласындағы нормативтік құқықтық актілерді, төлем жүйелерін қадағалауды және төлем жүйелерінің техникалық инфрақұрылымын түрлендіруді жүзеге асыру тетіктерін жетілдіру бойынша жұмысты жалғастырды.

Ұлттық Банк халықаралық қаржы ұйымдарымен және шетелдік орталық банктермен өзара іс-қимыл жасау шеңберінде 2007 жылғы қыркүйекте Алматы қаласында орталық (ұлттық) банктердің өкілдерімен төлем жүйелері бойынша жетінші кездесуді ұйымдастырып, өткізді. Осы жылы кездесу Әлемдік Банк аясында, төлем жүйелері және ТМД елдеріндегі бағалы қағаздар есебінің жүйесі саласындағы «Төлем аптасы» ретінде белгілі Бастама

шеңберінде өткізілді. Төлем жүйелері бойынша кездесуге ТМД елдерінің, Францияның, Швейцарияның, Латвияның, Қытайдың орталық банктерінің, сондай-ақ Еуропа орталық банкінің, Халықаралық Есеп айырысу Банкінің Төлем және есеп айырысу жүйелері жөніндегі комитетінің және SWIFT өкілдері қатысты. Осындай кездесулер тәжірибе алмасу, орталық (ұлттық) банктердің төлем жүйелерін және олардың тиімді жұмыс істеуін дамыту саласындағы қызметіндегі өзекті проблемаларды және соңғы үрдістерді бірлесіп талқылау мақсатында өткізіледі.

Ұлттық Банктің үздіксіз жұмысын қамтамасыз етуге және қызметінің қауіпсіздік деңгейін арттыруға арналған жаңа резервтік орталық құру бойынша жұмыстарды жүргізу шеңберінде «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің «Q-BRO» Резервтік Орталығы» АҚ құрылды. Осы ұйым Астана қ. тиісті инстанцияларымен бірлесіп Резервтік орталық салу үшін бөлінген жер учаскесін игерудің рәсімдік мәселелері жөнінде алдын ала іс-шаралар жүргізді (тиісті шарттар жасалды). Сондай-ақ жобалау-сметалық құжаттаманы дайындау, жобалау құжаттамасын әзірлеуге арналған тапсырмаларды дайындау, Резервтік орталықтың үйін жобалауға арналған техникалық тапсырманы келісу бойынша жұмыстар жүргізілуде.

Сондай-ақ Ұлттық Банк «Қазақстан Республикасының Электрондық Үкіметі» жүйесінің «төлем шлюзі» жобасын жүзеге асыруға, оның ішінде Тұжырымдаманың жобаларын, Техникалық Тапсырмаларды және «Төлем шлюзін» құрудың техникалық-экономикалық негіздемесін дайындауға және келісуге қатысты. 2008 жылғы 8 қаңтарда Астана қаласында Қазақстан Республикасының электрондық үкіметінің «Төлем шлюзінің» пилоттық жобасы тәжірибелік пайдалануға берілді.

«Президенттің 2007 жылғы 6 сәуірдегі № 311 Жарлығын іске асыру жөніндегі шаралар туралы» Үкіметтің 2007 жылғы 10 мамырдағы № 375 қаулысының талаптарын орындау мақсатында Ұлттық Банк «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ акцияларының мемлекеттік пакетін өтеусіз негізде Қаржы министрлігінің Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру комитетіне өткізуді жүзеге асырды.

Сондай-ақ 2007 жылы клиенттердің банк шоттарының ISO 13616:1997 IBAN халықаралық стандартына негізделген жаңа құрылымы бекітілді, оны пайдалануға толық көшуді жүзеге асыру 2009 жылғы қарашадан басталады деп жоспарлануда. Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының аумағында клиенттердің банк шоттарының бірыңғай құрылымын ендіру жөніндегі іс-шаралар жүргізілуде.

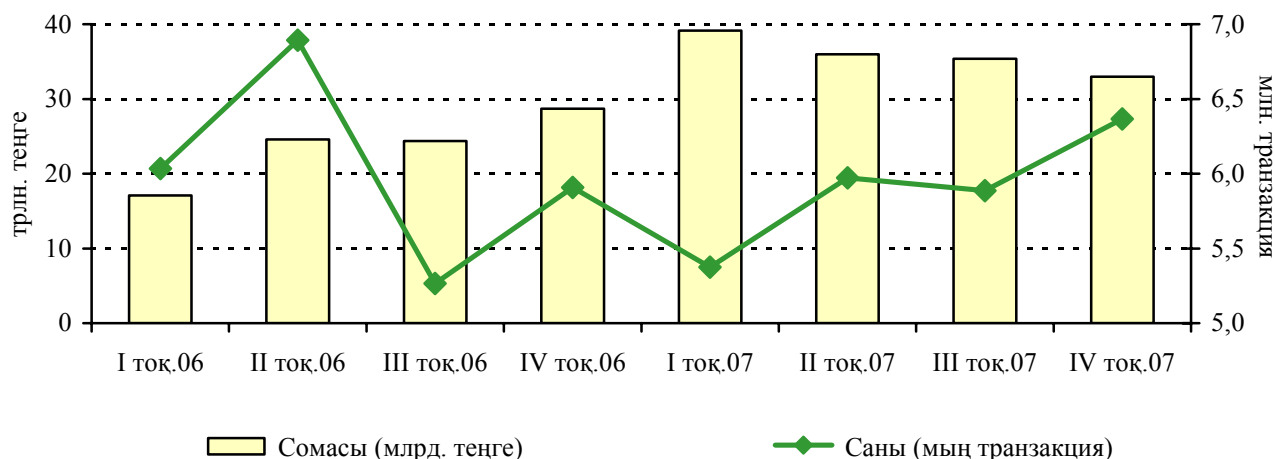
Төлем жүйелерін қадағалау тетіктерін жетілдіру шеңберінде негізгі объектілер мен қадағалау жүргізу тәртібін айқындайтын Төлем жүйелерінің жұмысын қадағалауды жүзеге асыру ережесі әзірленіп, бекітілді.

Тұтастай алғанда, 2007 жылы Қазақстан төлем жүйелері арқылы 143,5 трлн. теңге (1 170,6 млрд. долл.) сомаға 23,6 млн. транзакция жүргізілді (5.1-сурет).

2006 жылмен салыстырғанда төлем саны 2,1% (немесе 501,8 мың транзакция) төмендеген кезде қолма-қол жасалмайтын төлемдер сомасының өсуі 51,5% (немесе 48,7 трлн. теңге) құрады.

Төлемдердің жалпы сомасы ұлғайған кезде олардың санының төмендеуіне клиринг жүйесіндегі бір төлемнің Ұлттық Банк белгілеген ең жоғары сомасының 3 млн. теңгеден 5 млн. теңгеге дейін ұлғаюы, сондай-ақ МЗТО-ның жаңа жұмыс тетігіне көшуіне байланысты зейнетақы төлемдерінің қысқаруы себепші болды.

**Қазақстанның төлем жүйелері арқылы 2006-2007 жылдары
жүзеге асырылған төлемдер көлемінің өзгеру динамикасы**

5.1. Банкаралық ақша аудару жүйесі (БААЖ)

2008 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша БААЖ-де 49³ пайдаланушы тіркелді, оның ішінде 34-і екінші деңгейдегі банк және «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ, Қаржы министрлігінің Қазынашылық Комитеті, Мемлекетаралық банк және Еуразия даму банкі, Ұлттық Банк және Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қорының Кастодиан Банкі (Ұлттық Банктің Монетарлық операцияларды есепке алу басқармасы), Мемлекеттік зейнетақы төлеу орталығы (3 шот – зейнетақы төлемдеріне, әлеуметтік аударымдарға және әлеуметтік төлемдерге арналған) және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын 6 ұйым.

БААЖ елдің жүйелік-маңызды төлем жүйесі болып табылады, оның жұмыс істеу тиімділігінің елдегі ақша ағындарының айналымын және тұтастай алғанда қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін маңызды мәні бар. БААЖ арқылы неғұрлым ірі және басымдылығы жоғары төлемдерді жүргізу осы жүйеге елдегі қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы сомасының ең көп үлесінің тиесілі болуына себепші болады. Мәселен, 2007 жылы БААЖ арқылы елде қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы көлемінің 98,4% және олардың жалпы санының 36,1% өңделді.

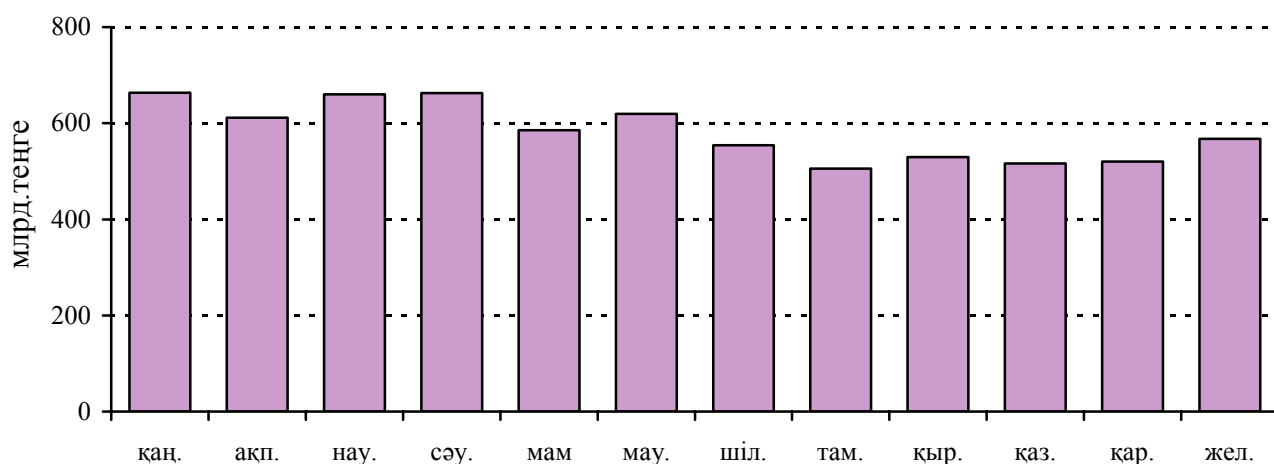
БААЖ ендірілген уақыттан бастап операциялық күн ішінде жүйенің пайдаланушылары арасында ақша аударымдарының үздіксіз есебін қамтамасыз ете отырып, өзінің мақсатын ақтады. 2007 жылы БААЖ арқылы 141,1 трлн. тенге (1 151,8 млрд. долл.) сомаға 8,5 млн. транзакция жүзеге асырылды. 2006 жылмен салыстырғанда БААЖ-да өңделген төлемдердің саны 2,6%, ал төлемдер сомасы 52,1% ұлғайды.

БААЖ-гі бір төлем құжатының орташа сомасы 2007 жылы 16,6 млн. тенге құрады және 2006 жылмен салыстырғанда 48,3% ұлғайды. 2007 жылы БААЖ арқылы бір күнде орташа алғанда 564,6 млрд. тенге сомаға 34,0 мың транзакция өтті, бұл 2006 жылғы деңгейден транзакция саны бойынша 2,2% және сомасы бойынша 51,5% көп.

Бұл ретте жүйедегі өтімділіктің орташа күндік көлемі (ақша төлемі мен аударымын жүзеге асыру үшін жүйеге пайдаланушылар аударған ақша сомасы) 2007 жылы 582,2 млрд. теңгені құрап, 2006 жылмен салыстырғанда 66,1% ұлғайды. Орташа күндік өтімділіктің ең жоғары көрсеткіші 2007 жылғы қаңтарда 663,2 млрд. тенге, ең төменгі көрсеткіш 2007 жылғы тамызда 505,4 млрд. тенге болып тіркелді (5.1.1-сурет).

³ ҚБЕО сайтында 48 пайдаланушы + ҚБЕО КП бар.

**БААЖ-гі 2007 жылғы
өтімділіктің орташа күндік көрсеткіштері**

БААЖ-нің нақты уақыт режимінде қаражаттың есебін қамтамасыз ететін негізгі функциясына сәйкес пайдаланушылар негізінен осы жүйеге қаржы секторының операциялары бойынша ірі және мерзімді төлемдерді жібереді. Мәселен, 2007 жылы БААЖ арқылы негізінен Қазақстан резиденттерінің бағалы қағаздарымен (БААЖ-гі төлемдердің жалпы көлемінің 35,9%), шетел валютасымен және қымбат металдармен (25,1%) операциялар бойынша, сондай-ақ банкаралық депозиттермен және банктер мен олардың клиенттерінің меншікті қаражатының аударымдарымен (18,9%) операциялар бойынша төлемдер жүргізілді.

БААЖ-гі төлемдер көлемінің өсуіне де негізінен шетел валютасымен және қымбат металдармен (3,2 есе) және Қазақстан резиденттерінің бағалы қағаздарымен (61,9%) операциялар бойынша төлемдер көлемінің ұлғаюы себепші болды. Бұл ретте банкаралық депозиттермен және банктер мен олардың клиенттерінің меншікті қаражатының аударымдарымен төлемдердің көлемі 15,7% төмендеді. Тауарлар мен қызмет көрсетулер үшін төлемдердің көлемі 2007 жылы жүйедегі төлемдердің жалпы көлемінің 10,6% құрады, ал көрсетілген төлемдердің өсуі 2006 жылмен салыстырғанда 32,4% құрады, бюджетке төлемдердің және бюджеттен төлемдердің көлемі 4,0 %, көрсетілген төлемдердің өсуі 42,7% құрады.

5.2. Банкаралық клиринг жүйесі

Банкаралық клиринг жүйесінде қатысушылар саны 2008 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 33 болды, оның 26-ы екінші деңгейдегі банк, Қаржы министрлігінің Қазынашылық Комитеті, Ұлттық Банк, Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қорының Кастодиан Банкі (Ұлттық Банктің Монетарлық операцияларды есепке алу басқармасы), Мемлекеттік зейнетақы төлеу орталығы (3 шот – зейнетақы төлемдеріне, әлеуметтік аударымдарға және әлеуметтік төлемдерге арналған) және «Қазпошта» АҚ.

Банкаралық клиринг жүйесінің маңыздылығы елдің экономикасы үшін 5 млн. теңгеге дейінгі сомаға бөлшек төлемдердің негізгі сандық ағынын қауіпсіз жүргізуден тұрады. Мәселен, 2007 жылы Банкаралық клиринг жүйесі арқылы елдегі қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы санының 63,9% жүргізілді, олардың сомасы осы төлемдердің жиынтық көлемінің 1,6% құрады. Банкаралық клиринг жүйесі арқылы 2007 жылы өңделген төлем құжаттарының ең көп саны (жалпы санның 62,9%) 10 мың теңгеге дейінгі сомадағы төлемдерді құрады, бұл да жүйенің жаппай төлемдерді ұсақ сомаларға өңдеу мақсатының орындағанын растайды.

2007 жылы Банкаралық клиринг жүйесі арқылы 2 305,9 млрд. теңге (18,8 млрд. долл.) сомаға 15,1 млн. төлем құжаты өткізілді. 2006 жылмен салыстырғанда клиринг жүйесіндегі құжаттардың саны 4,5% азайды, бұл ретте төлемдердің сомасы 19,4% өсті. Банкаралық клиринг

жүйесіндегі бір төлем құжатының орташа сомасы 2006 жылмен салыстырғанда 25,1% ұлғая отырып, 2007 жылы 152,8 мың теңгені құрады. 2007 жылы орташа алғанда клиринг жүйесі арқылы бір күнде 9,2 млрд. теңге сомаға 60,4 мың құжат өтті, бұл 2006 жылғы деңгейден төлемдер саны бойынша 4,9% аз және төлемдер сомасы бойынша 18,9% көп.

Банкаралық клиринг жүйесіндегі ақша айналымдылығын талдау мақсатында ақша айналымдылығы коэффициентінің (ААК) есебі қолданылады. Мәселен, 2007 жылы орташа күндік ААК 4,55 болды, бұл жүйедегі жоғары ақша айналымдылығын сипаттайды.

Банкаралық клиринг жүйесіндегі өтімділік тәуекелінің және жүйелік тәуекелдің туындау ықтималдылығы пайдаланушылардың БААЖ-гі шоттарында олардың таза дебеттік позициясының сомасын есептеу үшін ақша жетпеген жағдайда туындайды. Осыған байланысты пайдаланушылардың таза позициясының сомасын талдауға баса назар аударылады. Пайдаланушылардың клирингтегі таза позициясы сомасының пайдаланушылардың БААЖ-гі 2007 жылғы орташа күндік айналымдарының сомасына қатысты үлесі шамалы – 0,4% (салыстыру үшін – 2006 жылы 0,5%).

2007 жылы жүйе арқылы жүргізілген төлемдердің ең көп үлесі шаруашылық жүргізуші субъектілердің тауарлар мен материалдық емес активтер (жүйедегі төлемдердің жалпы көлеміндегі үлесі 29,9% құрады), көрсетілген қызметтер (үлесі – 25,2%) үшін есеп айырысулар бойынша төлемдеріне, сондай-ақ бюджетке төлемдерге (салық және бюджетке басқа да міндетті төлемдерді төлеу) және бюджеттен төлемдерге (үлесі – 28,3%) келді. Тауарлар мен материалдық емес активтер үшін есеп айырысулар бойынша төлемдердің көлемі жиынтығында 21,7%, көрсетілген қызметтер үшін – 25,3%, бюджетке төлемдер және бюджеттен төлемдер – 31,2% өсті.

5.3. Төлем құралдары

2007 жылы екінші деңгейдегі банктер және «Қазпошта» АҚ 5.3.1-кестеде берілген төлем құралдарын пайдалана отырып, 88 050,0 млрд. теңге (718,5 млрд. долл.) сомадағы 132,1 млн. транзакция жүргізді.

5.3.1-кесте

Төлем құралдарын пайдалану туралы мәліметтер

(млн. транзакция және трлн. теңге)

Төлем құралы		2006 жыл		2007 жыл		Өзгеруі (%-бен)
		абсол. мәні	жалпы көлемнен %-бен	абсол. мәні	жалпы көлемнен %-бен	
Төлем тапсыр- малары ⁴	Саны	30,9	29,1%	35,2	26,7%	14,2%
	Сомасы	53,1	94,5%	84,0	95,4%	58,3%
Төлемдік талап- тапсырмалар	Саны	0,1	0,1%	0,2	0,2%	70,1%
	Сомасы	0,04	0,1%	0,1	0,2%	в 3,1 раза
Инкассалық өкімдер	Саны	0,3	0,3%	0,5	0,4%	43,9%
	Сомасы	0,3	0,5%	0,2	0,2%	-36,3%
Төлем карточкалары	Саны	66,8	63,0%	86,7	65,6%	29,8%
	Сомасы	1,2	2,2%	1,9	2,2%	52,8%
Басқа да құралдар ⁵	Саны	7,9	7,4%	9,4	7,1%	19,9%
	Сомасы	1,5	2,7%	1,8	2,1%	18,1%
Жалпы қорытынды	Саны	106,0	100,0%	132,1	100,0%	24,6%
	Сомасы	56,2	100,0%	88,1	100,0%	56,7%

⁴ Банктердің және «Қазпошта» АҚ клиенттерінің төлем тапсырмалары, сондай-ақ банктердің және «Қазпошта» АҚ-ның өз операциялары бойынша төлем тапсырмалары ескеріледі.

⁵ Басқа төлем құралдарына тауарлар мен қызмет көрсету үшін есеп айырысуларға арналған чектер, орындалған аккредитивтер және банк шотын тікелей дебеттеу жатады.

2006 жылмен салыстырғанда пайдаланылған төлем құралдарының саны 26,1 млн. транзакцияға (немесе 24,6%), ал олардың сомасы 31,9 трлн. теңгеге (немесе 56,7%) ұлғайды.

Төлемдер сомасының өсуіне төлем тапсырмалары пайдаланылған төлемдер көлемінің 58,3% ұлғаюы себепші болды. Бұл ретте бір төлем тапсырмасының орташа сомасы 2006 жылмен салыстырғанда 38,7% ұлғайып, 2007 жылы 2,4 млн. теңгені құрады. Төлемдер санының жалпы өсуі негізінен төлем карточкалары пайдаланылған операциялар санының 29,8%, сондай-ақ төлем тапсырмалары пайдаланылған операциялар санының 14,2% ұлғаюымен сипатталады.

Қолданылған төлем құралдарының түрлері бойынша қолма-қол жасалмайтын төлемдердің құрылымы өткен кезеңдермен салыстырғанда айтарлықтай өзгерген жоқ.

Бұрынғыша, төлем тапсырмалары (жоғарыда көрсетілген төлем құралдары пайдаланылған қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы санының 26,7%) және төлем карточкалары (65,6%) Қазақстан аумағындағы неғұрлым көп тараған болып табылады.

Бұл ретте төлемдердің ең көп сомасы төлем тапсырмаларын пайдаланып жүргізіледі (жоғарыда көрсетілген төлем құралдары пайдаланылған қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы сомасының 95,4%). Төлем карточкалары пайдаланылған төлемдердің сомасы қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы санының 2,2% алады. Төлем карточкаларының төлемдер саны бойынша жоғары үлестік салмағы және төлемдер сомасы бойынша төмен үлестік салмағы осы төлем құралын негізінен қолма-қол ақша алу үшін пайдаланумен сипатталады (қолма-қол ақша алу бойынша бір транзакцияның орташа сомасы 2007 жылы 22,7 мың теңгені құрады). Бұл ретте тауарлар мен көрсетілген қызметтер үшін төлем карточкалары пайдаланылған бір қолма-қол емес төлемнің орташа сомасы 2007 жылы 17,0 мың теңге болды, 2006 жылмен салыстырғанда 3,6% төмендеді.

Төлемдік талап-тапсырмаларды (саны бойынша және төлемдер көлемі бойынша 0,2%), инкассалық өкімдерді (саны бойынша 0,4% және төлемдер көлемі бойынша 0,2%) және басқа да құралдарды (саны бойынша 7,1% және төлемдер көлемі бойынша 2,1%) пайдалану үлесі шамалы болды.

Төлем карточкалары. Төлем карточкаларының нарығы қаржы секторының перспективалық бағыттарының бірі бола отырып, жедел және тиімді қарқынмен дамуда. Қазіргі уақытта нарықта қызмет көрсетудің үлкен ассортименті бар және әр түрлі карточкалық бағдарламалардың айтарлықтай мөлшері ұсынылады. Мәселен, төлем карточкасының көмегімен дүкендер мен мейрамханаларда тауарлар мен қызмет көрсетулер үшін есеп айырысуға, коммуналдық қызмет, байланыс қызметі үшін ақы, салық және кеден төлемдерін төлеуге, кредиттерді өтеуге, карточкадан карточкаға ақша аударуға болады. Сондықтан Қазақстанның тұрғындары барған сайын тауарлар мен қызмет көрсетулерді жеткізушілердің пайдасына қолма-қол жасалмайтын төлемдерді жүргізу кезінде төлем карточкаларын пайдалануды дұрыс көреді. 2008 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстанда орташа алғанда 3 адамға бір төлем карточкасынан келеді, ал 2007 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша орташа алғанда 4 адамға бір төлем карточкасынан келген.

Төлем карточкаларын шығаруды Қазақстан Республикасының 19 екінші деңгейдегі банкі және «Қазпошта» АҚ жүзеге асырады. Бұл ретте Қазақстан нарығында халықаралық және сол сияқты жергілікті төлем жүйелерінің карточкаларын кездестіруге болады. Жергілікті жүйелердің карточкаларына Altyn Card, SmartAlemCard, Каспийский, KazCard, TemirCard жүйелерінің карточкалары, сондай-ақ «Цесна Банк» АҚ және «Қазақстан Ситибанкі» АҚ-ның жергілікті карточкалары жатады. Халықаралық төлем жүйелерінің карточкаларынан Қазақстан нарығында Visa International, Europay International, American Express International, Diners Club International және China Union Pay карточкалары ұсынылған.

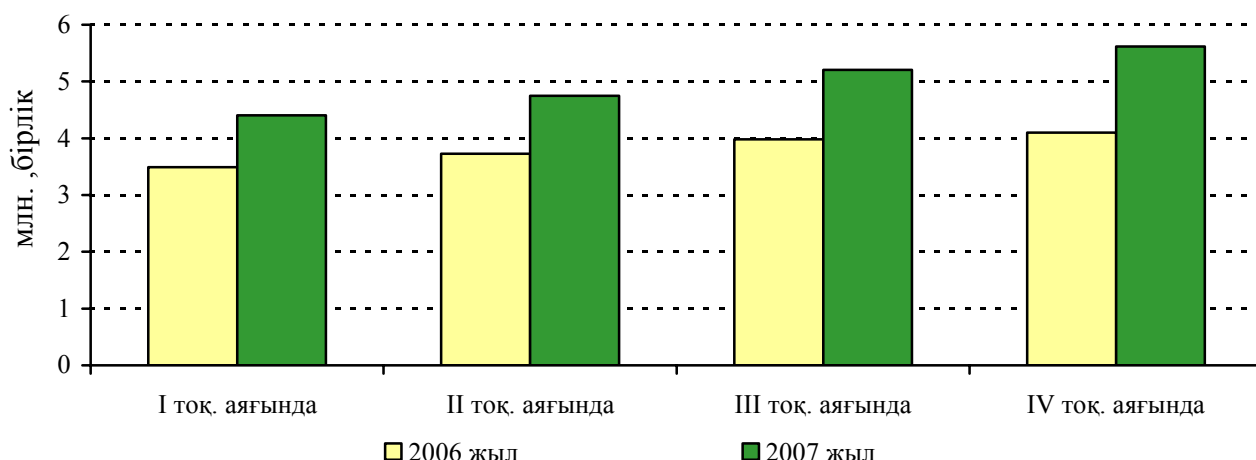
2008 жылғы 1 қаңтарда айналыста жүрген төлем карточкаларының барлық саны 5,6 млн. бірлік болды, бұл 2007 жылғы тиісті кезеңдегі деңгейден 36,9% артық (5.3.1-сурет).

Осы карточкаларды ұстаушылардың саны 35,7% ұлғайды және 2008 жылғы 1 қаңтарда 5,3 млн. адам болды. Бұрынғысынша, елдегі ең танымал карточкалар халықаралық төлем жүйелерінің Visa International және Europay International карточкалары болып табылады,

олардың үлесі айналыстағы карточкалардың жалпы санының 96,4% құрайды. Қазіргі уақытта Visa International карточкаларын Қазақстан халқының 25,3% пайдаланады.

5.3.1-сурет.

2006-2007 жылдары айналыстағы төлем карточкаларының саны

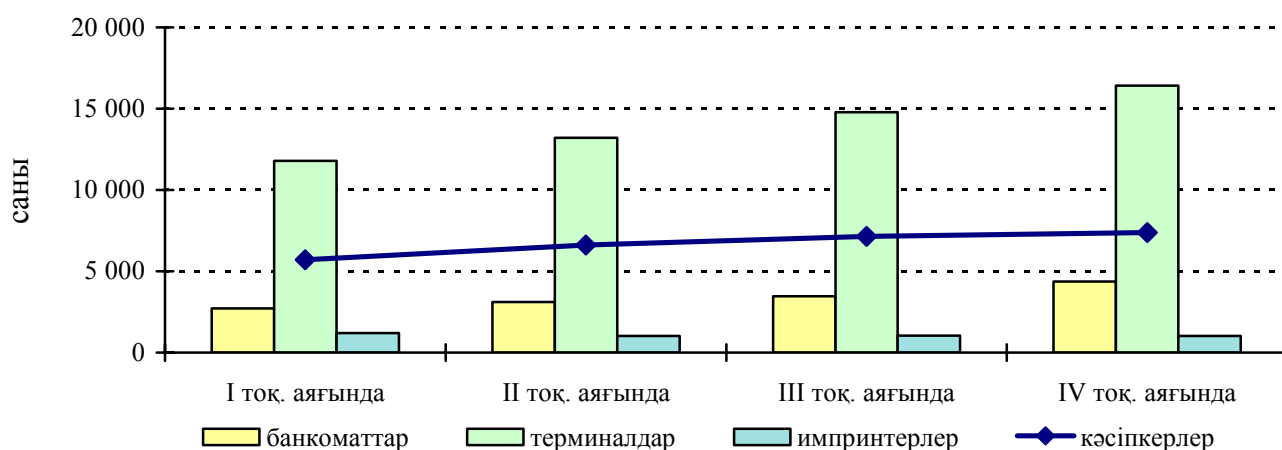

Жергілікті карточкалардың арасында Altyn Card жүйесінің карточкалары барынша көп таралған (айналыстағы карточкалардың жалпы санындағы үлесі 2,1%). 2008 жылғы 1 қаңтарда Қазақстанда 7 391 сауда кәсіпорны ақы төлеу үшін төлем карточкаларын қабылдады, бұл 2007 жылғы 1 қаңтарда тіркелген санынан 38,5% артық. Бұл ретте кәсіпкерлер 10 987 сауда нүктесінде төлем карточкаларының көмегімен тауарлар және қызмет көрсетулер үшін ақы төлеуге арналған жабдық орнатты (48,5% өсті).

Қазақстанда төлем карточкаларына қызмет көрсету желісі мынадай: 16 412 сауда терминалы, 4 364 банкомат және 1 033 импринтер. 2006 жылдың осындай кезеңімен салыстырғанда сауда терминалдарының 51,5%, банкоматтардың 92,5% өсуі және импринтерлер санының 21,6% қысқаруы байқалды, бұл ескірген импринтерлерді өндірістен шығарумен түсіндіріледі (5.3.2-сурет).

5.3.2-сурет.

Кәсіпкерлердің және төлем карточкаларына арналған жабдық санының 2007 жылғы өзгеру динамикасы

2007 жылы Қазақстан эмитенттерінің карточкаларын пайдалана отырып Қазақстан аумағында және шетелде жүзеге асырылған операциялар 1 897,2 млрд. теңге (15,5 млрд. долл.) сомдағы 86,7 млн. транзакцияны құрады. 2006 жылмен салыстырғанда операциялардың саны 29,8%, ал сомасы 52,8% ұлғайды.

Бұл ретте Қазақстан эмитенттерінің карточкаларын пайдалана отырып қолма-қол ақша алу бойынша операциялар 1 684,4 млрд. теңге сомасындағы 74,2 млн. транзакцияны құрады (жалпы санның 85,5% және төлемдердің жалпы сомасының 88,8%). Қазақстан эмитенттерінің төлем карточкалары пайдаланылған тауарлар мен қызмет көрсетулер үшін қолма-қол жасалмайтын төлемдер 2007 жылы 212,8 млрд. теңге сомасындағы 12,5 млн. транзакцияны құрады (жалпы санның 14,5% және төлемдердің жалпы сомасының 11,2%).

Төлем карточкаларын Қазақстан аумағында негізінен қолма-қол ақша алу үшін пайдалану үрдісіне қарамастан қолма-қол жасалмайтын төлемдерді дамытудың оң динамикасы байқалып отыр, атап айтқанда қолма-қол жасалмайтын төлемдер санының 56,8% қарқынды өсуі, тиісінше қолма-қол ақша беру бойынша операциялар санының өсуімен салыстырғанда 26,1%. Бұл ретте Қазақстан аумағында Қазақстан эмитенттерінің төлем карточкаларын пайдалана отырып қолма-қол жасалмайтын төлемдер сомасы 51,2%, ал қолма-қол ақша алу бойынша операциялар сомасы 53,0% ұлғайды.

VI. НОРМАТИВТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚЫЗМЕТ

2007 жылы Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілерінің заңдылығын нығайтуға ықпал ету және Қазақстан Республикасының қолданылып жүрген заңнамасының талаптарына сәйкестігін қамтамасыз ету, Ұлттық Банктің, оның бөлімшелерінің және қаржы нарығы субъектілерінің заңнаманы дұрыс және біркелкі қолдануы, сондай-ақ валюталық реттеу және бақылау, ақша төлемі мен аударымдары, қолма-қол ақша айналысы тәрізді негізгі бағыттарды реттейтін нормативтік құқықтық актілерді жетілдіру бойынша жұмыс жалғастырылды.

Ұлттық Банктің, басқа мемлекеттік органдардың және қаржы ұйымдарының қызметін, функциялары мен өкілеттіктерін Ұлттық Банктің реттеуі және төлем жүйелері саласында қаржылық және банктік заңнаманы жетілдіру мақсатында, сондай-ақ «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне лицензиялау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 12 қаңтардағы Заңын іске асыру және Ұлттық Банктің құрылымын және «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне лицензиялау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2007 жылғы 12 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Заңын жетілдіру мақсатында Ұлттық Банк есептік кезеңде Қазақстан Республикасының 1 Заңын және Президенттің 1 Жарлығын әзірледі:

- «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақша төлемі мен аударымы, қаржы ұйымдарының бухгалтерлік есебі мен қаржылық есептілігі және Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қызметі туралы Қазақстан Республикасының заңнамасын жетілдіру мәселелері бойынша толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, Заңды 2008 жылғы мамырда қарау жоспарланып отыр;

- «Президенттің 2003 жылғы 31 желтоқсандағы № 1271 Жарлығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Президенттің Жарлығы, Президент 2008 жылғы 30 қаңтарда № 527 Жарлыққа қол қойған және қол қойылған күнінен бастап қолданысқа енгізілді.

Әділет министрлігінде:

- Қазақстан Республикасының банктерінде клиенттердің банк шоттарын ашуға, жүргізуге және жабуға;

- қаржы ұйымдарының, жинақтаушы зейнетақы қорларының, ипотекалық ұйымдардың, арнайы қаржы компанияларының, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың, екінші деңгейдегі банктердің, сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарының және сақтандыру брокерлерінің қаржылық есептілікті ұсынуына, қаржылық есептілікті жариялау мерзімдеріне, сондай-ақ қаржылық есептілікті электрондық тасымалдауыштарда ұсынуына;

- Ұлттық қордың активтерінің сыртқы басқарушыларын тандауға және инвестициялық операцияларды жүзеге асыруға;

- Қазақстан Республикасының аумағында төлем құжаттарын пайдалануға және қолма-қол ақшамен жасалмайтын ақша төлемі мен аударымдарын жүзеге асыруға, Қазақстан Республикасында төлем карточкаларын шығаруға және пайдалануға, Қазақстан Республикасының аумағында банктік шот ашпай қолма-қол ақшамен жасалмайтын ақша төлемі мен аударымдарын жүзеге асыруға;

- банктер арасында, сондай-ақ банктер және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар арасында корреспонденттік қатынастар орнатуға;

- Ұлттық Банктің РЕПО операцияларын жүзеге асыруына;

- қосалқы есепке алуды және Қазақстан Республикасы қаржы нарығының жекелеген субъектілері автоматтандырылған жүйеге ендірген Бас бухгалтерлік кітапты жүргізуге;

- Қазақстан Республикасы қаржы нарығының жекелеген субъектілері үшін бухгалтерлік есептің үлгі Шот жоспарына;

- екінші деңгейдегі банктердің және ипотекалық компаниялардың Бас бухгалтерлік кітабын жасауға арналған шоттары жан-жақты көрсетілген бухгалтерлік есептің үлгі Шот жоспарына;

- Қазақстан Республикасының жинақтаушы зейнетақы қорлары жүзеге асыратын зейнетақы активтерімен операциялардың, «жалпы сақтандыру» және «өмірді сақтандыру» салаларындағы сақтандыру және қайта сақтандыру операцияларының, сенімгерлік операциялардың және екінші деңгейдегі банктердің кастодиандық қызметінің бухгалтерлік есебін жүргізуге;

- екінші деңгейдегі банктердің және «Қазақстан Даму Банкі» АҚ бухгалтерлік есебін жүргізуге;

- экспорттық-импорттық валюталық бақылауды, қолма-қол шетел валютасын айырбастау операцияларын ұйымдастыруға; валюталық операцияларды жүзеге асыруға;

- банктер болып табылмайтын заңды тұлғалардың банкноталарды, монеталарды және құндылықтарды инкассациялау бойынша қызметін лицензиялауға және реттеуге;

- екінші деңгейдегі банктердің, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың күзетін ұйымдастыруға және үй-жайларын жасақтауға қатысты Ұлттық Банктің 40 нормативтік құқықтық актісі тіркелді.

2007 жылы Ұлттық Банк заңдардың, Президент Жарлықтарының, Қазақстан Республикасы Үкіметі қаулыларының, Премьер-Министрі өкімдерінің, Қазақстан Республикасының басқа министрліктері, ведомстволары әзірлеген басқару және басқа да құқықтық актілердің 287 жобасы бойынша заң сараптамасын жүргізді.

VII. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ БАНКТІҢ АҚПАРАТТЫҚ-ТҮСІНДІРУ ҚЫЗМЕТІ

7.1. Халықаралық ынтымақтастық

Алыс шет елдермен ынтымақтастық. 2007 жылы Ұлттық Банк «Moody's», «Standard & Poor's» және «Fitch Ratings» халықаралық рейтинг агенттіктері миссияларының жұмысын ұйымдастырды. 2007 жылғы 6-13 шілде аралығындағы кезеңде Қазақстан Республикасының тәуелсіз кредиттік рейтингін кейіннен растау/көтеру үшін республиканың әлеуметтік экономикалық жағдайына жыл сайынғы шолу жасау мақсатында «Moody's Investors Service» рейтинг агенттігі талдаушыларының жыл сайынғы сапары өткізілді. 2006 жылғы 9 маусымда «Moody's Investors Service» тағайындаған елдің инвестициялық кредиттік рейтингі шетел валютасындағы ұзақ мерзімді мемлекеттік облигациялар бойынша 2007 жылы «Baa2» белгісінде сақталды, шетел валютасындағы ұзақ мерзімді облигациялар мен ноталар бойынша «A2» белгісінде сақталды; шетел валютасындағы қысқа мерзімді облигациялар мен ноталар бойынша кредиттік рейтингтің деңгейі «P-1» белгісінде сақталды; ұлттық валютадағы ұзақ мерзімді мемлекеттік облигациялар бойынша «Baa1» деңгейі, сондай-ақ шетел

валютасындағы ұзақ мерзімді және қысқа мерзімді банк депозиттері бойынша «Ba1/NP» деңгейі тиісінше өзгермеді. Барлық рейтингтер бойынша болжам - «тұрақты».

2007 жылғы 19 - 22 наурыз аралығындағы кезеңде «Standard & Poor's» халықаралық рейтинг агенттігі делегациясының Алматы қаласына сапары өткізілді. Сапар Экономика және бюджеттік жоспарлау министрлігімен бірлесіп үйлестірілді. «Standard & Poor's» агенттігі сапарының нәтижелері бойынша 2007 жылғы 5 сәуірде шетел валютасындағы міндеттемелер бойынша Қазақстан Республикасының «BBB» ұзақ мерзімді тәуелсіз рейтингін және ұлттық валютадағы міндеттемелер бойынша «BBB+» ұзақ мерзімді тәуелсіз рейтингін растады. Бұған қоса, шетел валютасындағы міндеттемелер бойынша «A-3» деңгейіндегі Қазақстан Республикасының қысқа мерзімді тәуелсіз кредиттік рейтингі және ұлттық валютадағы міндеттемелер бойынша «A-2» деңгейіндегі қысқа мерзімді тәуелсіз рейтингі расталды.

2007 жылғы 3 желтоқсанда «Standard&Poor's» Қазақстанның тәуелсіз кредиттік рейтингін «тұрақты» деген болжаммен шетел валютасындағы ұзақ мерзімді міндеттемелер бойынша «BBB» деңгейінен «BBB-» деңгейіне дейін, ұлттық валютадағы ұзақ мерзімді міндеттемелер бойынша «BBB+» деңгейінен «BBB» деңгейіне дейін, ұлттық валютадағы қысқа мерзімді міндеттемелер бойынша «A-2» деңгейінен «A-3» деңгейіне дейін төмендетті. Және бір мезгілде, қысқа мерзімді кредиттік рейтинг шетел валютасындағы міндеттемелер бойынша «A-3» деңгейінде, ұлттық шкала бойынша «kzAAA» деңгейінде расталды. Рейтингтердің төмендеуі Қазақстанның қаржы жүйесіндегі қорландыру проблемаларын көрсетеді және ол халықаралық синдикатталған заемдар мен шетелдік банкаралық депозиттерді қайта қаржыландырудағы қиындықтарға байланысты, мұның өзі Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерінің қысқаруына, банкаралық нарықта депозиттер бойынша пайыздық ставкалардың жоғарылауына және ішкі кредиттеудің күрт өсуіне әкелді.

Ұлттық Банк 2007 жылғы 30 қыркүйек – 4 қазан аралығындағы кезеңде «Fitch Ratings» халықаралық рейтинг агенттігі талдаушыларының сапарын үйлестіру бойынша жұмыс жүргізді. 2007 жылғы 8 қазанда «Fitch Ratings» рейтинг агенттігі шетел валютасындағы ұзақ мерзімді міндеттемелер бойынша «BBB» және ұлттық валютадағы ұзақ мерзімді міндеттемелер бойынша «BBB+» Қазақстан Республикасының тәуелсіз кредиттік рейтингтерін, сондай-ақ «F3» деңгейіндегі шетел валютасындағы қысқа мерзімді рейтингін растады. Рейтингтер бойынша «оң» болжам «тұрақты» болып қайта қаралды. 2007 жылғы 14 желтоқсанда Қазақстан Республикасының тәуелсіз кредиттік рейтингі мәселесі жөніндегі «Fitch Ratings» рейтинг комитетінің отырысы болды. Отырыстың қорытындысы бойынша «Fitch Ratings» агенттігі шетел валютасындағы Қазақстан эмитенті дефолтының ұзақ мерзімді рейтингін (бұдан әрі – ЭДР) «BBB» деңгейінде және ұлттық валютадағы ұзақ мерзімді ЭДР-ді «BBB+» деңгейінде растады. Сонымен бірге, агенттік Қазақстанның ел бойынша ең жоғарғы рейтингін «BBB+» деңгейінде және ұлттық валютадағы қысқа мерзімді ЭДР-ді «F3» деңгейінде растады. Ұзақ мерзімді ЭДР туралы болжам «тұрақтыдан» «теріске» қарай төмендеді.

2007 жылы конференцияларға және форумдарға қатысу үшін Ұлттық Банк басшылығының алыс шетелдерге сапарлары ұйымдастырылды. 2007 жылғы 21 – 24 ақпандағы кезең аралығында «Қазақстанның корпоративтік көшбасшылары» конференциясына қатысу үшін Ұлттық Банк басшылығының Лондон қаласына (Ұлыбритания) сапары ұйымдастырылды. 2007 жылғы 27 – 29 қыркүйектегі кезең аралығында Орта Азия, Балқан және Қара теңіз аймағының Орталық Банктері Басқарушылары Клубының 18-ші отырысына қатысу үшін Ұлттық Банк басшылығының Будва қаласына (Черногория) сапары ұйымдастырылды. 2007 жылғы 20 сәуірде Ұлттық Банк басшылығы Мемлекетаралық Банк Кеңесінің отырысына қатысты. 2007 жылғы 26 – 28 қарашадағы кезең аралығында Мемлекетаралық Банктің және Мемлекетаралық валюта комитетінің кезекті отырысына қатысу үшін Ұлттық Банк басшылығының Москва қаласына сапары ұйымдастырылды.

2007 жылы Ұлттық Банк ШЫҰ-ның Арнайы қорын (шотын) құру және жұмыс істеу тетігін ойластыру жөніндегі жұмысты жалғастырды. 2007 жылғы 18-19 маусымда Пекин

қаласында ШЫҰ-ның сыртқы экономикалық және сыртқы сауда қызметіне жауап беретін аға лауазымды тұлғалар комиссиясының отырысы өткізілді, онда ШЫҰ Даму қорын құру және құжаттың тиісті жобасын келісуді аяқтау жөніндегі шаралар туралы мәселе талқыланды. Бұған қоса, ШЫҰ-ға мүше мемлекеттердің ұлттық валюта-қаржы және банк жүйелерінің жұмыс істеу, көпжақты және екіжақты төлем-есеп айырысу қатынастарын дамыту мәселелері және ШЫҰ-ға мүше мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің құзыреті шеңберіндегі ынтымақтастықтың басқа да бағыттары бойынша іс-әрекеттерін үйлестіру мақсатында, Ұлттық Банк ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктері басшылары кеңесінің үлгісімен ШЫҰ-ға қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктері басшыларының кеңесін (бұдан әрі – Кеңес) құруды ұсынды. Қытай Тарапынан басқа барлық Тараптардың Кеңесті құру мәселесі жөнінде өздерінің ұстанымын ұсынып қоюына байланысты, Ұлттық Банк қазіргі уақытта Кеңесті құру туралы мәселені Қытай Тарапымен келісу жөнінде жұмыс жүргізуде.

Ұлттық Банк 2007 жылғы 11 маусымда Алматы қаласында Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасының орталық және коммерциялық банктері, Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігі, Қазақстан Республикасының Алматы қаласы өңірлік қаржы орталығының қызметін реттеу және қадағалау агенттігі, «Қазақстан ипотекалық компаниясы» АҚ, «Шағын кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ, «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ, «Бірінші кредиттік бюро» ЖШС, сондай-ақ ҚХР Банктік қадағалау комиссиясы, ҚХР мемлекеттік валюталық реттеу мекемесі, ҚХР Сыртқы істер министрлігі, ҚХР бағалы қағаздар нарығын реттеу комиссиясы, ҚХР сақтандыру қызметін реттеу комиссиясы, ҚХР экспорттық кредиттеуді сақтандыру ұйымы, China Unionpay компаниясы өкілдерінің қатысуымен Қазақстан-Қытай Қаржы ынтымақтастығы жөніндегі шағын комитетінің үшінші отырысын өткізді. Отырыс барысында Қазақстандағы және Қытайдағы шағын және орта бизнесті дамытуды мемлекеттік қаржыландыру мәселелері, Қазақстан және Қытай компанияларының екі елдің бағалы қағаздар нарығына шығу жолдары, Қазақстанның және Қытайдың халықты тұрғын үймен қамтамасыз етуді қаржылай қолдау, сауда қаржыландыру саласындағы ынтымақтастық, ірі жобаларды қаржыландыру, клиенттерге қызмет көрсету, экспорттық кредиттеуді сақтандыру, екі елдегі қаржы нарықтарын дамыту үдерісіне коммерциялық банктерді тарту және шетелдік банктер үшін талаптарды жұмсарту бойынша тәжірибе талқыланды. Банк карточкалары бойынша ынтымақтастықты одан әрі кеңейту мақсатында «Халық Жинақ Банкі» АҚ және «China Unionpay» компаниясы арасында Қазақстанда China Unionpay карточкасына эквайринг қызметін көрсетуге арналған шартқа қол қойылды. Сондай-ақ Ұлттық Банк отырыс барысында Қытай Халық Республикасының аумағында өз Өкілдігін ашу жөніндегі ниетін білдірді. Осы бастаманы Қытай Тарапы мақұлдады және қазіргі кезде Ұлттық Банкте ҚРҰБ-ның Қытайдағы Өкілдігінің қандай функциялар орындайтыны мен оны орналастыратын жерді келісу жөніндегі жұмыс жүргізілуде. Сонымен қатар Тараптар отырыс барысында Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі мен Қытай Халық Банкі арасындағы Шекара маңы аудандарындағы саудада банкаралық есеп айырысулар туралы келісімге (Пекин, 2005 ж.) өзгеріс енгізу туралы, Тараптардың тауарлар және қызмет көрсету саудасы жөнінде тиісті есеп айырысулар жүзеге асырылатын шекара маңындағы аудандарды – өткізу пункттерін айқындауға қатысты хаттамаға қол қойды.

2007 жылғы 8-9 қарашада Астана қаласында Қазақстан-Қытай ынтымақтастық жөніндегі комитетінің кезекті төртінші отырысы болды, оған Ұлттық Банктің өкілдері қатысты. Тараптар Комитет отырысын өткізудің қорытындысы бойынша оның шағын комитеттері шеңберінде, атап айтқанда, Қазақстан-Қытай Қаржы ынтымақтастығы жөніндегі шағын комитет шеңберінде қаржы саласындағы ынтымақтастықтың табысты дамып отырғанын атап көрсетті.

2007 жылы барлығы шет елдерге Ұлттық Банк басшылығының 14 сапары ұйымдастырылды. Ұлттық Банк үнемі шетелдік делегацияларды қабылдауға байланысты

хаттамалық іс-шараларды ұйымдастыруды жүргізеді. Есептік кезеңде (2007 жылы) 69 кездесу дайындалып, жүргізілді.

Халықаралық қаржы ұйымдарымен ынтымақтастық. Ұлттық Банк басшылығы Халықаралық Валюта Қоры, Дүниежүзілік Банк, Еуропа Қайта құру және Даму Банкі секілді халықаралық қаржы ұйымдарының жыл сайынғы жиналыстарына үнемі қатысады.

2006 жылғы 8 ақпанда Азия Даму Банкі, Ұлттық Банк және Үкімет арасында «Қаржы секторын басқару» техникалық көмегін көрсету туралы хат-келісімге қол қойылды. 2007 жылы Ұлттық Банк Азия Даму Банкінің «Қаржы секторын басқару» бойынша ТК 4431-КАЗ техникалық көмегі шеңберіндегі жұмысты жалғастырды. Ұлттық Банктің мүдделі бөлімшелері техникалық көмек шеңберінде бағдарламалық қамтамасыз етуді айқындау және сатып алу үшін жұмыс тобын құрды. Сонымен қатар, жергілікті консультанттардың Ұлттық Банкке қаржы активтерін басқару бойынша ұсынымдар беру бөлігінде техникалық көмек көрсету жобасы жөніндегі жұмыс жалғастырылуда. Жұмыс тобы «Ақпараттық технологиялар» және «Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін және Ұлттық қорды басқару жүйесін жетілдіру» құрамдас бөліктері жөнінде жергілікті консультанттардың аралық есептерін тыңдады және тұтастай мақұлдады. 2007 жылғы 20 наурыз – 2 сәуір аралығындағы кезеңде көрсетілген көмек шеңберінде Ұлттық Банктегі тәуекел-менеджменттің құрылымын, сондай-ақ Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін және Ұлттық Қорды басқару жүйесін жетілдірудегі тәуекел-менеджменттің рөлін талқылау мақсатында техникалық көмек жобасының «Тәуекелдерді басқару» құрамдас бөлігі бойынша халықаралық консультант Ги Берар мырза Ұлттық Банкке сапармен келді.

2007 жылғы 21 мамыр – 8 маусым аралығындағы кезеңде, сондай-ақ 2007 жылғы 27 тамыз – 6 қыркүйек аралығында техникалық көмек шеңберінде Азия Даму Банкінің «Инфляциялық таргеттеу» құрамдас бөлігі бойынша халықаралық консультанттар Уоррен Коутс мырза және Дэвид Кемме мырза миссиямен болды. Сапар шеңберінде инфляциялық таргеттеу режиміне өту мәселелері бойынша Ұлттық Банк қызметкерлері үшін семинарлар өткізілді. 2007 жылғы 5 – 9 қараша аралығындағы кезеңде Ұлттық Банк басшылығы және экономиканың негізгі секторларының маңызды көрсеткіштерін қысқа мерзімді болжамдау модельдерін әзірлеу жөніндегі жұмыс тобының мүшелері Чехия Ұлттық Банкінің инфляциялық таргеттеу режимін ендірудегі тәжірибесін зерделеу үшін Чехия Ұлттық Банкіне оқу сапарымен барды.

2007 жылғы 25 сәуірде Ұлттық Банк Халықаралық валюта қорымен бірлесіп Алматы қаласында «Оңтүстік Кавказ және Орталық Азия елдерінде шетел валютасының ірі ағындарын басқару» аймақтық конференциясын өткізді, оның жұмысына Халықаралық валюта қорының, Оңтүстік Кавказ, Орталық Азия елдерінің, Швейцария, Пәкістан ұлттық (орталық) банктерінің, халықаралық қаржы институттарының (Дүниежүзілік Банк, Азия Даму Банкі, Еуразия даму банкі), Қазақстан Республикасы Үкіметінің, Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, сондай-ақ саудаға арналған міндеттеме ретінде көрсетілуі қатысты. Конференция барысында шетел валютасының ірі ағындарын басқару бойынша стратегия мен экономикалық саясаттың мейлінше өзекті мәселелері, оның ішінде шетел валютасының тұрақты ағындары кезеңінде орталық банктерде кездесуі мүмкін проблемалар, олардың ақша-кредит және бағам саясатын жүргізудегі, сондай-ақ шетел валютасының ағындарымен байланысты тәуекелдерді төмендетудегі тәжірибесі талқыланды.

ТМД елдерімен ынтымақтастық. 2007 жылы Ұлттық Банк ТМД елдерімен екіжақты ынтымақтастық бағыттары бойынша жұмыс жүргізді. 2007 жылғы 19 – 20 наурыз аралығында Санкт-Петербург қаласында Банкаралық және инвестициялық ынтымақтастық жөніндегі шағын комиссияның кезекті отырысы болып өтті. Отырыс барысында Тараптар ақпарат алмасу және орталық банктердің резервтерін басқару, монетарлық операцияларды жүзеге асыру және қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету саласында тәжірибе алмасу саласындағы ынтымақтастық туралы мәселе жөніндегі жұмысты жалғастыру туралы шешім қабылдады.

2007 жылғы 11 – 12 желтоқсан аралығында Алматы қаласында Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Банкаралық және инвестициялық ынтымақтастық жөніндегі шағын комиссияның кезекті 9-отырысы болып өтті. Отырыс барысында мынадай мәселелер талқыланды: Қазақстан Республикасында тұрғын үй жағдайын жақсарту бойынша халықтың іс-шараларын қаржыландыру құралы ретінде тұрғын үй құрылысы жинақ ақша жүйесі; қазақстандық инвесторлардың Ресей бағалы қағаздарына инвестиция салу мәселелері (қосарланған нақтылы ұстау, шетелдік Орталық депозитарийді тану); Қазақстан Республикасының негізгі нормативтік құқықтық актілерінде инвестициялық қорлардың пайларын беру, айырбастау және сатып алу жөніндегі агенттің құқықтық мәртебесін айқындау; кредиттік бюролар арасында кредиттік ақпарат алмасу саласында мемлекетаралық екіжақты және көпжақты (ЕурАзЭҚ шеңберінде) келісімдердің жобаларын қол қоюға дайындау жөніндегі жұмысты жалғастыру туралы; халықаралық капитал нарықтарындағы түзетулерге байланысты Қазақстанның және Ресейдің ұлттық қаржы нарықтарының жай-күйі; әлемдік қаржы нарықтарындағы өтімділік дағдарысының Қазақстан мен Ресейдің банк секторына ықпалы. Сондай-ақ отырыс барысында Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы инвестициялық ынтымақтастық проблемалары қозғалды және Қазақстан Республикасы Президентінің Еуразия банкирлер клубын құру туралы бастамасын іске асыру мәселесі талқыланды. Тараптар отырыстың нәтижесі бойынша Ресей мен Қазақстан банктерінің корреспонденттік қатынастар орнату, құжаттандырылған бизнесті дамыту, өзара инвестициялардың өсуі үшін жағдайлар жасау сияқты ынтымақтастық салаларында белгілі бір нәтижелерге қол жеткізгенін атап өтті. Болашақтағы даму үшін осы бағыттардың жақсы перспективалары бар екені атап өтілді.

2007 жылғы 12 желтоқсанда Алматы қаласында Еуразия банкирлер клубының құрылтай жиналысы өтті. Отырыс барысында Еуразия банкирлер клубының президенті және Клубтың қамқоршы кеңесі сайланды. Қамқоршы кеңестің құрамына мемлекеттік органдардан Ресей Федерациясы Орталық банкінің, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің және Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің өкілдері кірді. Көрсетілген құрылтай жиналысында Еуразия банкирлер клубының Құрылтай шартына, Еуразия банкирлер клубы құрылтайшыларының ТМД мемлекеттерінің басшыларына Ұжымдық Жолдауына қол қойылды және Еуразия банкирлер клубының 2008 жылға арналған Қызмет жоспары мақұлданды.

2007 жылы Ұлттық Банк 1995 жылғы 23 желтоқсандағы Байқоңыр қаласының мәртебесі, оның атқарушы билік органдарын қалыптастыру тәртібі және мәртебесі туралы келісімнің 13-бабына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы хаттаманың жобасына қол қоюға дайындық бойынша жұмыс жүргізді. Қазақстан-Ресей Үкіметаралық комиссиясын өткізу шеңберіндегі Байқоңыр қаласының мәселелері жөніндегі сараптама тобының отырысы (2007 жылғы 23-27 қараша, Астана) барысында Тараптардың сарапшылары 1995 жылғы 23 желтоқсандағы Байқоңыр қаласының мәртебесі, оның атқарушы билік органдарын қалыптастыру тәртібі және мәртебесі туралы келісімнің 13-бабына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Ұлттық Банк әзірлеген хаттаманың жобасын келісіп, мақұлдады. Отырыстың нәтижесі бойынша Ұлттық Банк көрсетілген Хаттама жобасына қол қою жөніндегі рәсімдерді жүргізуге кірісті.

2007 жылы Ұлттық Банк ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктері басшыларының кеңесі (бұдан әрі – Кеңес)) шеңберінде жұмыс жүргізді. 2007 жылғы 7-8 маусымда Душанбе қаласында болған Кеңестің отырысына Ұлттық Банк басшылығының қатысуын ұйымдастыру жөнінде жұмыс жүргізілді. Отырыстың нәтижелері бойынша ЕурАзЭҚ-қа мүше мемлекеттердің ақша және валюта нарықтарының құрылымын дамыту жөніндегі ұсынымдар мақұлданды, Ақпараттық ынтымақтастық және жалған ақша жасаушылыққа қарсы күрес саласында тәжірибе алмасу туралы келісімге қол қою туралы шешім қабылданды және ЕурАзЭҚ елдерінде қолданылып жүрген ұлттық валюталардың халықаралық көшпелі көрмелерін ұйымдастыру жөніндегі 2007-2012 жылдарға арналған бағдарлама, ЕурАзЭҚ елдерінің қымбат металдардан жасалған коллекциялық монеталарын

шығарудың және сатудың 2008-2011 жылдарға арналған халықаралық бағдарламасы және ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктері басшыларының кеңесі қызметінің 2007-2008 жылдарға арналған бағдарламасы бекітілді.

2007 жылғы 11 – 12 қазан аралығындағы кезеңде Алматы қаласында Кеңестің 18-ші отырысы өткізілді. Отырыс барысында тауар айналымына байланысты валюталық төлемдер және ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттер арасындағы тауарлар мен көрсетілетін қызметтер экспорты мен импортының көлемі туралы мәліметтердің 2006 жылғы жиынтық талдамасының нәтижелері, Қоғамдастықтың ұлттық валюталары бағамдарының динамикасын олардың өзгеру себептерімен байланыстыра отырып талдаудың нәтижелері, ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттердің төлем баланстарының жай-күйі, ХВҚ деректерін таратудың арнайы стандарты шеңберінде пайдаланылатын айқындамалар негізінде халықаралық резервтердің динамикасы, ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттер экономикалары конвергенциясының дәрежесін сипаттайтын макроэкономикалық көрсеткіштердің сандық мәндері талқыланды. Сонымен бірге, ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттерде банк секторын және банктік қадағалауды дамыту шеңберіндегі ынтымақтастық мәселелері, ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттердің банктерінде корпоративтік басқаруды ендіру практикасы, ЕурАзЭҚ-қа қатысушы мемлекеттерде трансшекаралық кредиттеу кезінде туындайтын кредиттік тәуекелдерді талдаудың нәтижелері, сондай-ақ ШЫҰ-ға қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктері басшыларының кеңесін құру мәселесі талқыланды.

Кеңес шеңберінде Тараптардың орталық (ұлттық) банктерімен Еуразия Экономикалық Қоғамдастығына мүше мемлекеттердің капитал қозғалысына байланысты операцияларды реттеу және бақылау жөніндегі валюталық саясатының негізін құрайтын қағидаттар туралы келісімнің жобасы әзірленді және келісілді. ЕурАзЭҚ Интеграциялық Комитетінің 36-шы отырысының (2007 жылғы 17 шілде, Москва қ.) барысында көрсетілген Келісімнің жобасын мақұлдау туралы № 788 шешім қабылданды. Тараптарға көрсетілген Келісімге кол қоюға дайындық жөніндегі мемлекетішілік рәсімдерді жүргізуге кірісу ұсынылды. Ұлттық Банк мемлекетішілік рәсімдерді жүргізуді 2007 жылғы желтоқсанда аяқтады. Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Еуразия экономикалық қоғамдастығына мүше мемлекеттердің капитал қозғалысына байланысты операцияларды реттеу және бақылау жөніндегі валюталық саясатының негізін құрайтын қағидаттар туралы келісімге кол қою туралы» №1337 қаулысы 2007 жылғы 28 желтоқсанда қабылданды.

2007 жылғы 27 қарашада Москва қаласында Мемлекетаралық валюта комитетінің кезекті 13-ші отырысы өткізілді, оған Ұлттық Банктің өкілдері қатысты. Отырыс барысында Мемлекетаралық валюта комитетінің құрамындағы өзгерістер туралы, ТМД-на қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктері арасындағы ақпараттық-талдамалық және консультативтік ынтымақтастық туралы келісімнің жобасы жөніндегі, ТМД-на қатысушы мемлекеттерде валюталық реттеу және валюталық бақылау саласындағы саясаттың негізгі қағидаттары туралы келісімнің жобасы жөніндегі мәселелер талқыланды.

2007 жылы Ұлттық Банк Қазақстан және Әзірбайжан, Молдова, Грузия, Литва және Түркменстан арасындағы 1992-1993 жылдардағы сауда-экономикалық қарым-қатынастардың нәтижесінде туындаған борыштық міндеттемелерді реттеу мәселесі бойынша жұмыс жүргізді. Ұлттық Банктің өкілдері Қазақстан Республикасы мен Әзірбайжан арасындағы (2007 жылғы 23–25 шілде, Алматы қаласы), Қазақстан Республикасы мен Грузия арасындағы (2007 жылғы 2 сәуір, Тбилиси қаласы), Қазақстан Республикасы мен Молдова арасындағы (2007 жылғы 18 сәуір, Астана қаласы және 26-27 маусым, Кишинев қаласы), Қазақстан Республикасы мен Түркменстан арасындағы (2007 жылғы 15-16 наурыз, Астана қаласы, 2007 жылғы 28-30 қараша, Ашхабад қаласы) және Қазақстан Республикасы мен Литва арасындағы (2007 жылғы 17-18 қыркүйек, Астана қаласы) үкіметаралық комиссиялардың отырыстарына және сарапшылардың кездесулеріне қатысты.

7.2. Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру қызметі

Алға қойылған міндеттерге сәйкес, мемлекеттік орган ретінде Ұлттық Банктің ақпарат-имидж саясатын қалыптастыру және жетілдіру бойынша нақты мақсатқа сай жұмысты жүргізу үшін, халықтың және сарапшылардың Ұлттық Банктің бейнесін қалай қабылдайтынын анықтау үшін, Ұлттық Банктің қоғамда алатын орны мен рөлін анықтау үшін үш жыл бойы социологиялық зерттеулер жүргізу ұйымдастырылып келеді.

«Имидж-Партнер» коммуникациялық тобымен бірлесіп 2007 жылғы маусым-тамызда «Ұлттық Банк мемлекеттік билік құрылымында» деген тақырыппен үшінші социологиялық зерттеу жүргізу ұйымдастырылды, оның негізгі мақсаты болып Ұлттық Банктің мемлекеттік органдар жүйесіндегі орны мен рөлін айқындау, халықтың Ұлттық Банкті және оның функцияларын қабылдау динамикасын және олармен таныс болу деңгейін қадағалау, халықтың және сарапшылардың Ұлттық Банктің қызметіне деген көзқарасының және оны бағалауының өзгеруі болжанды. Социологиялық зерттеудің нәтижелері бойынша бұқаралық ақпарат құралдарымен жұмысқа түзетулер енгізілді.

Республикалық және шетелдік БАҚ-тардағы жарияланымдар. Ақша-кредит саясатының негізгі бағыттарын және Ұлттық Банк қызметінің басқа да мәселелерін түсіндіру мақсатында республикалық және шетелдік БАҚ-тарда 5479 сөз сөйлеулер мен жарияланымдар, оның ішінде баспа басылымдарында 3286, ақпарат агенттіктерінің таспаларында 940, электрондық БАҚ-тарда 1011 материал, интернет-сайттарда 242 материал ұйымдастырылды.

Аймақтық БАҚ-тарда Ұлттық Банк қызметінің мәселелері бойынша 1741 материал орналастырылды. Осы кезеңде қазақтілді басылымдарда Ұлттық Банк жөнінде 900-ге жуық материал шығарылды.

2007 жылы Ұлттық Банкке республикалық және шетелдік БАҚ-тардан 250-ге жуық сұратулар келіп түсті, оларға егжей-тегжейлі жауап дайындалды.

«Егемен Қазақстан» газетінде мемлекеттік тілде 3 бет «Ұлттық Банк хабарлайды, түсіндіреді, түсініктеме береді», «Казахстанская правда» газетінде орыс тілінде 3 бет «Национальный Банк информирует, разъясняет, комментирует» жарияланды, оларда ақша-кредит саясаты, валюталық реттеу, төлем жүйелері, Ұлттық қор, ипотекалық кредиттеу, ақша айналысы, қор нарығы мәселелері халыққа түсіндірілді.

Ұлттық Банк Басқармасының қаулыларына және басшылықтың нұсқауларына сәйкес республикалық «Егемен Қазақстан», «Казахстанская правда», «Заң газеті», «Юридическая газета», «Бюллетень государственных закупок» газеттерінде Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілері, ресми хабарлар, мемлекеттік сатып алулар бойынша конкурстар туралы хабарландырулар жарияланды. 2007 жылы 200-ден астам хабар жарияланды.

Республикалық теле- және радиоарналармен жұмыс. Жүргізілетін экономикалық реформаларды түсіндіру және халықтың Қазақстан Республикасының қаржы жүйесіне сенімін нығайту, қаржы-экономика нарықтарындағы жаңалықтар мен үрдістерді түсіндіру мақсатында 2007 жылы «З1-арна» ТРК-да Ұлттық Банктің ауқымды көрермендер аудиториясына бағытталған «Территория тенге» деген апта сайынғы ақпараттық-талдамалық бағдарламасын шығару жалғастырылды. Бағдарлама ақпараттық-талдамалық болып табылады және қаржы-экономика нарықтарындағы жаңалықтармен және үрдістермен таныстырады.

Ұлттық Банктің бұл телебағдарламасы:

- елдің қаржы саласының жұмыс істеуі, мемлекеттік органдардың (Ұлттық Банктің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, Алматы қаласындағы қаржы орталығының қызметін реттеу агенттігінің, Үкіметтің, Қазақстан Республикасы Парламентінің) негізгі макроэкономикалық көрсеткіштердің тұрақтылығын қамтамасыз етудегі рөлі туралы қоғамның хабардар болуын арттыруға ықпал етуге;

- мемлекеттік ақша-кредит саясатының іске асырылуын жариялауға, реттеуші органдар мен жеке қаржы институттары өкілдерінің пікір алмасуы үшін орын ұсынуға;

- мемлекеттік және коммерциялық құрылымдардың қаржы нарығын одан әрі дамыту жөніндегі ұстанымдарын көрсетуге арналған.

Телебағдарламаға Ұлттық Банктің мамандары ғана емес, сонымен қатар Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, Қазақстан Қаржыгерлері қауымдастығының, екінші деңгейдегі банктердің мамандары, Қазақстан Республикасы Парламентінің депутаттары, Үкіметтің, Қазақстан Республикасы Президенті Әкімшілігінің өкілдері, реттеуші мемлекеттік органдардың ресми өкілдері, банк, зейнетақы, сақтандыру компанияларының, бағалы қағаздар нарығының топ-менеджерлері қатысты. 2007 жылы бағдарлама 45 рет эфирге шықты.

2007 жылғы сәуірден бастап желтоқсанға дейін «31-радио» Ұлттық Банктің күн сайынғы үш минуттық «Территория тенге» бағдарламасы шығып тұрды, онда эфирде Ұлттық Банктің басшылары мен мамандары сөз сөйледі. «Территория тенге» бағдарламасының радионұсқасы халықтың қаржылық сауаттылығын арттыруға, адамдарға қаржы құралдарымен операцияларға белсенді араласуына көмектесуге, қоғамды қор нарығы дамуының жай-күйі және перспективалары туралы, инфляция мәселелері туралы, валюталық реттеу және бақылау, ақша-кредит саясаты туралы, Қаржы секторын, Алматы қаласындағы өңірлік қаржы орталығын дамыту тұжырымдамасы туралы, ескі дизайнға банкноталарды ауыстырудың барысы туралы, ипотекалық кредиттеудің, жинақтаушы зейнетақы жүйесінің дамуы туралы хабардар етуге және тағы басқаларға арналған. 2007 жылы бағдарлама радиоэфирге 182 рет шықты.

Ұлттық Банк Орталық Азия «REC-STUDIO» масс-медиасын қолдау және дамыту жөніндегі қоғамдық қормен бірлесіп 2007 жылы жаңа телевизиялық «Рабочие деньги» жобасын құрды, оған Ұлттық Банктің, Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің, Алматы қаласындағы қаржы орталығының қызметін реттеу агенттігінің өкілдері сарапшылар ретінде қатысады. Бұл жоба 2007 жылдың наурызынан бастап «Хабар» агенттігінің эфирінде шығып тұрады және халықтың ауқымды тобына арналған «сауат ашу» іспеттес. «Рабочие деньги» жобасы халыққа түсінікті нысанда халықтың ақшасы қор нарығында қалай жұмыс істеуі керек екенін түсіндіреді, сондай-ақ тұтастай алғанда, нақты нысанда Қазақстан Республикасы қор нарығының және қазіргі қаржы құралдарының жұмысы жарияланады. Жобаның түпкілікті нәтижесі Қазақстан Республикасы халқының ауқымды тобын Қазақстан Республикасы қор нарығының жұмысына тарту болып табылады.

Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру қызметінің осы бағыты «орташа топ» деп аталатын топ өкілдерін қалыптастыруға қатысуға және сан жағынан өсуіне тартуға ықпал етеді, мұның өзі экономиканың тұрақты даму көрсеткіштерінің бірі болып табылады.

Ақпарат агенттіктерімен жұмыс. Ұлттық Банк «Интерфакс-Қазақстан», «Қазақпарат», «Kazakhstan–Today», «Рейтер», «Dow Jones Newswires», «Блумберг» ақпарат агенттіктерімен белсенді жұмыс жүргізеді.

Ұлттық Банк басшылығы ақпараттық себептермен айрықша сұхбаттар береді және көрсетілген агенттіктер үшін брифингтер ұйымдастырады (Standard&Poors агенттігінің ел бойынша рейтингті төмендетуі туралы, қаржы нарығындағы жағдайларды түсіндіру, «Үздік жаңа банкнота» сыйлығы, Ұлттық Банктің 2007 «Vicenza Numismatica» халықаралық сыйлығымен марапатталуы туралы ақпарат, Ұлттық Банктің ТМД және Балтық елдері монеталарының «Монета жұлдыздары-2007» бірінші халықаралық конкурсында алған наградлары туралы ақпарат).

Шетелдік БАҚ-тармен жұмыс. Қазақстан Республикасының шет елде оңды бет-бейнесін қалыптастыру, сондай-ақ ақша-кредит саясатының негізгі бағыттарын және елдің қаржы секторының жай-күйін түсіндіру мақсатында «Institutional Investor» журналында елдің орталық банкінің қызметі туралы ақпараттық материалдары бар 5 арнайы бет орналастырылды.

Шетелдік БАҚ-тарда Ұлттық Банк жөнінде 205 материал жарияланды.

2005 жылдан бастап Ұлттық Банк «Водяной знак/Сутамғы белгісі» журналының ақпараттық әріптесі болып табылады, құрылтайшысы және шығарушысы – «Уотер Марк» ЖШС. Осы журнал үшін жыл сайын, журналдың сұратуы бойынша журналда сөз болатын

тақырыптарға сәйкес ақпарат материалдары ұсынылады. 2007 жылы журналдан: шығарылған жаңа ескерткіш монеталар, монеталар сериялары, халықаралық монеталар бағдарламалары шеңберінде шығарылған монеталар туралы, оларды дайындау кезінде пайдаланылатын қызықты технологиялар туралы, ескерткіш монеталар нарығы және оларды сату туралы материалдар ұсынуды өтінген 6 сұрату келіп түсті.

Қазақстандық БАҚ-тардың мониторингі. Қазақстанның қаржы секторы және банк жүйесі туралы материалдар орналастыратын қазақстандық БАҚ-тардың мониторингі жүзеге асырылды, «БАҚ Ұлттық Банктің қызметі туралы» 240 күнделікті шолу және «БАҚ қаржы жүйесі туралы» 240 күнделікті шолу дайындалды, мұның өзі дер уақытында назар аудару және қажетті шешімдер қабылдау мақсатында Ұлттық Банк туралы ақпаратты қадағалауға мүмкіндік береді.

Қазақстандық БАҚ-тардың мониторингі барысында 5479 хабар және сюжет анықталып, талданды.

«Шақыру» жағдайындағы жұмыс.

Ұлттық Банк 2007 жылдың екінші жартысында Қазақстанның банк жүйесінде байқалған қаржы нарықтарын бүкіл түзету кезеңі ішінде негізгі PR құралдарын (баспасөз конференциялары, Ұлттық Банк басшылығының және мамандарының сұхбаты, баспа және электрондық БАҚ-тардағы жарияланымдар, тележобалар және тағы басқалары) пайдалана отырып, елдің халқымен тұрақты ақпараттық-түсіндіру жұмысын жүзеге асырды.

Ұлттық Банк басшылығы және мамандары Қазақстанның банк жүйесіндегі соңғы оқиғалар туралы баспа және электрондық БАҚ-тардың сұратулары бойынша түсіндірмелер және сұхбаттар берді: («Хабар» агенттігі - «Бизнес Мекен», «Страна. Реформы. Личность», «Рабочие деньги», «Экономикалық Қазақстан», «Жеті күн» бағдарламалары үшін сюжеттер; «КТК» телеарнасы - «Тенге» экономикалық бағдарламасы үшін сюжеттер, «Жаңалықтар» бағдарламасы үшін сюжеттер, «Что делать?» ток-шоу бағдарламасы; «Астана» ТРК - «20.30» бағдарламасы, «Бизнес жаңалықтары»; «31-арна» ТРК - «Деловые новости», «Центр внимания», «Территория тенге» бағдарламасы; «Қазақстан» ТТК - «Все об инвестициях» бағдарламасы, «Көкпар» ток-шоу; «ТАН» ТРК, «News Тан» бағдарламасы; «Алматы» ТРК, «ЭРА-ТВ» телекомпаниялары; ақпарат агенттіктері: «Интерфакс Қазақстан», «Қазақпарат», «Kazakhstan-Today», «Рейтер», «Блумберг», «Dow Jones Newswires», «Бизнес и власть», «Караван», «Позиция.kz» интернет-басылымдары, «Казахстанская правда», «Капитал», «Столичная жизнь», «Деловая неделя» газеттері, «Эксклюзив» журналы және т.б.)

Сонымен бірге, күнделікті БАҚ мониторингінің қорытындысы бойынша жарияланымдарға талдау жүргізілді және баспа және электрондық БАҚ-тарда баспасөз конференцияларының қорытындысы бойынша АҚШ-тағы ипотекалық дағдарыстың Қазақстан Республикасының қаржы жүйесіне тигізген әсерінің дәрежесі және ел рейтингінің төмендегені туралы объективті ақпарат берілгені туралы қорытынды жасалды.

БАҚ үшін баспасөз конференциялары және брифингтер. 15 баспасөз конференциясы, оның ішінде біреуі «Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-мен бірлесіп, біреуі Қазақстан Қаржыгерлері қауымдастығымен, ABN-Amro Bank-пен, Қазақстан Қор Биржасымен бірлесіп ұйымдастырылды; БАҚ үшін 4 брифинг ұйымдастырылды.

Есептік кезең ішінде Ұлттық Банктің ресми қайта қаржыландыру ставкасын белгілеу туралы, қаржы нарығындағы ағымдағы жағдай туралы, халықаралық резервтер және ақша базасы туралы, Ұлттық Банктің 2006 жыл үшін жылдық есебін мақұлдау туралы 50 баспасөз релизі таратылды.

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің баспа басылымдарын шығару. Шетелдік және республикалық мемлекеттік және қаржылық құрылымдарды ақша-кредит саясатының статистикалық деректері, Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілері, талдамалық материалдары туралы ақпараттандыру мақсатында Ұлттық Банктің мерзімді ресми басылымдарын шығару жүзеге асырылуда, 2007 жылы оларды жариялау жалғастырылды: Қазақстан Ұлттық Банкінің Хабаршысы, Вестник Национального Банка Казахстана,

Статистикалық Бюллетень/Статистический Бюллетень, Statistical Bulletin, ҚР Төлем балансы, Платежный баланс и внешний долг Республики Казахстан, Экономикалық Шолу/Экономическое Обозрение, Инфляцияға шолу/Обзор инфляции, Inflation review, қазақ/орыс және ағылшын тілдеріндегі ҚРҰБ Жылдық есебі, «Банк терминдерінің орысша-қазақша сөздігі», Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілерінің жинақтары.

VIII. БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ЖӘНЕ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІ ЖЕТІЛДІРУ

2007 жылы Ұлттық Банк қаржы ұйымдары үшін халықаралық қаржылық есептілік стандарттарының (бұдан әрі – ХҚЕС) талаптарына сәйкес бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік бойынша нормативтік құқықтық актілерді одан әрі жетілдіру жөніндегі жұмысты жалғастырды.

Атап айтқанда, Ұлттық Банктің бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік жүйесін мемлекеттік реттеу жөніндегі қызметін орындау шеңберінде қаржы ұйымдары мен арнайы қаржы компанияларында қолданыстағы нормативтік құқықтық актілерге және қаржы ұйымдарының бухгалтерлік есеп жүргізу және олардың ХҚЕС қолдану тәртібін түсіндіретін әдістемелік ұсыныстарға түгендеу жүргізілді. Түгендеу нәтижесі бойынша қаржы ұйымдары мен арнайы қаржы компанияларының ХҚЕС-ке сәйкес бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік жүйесін одан әрі жетілдіру және дамыту жөніндегі іс-шаралардың жоспар-кестесі әзірленді, соған сәйкес 2007 жылы қолданылып жүрген нормативтік құқықтық актілермен және ұсынымдармен реттелмеген операцияларды бухгалтерлік есепте көрсету бойынша нормативтік құқықтық актілерді және ұсынымдарды әзірлеу не ескірген немесе пайдаланылмайтын нормативтік құқықтық актілер мен ұсынымдардың күшін жою немесе ауыстыру бойынша жұмыс жүргізілді.

Мәселен, зейнетақы қорларының, бағалы қағаздар нарығына кәсіби қатысушылардың, ипотекалық ұйымдардың, арнайы қаржы компанияларының, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың, сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдары мен сақтандыру брокерлерінің қаржылық есептілік нысандарына инвестициялық жылжымайтын мүлікпен, сатуға арналған активтермен, туынды қаржы құралдарымен операцияларды көрсетуге арналған жаңа желілік баптарды, бағалау міндеттемелерін және т.с.с. енгізу бөлігінде өзгерістер енгізілді. Тұтас алғанда, осы ұйымдардың қаржылық есептіліктері ХҚЕС-тің және 2007 жылы ақпанда жаңа редакцияда қабылданған «Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» Қазақстан Республикасы Заңының барлық ағымдағы талаптарына сәйкестендірілді.

Бұған қоса, қаржы ұйымдарында бухгалтерлік есепті жүргізуді жетілдіру мақсатында екінші деңгейдегі банктердің және қаржы нарығының жекелеген субъектілерінің Үлгі шот жоспарларына өзгерістер енгізілді. Оның ішінде туынды қаржы құралдарын, сатуға арналған ұзақ мерзімді активтерді, инвестициялық жылжымайтын мүлікті, қайта сақтандыру активтерін және олардың құнсыздануы бойынша резервтерді, артықшылықты акциялар бойынша міндеттемелерді, бағалау міндеттемелерін, гудвиллді, резервтерді (провизияларды) қалпына келтіруден түскен кірістерді есепке алу үшін жаңа баланстық шоттар енгізілді. Сонымен бірге, төленбеген капитал, өткен жылдардың қайта бағалау резервтері, төтенше кірістер/шығыстар шоттары және басқалары алынып тасталды.

Қаржы ұйымдарының уәкілетті органға қаржылық есептілікті беру мерзімдерін сақтауды қамтамасыз ету үшін қаржы ұйымдарының аудиторлық есепті жасау және оны аудиторлық ұйымдардың Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне ұсыну мерзімдері белгіленді. Бұған қоса, қаржы ұйымдары үшін еншілес ұйымдарының болуы немесе болмауына қарай қаржылық есептілікті, яғни 1 сәуірде шоғырландырылмаған есептілікті және 30 сәуірде шоғырландырылған есептілікті Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне ұсынудың жаңа (барынша икемді) мерзімдері белгіленді. Бұл аудиторлық ұйымдарға түсетін салмақты азайтуға

мүмкіндік береді және тиісінше, қаржы ұйымдарының Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне уақтылы бермеу проблемасын шешуге ықпал ететін болады.

Екінші деңгейдегі банктер үшін қаржылық есептіліктің Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне ұсынылатын кесте нысандарының күші жойылды. ХҚЕС-те қаржылық есептілікке және ұйымның қаржылық жағдайы мен қызметінің нәтижелері туралы ақпаратты ашуға қойылатын негізгі талаптар жан-жақты сипатталады. Осылайша, банктерге қаржылық есептілікті ХҚЕС талаптарына және Ұлттық Банктің жалпы талаптарына сәйкес дербес жасауға мүмкіндік берілді. Мұндай шешім қаржылық есептілікті дайындау және аудит жүргізуге байланысты еңбек, қаржы және басқа шығындарды барынша азайту қажеттігіне, сондай-ақ әрбір банк жүзеге асыратын операциялардың ерекшелігіне байланысты болды.

ХҚЕС бойынша бухгалтерлік есепті автоматтандыру және қаржылық есептілікті жасау, қаржылық есептіліктің шынайылығы мен сапасын бақылау жүйелерінің деңгейін көтеру, «адам факторын» алып тастау бойынша Қаржы секторын дамытудың 2007-2011 жылдарға арналған тұжырымдамасында көзделген іс-шараны орындау шеңберінде 2007 жылы Банктердің және «Қазақстан Даму банкі» АҚ-ның қосалқы бухгалтерлік есепті және Бас бухгалтерлік кітапты жүргізуді автоматтандыру ережесі бекітілді.

Банктерге қойылатын осындай талаптар сияқты, сондай-ақ жинақтаушы зейнетақы қорларының, сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарының ХҚЕС-ке көшуіне байланысты қаржы нарығының жекелеген субъектілері үшін автоматтандырылған ақпарат жүйелеріне енгізілген қосалқы бухгалтерлік есепті және Бас бухгалтерлік кітапты жүргізуге қойылатын талаптар әзірленді.

Сонымен бір мезгілде, бухгалтерлік есепті жүргізуді автоматтандыруға қойылатын қолданылып жүрген талаптардың орындалуын бақылау жөніндегі іс-шаралар шеңберінде 13 зейнетақы қорына және 34 сақтандыру ұйымына тексеру жүргізілді, соның қорытындысы бойынша Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне ықпал жасаудың тиісті шараларын қарау және қабылдау үшін тиісті актілер жіберілді.

Жасалатын операциялардың бухгалтерлік есебін жүргізуді жетілдіру мақсатында 2007 жылы бірқатар қаржы ұйымдарында бухгалтерлік есепті жүргізу жөніндегі нұсқаулықтарға өзгерістер мен толықтырулар әзірленді. Мәселен, банктердің бухгалтерлік есепті, қаржы нарығының жекелеген субъектілерінің инвестициялық қызметті жүргізуі, сондай-ақ банктердің сенімгерлік операциялар мен кастодиандық қызметтің бухгалтерлік есебін жүргізуі жөнінде кешенді нұсқаулықтар әзірленді және бекітілді. Арнайы қаржы компаниялары жөніндегі нұсқаулық туынды қаржы құралдарына бөлінген активтер бойынша уақытша бос түсімдерді орналастыру бойынша операциялардың есебін жүргізуге қатысты бөліммен толықтырылды.

Сақтандыру ұйымдары мен сақтандыру брокерлерінің бухгалтерлік есепті жүргізуі жөніндегі нұсқаулық ХҚЕС (IFRS) 4 «Сақтандыру шарттарымен» сәйкестендірілді, оның талаптарына сәйкес сақтандырушының қайта сақтандыру активтерін сақтандыру бойынша тиісті міндеттемелерге қарсы не қайта сақтандыру шарттары бойынша кірістер мен шығыстарды тиісті сақтандыру шарттары бойынша кірістер мен шығыстарға қарсы есепке алуға құқығы жоқ, сондай-ақ егер цедентке тиесілі қайта сақтандыру активі құнсызданған болса, онда цедент тиісті дәрежеде оның баланстық құнын кемітуге міндетті және пайда мен шығын туралы есепте бұл құнсыздануды тануы тиіс. Соған байланысты, сақтандыру ұйымдары мен сақтандыру брокерлерінің бухгалтерлік есепті жүргізу жөніндегі нұсқаулыққа қайта сақтандыру активтері деген ұғым және олардың құнсыздануына міндетті сынақ жүргізу қажеттігі енгізілді. Бұған қоса, бухгалтерлік есептің баланстық шоттарының жекелеген ұғымдары мен аттары сәйкестендірілді. Тұтас алғанда, көрсетілген Нұсқаулық халықаралық қаржылық есептілік стандарттарының және Қазақстан Республикасының қолданылып жүрген заңнамасының барлық ағымдағы талаптарымен сәйкестендірілді.

Қазақстан Республикасының жинақтаушы зейнетақы қорлары жүзеге асыратын зейнетақы активтерімен операциялардың бухгалтерлік есебін жүргізуді жетілдіру мақсатында Зейнетақы қорлары жүзеге асыратын зейнетақы активтерімен операциялардың бухгалтерлік есебін жүргізу жөніндегі нұсқаулық атап айқанда, зейнетақы активтері орналастырылған қаржы құралдарының құнсыздануы кезіндегі мәміле бойынша шығындарды және теріс комиссиялық сыйақы сомаларын есепке алу тәртібімен толықтырылды.

2007 жылы Ұлттық Банк салымшылардың зейнетақы жинақ ақшасының өсуін ұлғайта (азайта) отырып, қаржы құралдарын қайта бағалаудан болған жұмсалмаған кірістер мен шығыстардың есептік кезеңдегі инвестициялық кіріске тигізетін ықпалы мәселесіне ерекше көңіл бөлді. Әділ құнды манипуляциялау, яғни баға белгілеулерді тым асыру және қолда жоқ жұмсалмаған кірістерді тану жағдайы кездесетінін ескере отырып, зейнетақы қоры ашатын салымшының жеке зейнетақы шотының жай-күйі туралы ақпаратта жұмсалуды (нақты алынуы) үлкен күмән туғызатын жұмсалмаған кірістер/шығыстар сомалары болады. Соған байланысты, Ұлттық Банк Төрағасының 2006 жылғы 30 қарашадағы № 289 бұйрығымен құрылған Қаржы құралдарын бағалау және есепке алу жөніндегі жұмыс тобының (бұдан әрі – Жұмыс тобы) жұмысы шеңберінде Ұлттық Банк осы проблеманы шешу мақсатында бірнеше ұсыныс әзірледі, 2008 жылы олардың ықпалдылығын пысықтау жоспарланып отыр.

Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінің қызметкерлерімен бірлесіп, Ұлттық Банк қызметкерлері бухгалтерлік қызмет басшысының міндетін орындау арқылы Уақытша әкімшілік құрамында «Валют - Транзит Қоры» жинақтаушы зейнетақы қоры АҚ тоқтата тұруға қатысты.

Қазақстан Республикасының қаржы секторын дамытудың 2007-2011 жылдарға арналған тұжырымдамасында көзделген іс-шараларды орындау шеңберінде Ұлттық Банк «Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына сәйкес қаржы ұйымдарындағы қаржылық есептілік» оқу-практикалық құралын әзірледі, онда барлық қаржы ұйымдарына ХҚЕС-ті практикада қолдану бөлігінде ұсынымдар берілді, баспадан шығаруға келісімін алу үшін құрал Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігіне жіберілді. Сондай-ақ осы Жұмыс тобының шеңберінде қолданылып жүрген заңнамаға туынды қаржы құралдары ұғымдарын айқындау және оларға салық салу тәртібі жөнінде өзгерістер мен толықтырулар енгізу бойынша ұсыныстар әзірленді.

Салық заңнамасын жетілдіру мақсатында жеткілікті капиталдандыру ережесінің қолданылып жүрген нормасының тиімділігіне талдау жүргізілді. Осы талдау нәтижелері бойынша Ұлттық Банк «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексіне «сыйақы» ұғымын кеңейту және осы норманы резиденттік мәртебесіне қарамастан барлық тұлғаларға таратуға қатысты өзгерістер енгізу бойынша ұсыныстар әзірледі. Осы ұсыныстар «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне салық салу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасында көрсетілді.

Қаржы ұйымдары қызметкерлерінің кәсіби деңгейін көтеру, сондай-ақ қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарын тиімді пайдалану үшін Ұлттық Банк екінші деңгейдегі банктер, сақтандыру ұйымдары, сондай-ақ жинақтаушы зейнетақы қорлары үшін лекциялар мен семинарлар өткізді, Тұрар Рысқұлов атындағы Қазақ Экономикалық Университетінің жанындағы MBA бағдарламасы бойынша Магистратурада оқытушылық қызметті жүзеге асырды, Украина және Түркменстан Орталық Банкінің делегациялары үшін ХҚЕС ендіруге және қолдануға қатысты Ұлттық Банктің тәжірибесімен таныстыру бойынша тағылымдама ұйымдастырылды.

Оған қоса, 2007 жылы Ұлттық Банктің қызметкерлері үшін USAID тарапынан шетелдік мамандарды тарта отырып қаржы құралдарын есепке алу бойынша оқыту семинары өткізілді. Біліктілікті көтеру мақсатында Ұлттық Банктің бес қызметкері ACCA DipIFR халықаралық қаржылық есептілік бойынша дипломға дайындалу жөніндегі курстардан өтті.

IX. АКТИВТЕРДІ СЕНІМГЕРЛІК БАСҚАРУ БОЙЫНША КӨРСЕТІЛЕТІН ҚЫЗМЕТТЕР

9.1. Ұлттық қорды басқару

Ұлттық қордың валюталық портфелінің 2007 жылдың 31 желтоқсанындағы жалпы нарықтық құны 21,0 млрд. долл. тең болды, оның ішінде тұрақтандыру портфелі – 3,2 млрд. долл. (15,42%) және жинақ портфелі — 17,8 млрд. долл. (84,58%). Ұлттық қор портфелінің құрамына кіретін бағалы қағаздардың және басқа да қаржы құралдарының нарықтық құны Ұлттық қордың ABN AMRO Mellon Global Securities Services кастодиан-банкiнiң деректерiне негiзделген.

ABN AMRO Mellon Global Securities Services кастодиан-банкiнiң деректерi бойынша 2007 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кезеңде функционалдық (базалық) валюта – АҚШ долларында есептелген инвестициялық кіріс (жұмсалған және жұмсалмаған) пайда болды және ол 1 685,3 млн. долларды құрады. ABN AMRO Mellon Global Securities Services кастодиан-банкiнiң деректерi бойынша мәмілелерді жасауға жұмсалған шығындарды есепке ала отырып түзетілген инвестициялық кіріс 2007 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кезеңде 1 681 млн. долл. болды.

Ұлттық қор активтерін басқару кезіндегі кірістілік.

2007 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кезеңде Ұлттық қордың кірістілігі 9,92% болды. Ұлттық қордың құрылуынан бастап 2007 жылғы 31 желтоқсан аралығында кірістілігі 47,80% болды, бұл жылдық көрсеткіште 6,11% құрайды. Кірістілікті есептеу Ұлттық қордың базалық валютасы – АҚШ долларында жүзеге асырылды (IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 9.1.1-сурет).

Тұрақтандыру портфелінің 2007 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кірістілігі 6,67% болды, ал осы кезеңде эталондық портфельдің кірістілігі (Merrill Lynch 6-month US Treasury Bill Index) 5,61% құрады. Осылайша тұрақтандыру портфелінің активтерін басқару нәтижесінде 2007 жылы 1,06% тең болатын оң үстеме кірістілік алынды.

2007 жылы АҚШ нарығы пайыздық ставкалардың төмендеуімен сипатталды, бұл мемлекеттік бағалы қағаздарды өтегенге дейінгі кірістіліктің төмендеуіне, тиісінше бағалардың өсуіне әкеліп соқтырды.

2007 жылдың 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кезеңде жинақ портфелінің кірістілігі 9,94% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 2007 жылдың 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығындағы кезеңде 10,05%⁵ болды. 2007 жылы жинақ портфелінің үстеме кірістілігі теріс - (-) 0,11% болды (IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 9.1.2-сурет).

Мандаттардың барлық түрлері бойынша жинақ портфелінің активтерін басқару нәтижелері оң болды. Дегенмен, 2007 жылғы кірістіліктің ең үлкен көрсеткішіне «Ауқымды акциялар» мандатының түрі бойынша және «Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша активтерді басқару нәтижесінде қол жеткізілді. Мысалы, мандаттың бірінші түрі бойынша кірістілік 10,52%, ал мандаттың екінші түрі бойынша кірістілік 2007 жылы 9,96% болды. «Активтерді ауқымды тактикалық бөлу» мандатының түрі бойынша басқарылатын жинақтау портфелі активтерінің кірістілігі 2007 жылы 7,52% кірістілікті көрсетті (IX бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 2-қосымша, 9.1.3-сурет).

«Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша жинақ портфелінің активтерін басқару.

Мандаттың осы түрі бойынша жинақ портфелінің активтерін басқаруды Ұлттық Банк дербес те, инвестициялық басқару жөніндегі халықаралық компаниялар да (сыртқы басқарушылар) жүзеге асырады. 2007 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша Ұлттық Банктің дербес басқаруындағы мандаттың осы түрі бойынша жинақ портфелінің активтері

⁵ 2006 жылғы 1 қазаннан бастап;

- 75% - Merrill Lynch облигацияларының композитті индексі (45% - ML US Treasury; 30% - ML EMU Direct Govts; 10% - ML UK Gilts; 10% - ML Japan Govts; 5% - ML Australian Govts);
- 25% - акциялардың композитті индексі (45%-S&P500; 30% - DJ STOXX 50 €; 10% - Nikkei 225; 10% - FTSE 100; 5% - S&P/ASX).

93,72% болды, ал осы қосалқы портфель активтерінің қалған 6,28% сыртқы басқаруда болды (ІХ бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 2-қосымша, 9.1.4-сурет).

2007 жылы облигациялардың қосалқы портфелін немесе жинақ портфелінің активтерін басқарудың кірістілігі «Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша 9,96% болды. Осы қосалқы портфельдің эталондық портфелінің кірістілігі 10,43% болды. Сөйтіп, 2007 жылы осы мандат түрін басқару нәтижесінде алынған үстеме кірістілік (-) 0,46% құрады.

2007 жылы жинақ портфелінің «Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша активтерін басқарудың нәтижелері бойынша сыртқы басқарудағы активтердің үстеме кірістілігі (-) 0,50%-ға тең болды, Ұлттық Банктің дербес басқаруындағы активтердің үстеме кірістілігі (-)0,26% құрады (ІХ бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 3-қосымша 9.1.1-кесте).

«Ауқымды акциялар» мандатының түрі бойынша жинақ портфелінің активтерін басқару.

Жинақ портфелінің «Ауқымды акциялар» мандатының түрі бойынша активтерін басқаруды инвестициялық басқару жөніндегі халықаралық компаниялар (сыртқы басқарушылар) ғана жүзеге асырады.

Бенчмарк кірістілігі 8,49% болғанда, осы мандат түрі бойынша активтерді басқарудың кірістілігі 10,52% болды. Сөйтіп, осы мандат түрі бойынша активтерді басқарудың нәтижесі эталондық портфельге қатысты оң болды, үстеме кірістілік 2,03% болды.

«Ауқымды тактикалық бөлу» мандатының түрі бойынша жинақ портфелінің активтерін басқару. Жинақ портфелінің «Ауқымды тактикалық бөлу» мандатының түрі бойынша активтерін басқаруды инвестициялық басқару жөніндегі 2 халықаралық компания (сыртқы басқарушылар) жүзеге асырады.

Бенчмарк кірістілігі 10,05% болғанда, жинақ портфелінің осы мандат түрі бойынша активтерін басқарудың кірістілігі 7,52% болды. Сөйтіп, жинақ портфелінің осы мандат түрі бойынша активтерін басқарудың нәтижесі эталондық портфельге қатысты теріс болды, үстеме кірістілік (-)2,53% болды.

Эталондық портфельдің кірістілігі 2007 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығында облигациялар үшін 10,43%, ал акциялар үшін 8,49% болды (ІХ бөлімнің 9.1-бөлімшесіне 3-қосымша, 9.1.2-кесте).

2007 жылғы екінші жартыжылдықтағы әлемдік қаржы нарықтарындағы конъюнктураның өзгеруі салдарынан Ұлттық Банк Ұлттық қордың активтерін сақтау және олардың жеткілікті өтімділік деңгейін ұстап тұру мақсатында Ұлттық қордың активтерін корпоративтік бағалы қағаздарға инвестициялау мүмкіндігін тоқтата тұрып, тиісінше неғұрлым қауіпсіз мемлекеттік бағалы қағаздардың үлесін ұлғайтты.

Ұлттық қордың инвестициялық операцияларын жүзеге асыру ережесіне одан әрі өзгерістер енгізуді Ұлттық Банк әлемдік қаржы нарықтарының конъюнктурасына қарай қарастыратын болады.

9.2. Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету бойынша кастодиандық, брокерлік және басқа да қызмет

Ұлттық Банк 2007 жылы кастодиандық қызмет шеңберінде 2 клиентке - «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-на және «Қазақстан Даму Банкі» АҚ-на қызмет көрсетуді жалғастырды. 2008 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Ұлттық Банкте кастодиандық сақтауда тек «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-ның активтері болды және оның сомасы 205, 1 млрд. теңгеге жетті. Бұл ретте Ұлттық Банктің кастодиандық қызмет көрсетуінде болған клиенттердің активтерінің жалпы сомасы өткен жылмен салыстырғанда 31,3% ұлғайды. 2007 жылы «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-ның кастодиандық шотына 38,4 млрд. теңге сомаға зейнетақы жарналары есепке алынды, басқа жинақтаушы зейнетақы қорларынан жасалған аударымдар 5,3 млрд. теңгені құрады, міндетті зейнетақы жарналарын уақтылы аудармағаны үшін өсімпұлдар 0,5 млрд. теңге болды, инвестициялар аяқталғанда 719,7 млрд. теңге қайтарылды. Сонымен бірге, «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-ның кастодиандық шотынан 14,7 млрд. теңге сомаға жинақталған зейнетақы

қаражатының төлемдері, басқа жинақтаушы зейнетақы қорларына және сақтандыру ұйымдарына жинақталған зейнетақы қаражатының аударымдары, табыс салығын ұстап қалу, қате сомаларды қайтару жүргізілді, 737,7 млрд. теңге сомаға инвестицияларға қаражат орналастырылды.

Есепті кезеңде Ұлттық Банктің сенімгерлік басқаруында 9 клиент - «Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ, «Қазақстан ипотекалық компаниясы» АҚ, «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ, «Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ, «Экспорттық кредиттер мен инвестицияларды сақтандыру жөніндегі мемлекеттік сақтандыру корпорациясы» АҚ, «Қазақстанның инвестициялық қоры» АҚ, «Қазақстанның ипотекалық кредиттерге кепілдік беру қоры» АҚ, «Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қоры» АҚ, «Қазақстанның банкаралық есеп айырысу орталығы» РМК болды. 2007 жылдың екінші жартысында «Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ-мен 05.09.03ж. № 291 және «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ-мен 02.12.03ж. №452 Ақшаны және бағалы қағаздарды сенімгерлік басқару туралы бұрын жасалған келісімдердің орнына тиісінше 24.09.07ж. №367ҰБ және 10.10.07ж. №396ҰБ Сенімгерлік басқару шарттары жасалған болатын. 2007 жылғы желтоқсанда клиенттің 2007 жылғы 7 қарашадағы № 04-04-20/454 алынған хабарламасына сәйкес «Қазақстанның ипотекалық кредиттерге кепілдік беру қоры» АҚ-мен жасалған 2004 жылғы 27 сәуірдегі № 145 Ақшаны және бағалы қағаздарды сенімгерлік басқару туралы келісім бұзылды. Клиенттердің 2008 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша сенімгерлік басқарудағы активтерінің жалпы сомасы 2006 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда екі есе дерлік өсе отырып, 151,6 млрд. теңгені құрады.

2007 жылы Ұлттық Банк «САМҰРЫҚ» мемлекеттік активтерді басқару жөніндегі қазақстандық холдингі» АҚ-на брокерлік қызмет көрсетті. 2008 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша клиенттің портфеліндегі мемлекеттік бағалы қағаздардың құны 5,9 млрд. теңгені құрады.

Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету жөніндегі операцияларды есепке алу бойынша негізгі көрсеткіштер ІХ бөлімнің 9.2-бөлімшесіне 1-қосымшада көрсетілген.

Х. ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ІШКІ ҚЫЗМЕТ

10.1. Ұйымдық құрылым

Ұлттық Банктің құрылымы және жалпы штаттық саны (3580 адам) Президенттің «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ережесін және құрылымын бекіту туралы» 2003 жылғы 31 желтоқсандағы № 1271 Жарлығымен бекітілген.

2007 жылы Ұлттық Банктің ұйымдық құрылымы өзгеріске ұшыраған жоқ.

Есепті кезеңнің аяғында Ұлттық Банктің ұйымдық құрылымына 11 департаменттен (бір департамент Астана қаласында) тұратын орталық аппарат, 10 дербес басқарма және 1 дербес бөлім, сондай-ақ 18 филиал, Ұлттық Банктің Ресей Федерациясындағы Өкілдігі, 4 бағынысты ұйым (Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 1-қосымша) кірді.

Ұлттық Банк сондай-ақ «Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ-ның, «Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ-ның, «Қазақстан актуарлық орталығы» АҚ-ның, «ҚҰБ «Q-BRO» Резервтік Орталығы» АҚ-ның құрылтайшысы (100,0% акциялар Ұлттық Банкке тиесілі) болып табылады. Оған қоса, Ұлттық Банк «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ акционерлерінің бірі болып табылады.

Үкіметтің 2007 жылғы 3 қыркүйектегі № 762 қаулысымен жарғылық капиталы 2,0 млрд. теңге «Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ құрылған болатын. Ұлттық Банк пен Үкімет 50% бойынша тең қатысу үлесімен ұйымның акционерлері болып табылады. 2007 жылдың аяғындағы жағдай бойынша Ұлттық Банк ұйым капиталына өзінің қатысу үлесін толық төлеп, жалғыз акционері болып қалды.

10.2. Адам ресурстары саласындағы саясат

Ұлттық Банктің штаттық саны 2007 жылдың аяғында 2006 жылмен салыстырғанда өзгерістерге ұшыраған жоқ. Акционерлік қоғамдар бойынша штаттық саны 39,8% ұлғайды, бұл негізінен «ГНПФ» Жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ санының ұлғаюына және «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің «Q-BRO» Резервтік Орталығы» АҚ-ның құрылуына байланысты болды.

Ұлттық Банктің нақты саны 2007 жылдың аяғында 2006 жылмен салыстырғанда 0,4% төмендеді, акционерлік қоғамдар бойынша 23,8% көбейді (Х бөлімнің 10.2 - бөлімшесіне 1-қосымша, 10.2.1- кесте).

Есепті кезеңнің аяғында Ұлттық Банк жүйесі бойынша кадр тұрақтамауы 15,8% құрады. 2006 жылмен салыстырғанда тұрақтамау деңгейі 4,2 пайыздық тармаққа көтерілді.

Бұл ретте Ұлттық Банктің орталық аппараты бойынша тұрақтамау деңгейі 2,1 пайыздық тармаққа өсіп, 13,8% құрады. Филиалдар бойынша осы көрсеткіш 5,6 пайыздық тармаққа өсіп, 16,3% құрады. Ұйымдар бойынша тұрақтамау деңгейі 3,4 пайыздық тармаққа өсті.

Акционерлік қоғамдарда сондай-ақ 2006 жылмен салыстырғанда тұрақтамау деңгейінің өскені (0,8 пайыздық тармаққа) байқалды.

Ұлттық Банк бойынша қызметкерлердің білімі құрылымында ең үлкен үлес салмақты - 61,5%-ды жоғары білімі бар қызметкерлер құрады, арнаулы орта білімі бар қызметкерлер 16,1%, орта білімі бар қызметкерлер 22,4% құрады. Бұл ретте орта білімі бар қызметкерлердің жалпы санының 60%-дан астамын жұмысшы мамандықтарының қызметкерлері құрады.

Ұйымдар бойынша білім жөніндегі көрсеткіштер тиісінше 53,5%, 27,8%, 18,7% болды.

Акционерлік қоғамдар бойынша білім жөніндегі көрсеткіштер тиісінше 90,4%, 8,1%, 1,5% болды.

Қызметкерлердің құрамында әйелдердің үлес салмағы орталық аппаратта 70,7%, филиалдарда 59,8%, ұйымдарда 42,1%, акционерлік қоғамдарда 69,7% құрайды. Бұл ретте басшы әйелдердің үлес салмағы Ұлттық Банктің орталық аппараты мен филиалдары басшыларының жалпы санының 40,3% (жоғарғы топтағы басшылардың жалпы санының - 22,2%, орта топтағы басшылардың жалпы санының - 77,8%) құрайды.

2006 жылдағы сияқты Ұлттық Банкте «он жылдан жиырма жылға дейін» жұмыс стажы бар қызметкерлер Ұлттық Банктің анағұрлым тұрақты санаты болып табылады. Олардың үлес салмағы 25,1% құрайды. «Бір жылға дейін» жұмыс стажы бар қызметкерлер - 20%, «бір жылдан үш жылға дейін» - 18,6%, «үш жылдан бес жылға дейін» - 9,2%, «бес жылдан он жылға дейін» - 19,8%. «Жиырма жылдан астам» жұмыс стажы бар қызметкерлер ең аз үлес салмақты (7,3%) құрайды.

Қызметкерлер - Ұлттық Банктің ағымдағы және стратегиялық міндеттеріне қол жеткізудегі басты және шешуші фактор болып табылады. Орындалатын жұмыстың тиімділігі басым жағдайда қызметкерлердің біліктілігіне, олардың кәсіби даярлығына, іскерлік қасиеттеріне байланысты. Осыған байланысты Ұлттық Банктің адам ресурстары саласындағы саясаты 2007 жылы қызметкерлерді дамытуға, мотивациялауға бағытталды, бұл сонымен қатар әкімшілік реформаның негізгі элементтерінің бірі болып табылады.

Осыған байланысты, Ұлттық Банктің Директорлар кеңесінің 2004 жылғы 25 наурыздағы № 75 қаулысымен бекітілген Ұлттық Банк қызметкерлерін басқару стратегиясын іске асыру шеңберінде мынадай бағыттар бойынша жұмыс жүргізілді.

Ұлттық Банк қызметкерлерін алмастыру тәртібі және жаңа қызметкерлерді Ұлттық Банкте бейімдеу тәртібі әзірленді және бекітілді.

2007 жылы Ұлттық Банк орталық аппаратының 62 бос әкімшілік мемлекеттік лауазымына және филиалдарының 12 лауазымына орналасуға он конкурс өткізілді. Конкурсқа 138 үміткер қатысты. Өткізілген конкурстар бойынша жеңімпаздардың саны - 30 адам. Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің кадр резервіне 4 адам алынды.

Ұлттық Банктің 81 әкімшілік мемлекеттік қызметшісіне аттестация жүргізілді, оның қорытындысы бойынша 80 адам атқарып отырған қызметіне сай деп танылды.

Бағалау жүйесін жетілдіру жөнінде жұмыс жүргізілуде. Бағалау саясаты мен еңбек мотивациясының бірлігі қағидатын сақтау мақсатында есепті кезеңде Ұлттық Банк филиалдарының рейтингін айқындау жөнінде жұмыс жүргізілді, олардың жұмысын орталық аппараттың бөлімшелері бағалады. Бағалау нәтижелері бойынша: 1-ші орынды Ұлттық Банктің Шығыс Қазақстан филиалы, 2-ші орынды Солтүстік Қазақстан филиалы, 3-ші орынды Орталық филиалы алды.

Адам ресурстарының тиімді жүйесін құру мен қолдау мақсатында Ұлттық Банктің және еліміздің қаржы секторының қызметкерлерін оқыту белсенді түрде жүргізілуде.

Мәселен, 2007 жылы оқығандардың саны: Ұлттық Банктегі курстар мен тағылымдамаларда – 666 (оның ішінде басқа ұйымдардың өкілдері – 90); Қазақстан Республикасының оқу орталықтарында – 300; ТМД аумағында – орталық аппараттың және филиалдың 56 қызметкері (тиісінше 52 және 4); шет елдерде – 120 орталық аппараттың (117) қызметкері және филиалдың (3) қызметкері.

Бұл ретте 2006 жылмен салыстырғанда Қазақстан Республикасының аумағында оқығандардың саны 32%, ТМД аумағында оқығандардың саны 1,8%, шет елдерде оқығандардың саны 6,2% өсті. Ұлттық Банк базасында оқыған Ұлттық Банк қызметкерлерінің саны 7,4% азайды, бұл ретте басқа ұйымдар өкілдерінің саны 61,1% ұлғайды.

Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына көшу үдерісін тездету үшін Ұлттық Банк халықаралық қаржылық есептілік стандарттары мәселелері бойынша басқа ұйымдардың өкілдері үшін, Ұлттық Банктің ұйымдары мен акционерлік қоғамдарының өкілдері үшін жаңа еңбек заңнамасы және мемлекеттік сатып алу туралы заңнама бойынша, жалған ақша белгілерін анықтау бойынша семинарлар ұйымдастырды. Сондай-ақ, заң мәселелері бойынша және мемлекеттік құпияларды қорғау саласында тағылымдамалар өткізілді. Жұртшылықпен және БАҚ-пен жұмыс шеңберінде қаржы саласы мен банк жүйесінде жұмыс істейтін журналистер үшін семинар өткізілді. Барлығы басқа ұйымдардың 90 өкілі оқытылды.

2007 жылы Ұлттық Банк базасында Ұлттық Банк қызметкерлері үшін Азия Даму банкінің «Қаржы секторын басқаруға арналған техникалық көмек» жобасы шеңберінде «De La Rue» компаниясы, USAID, сондай-ақ Бельгия Ұлттық Банкінің шақырылған өкілдерінің қатысуымен ішкі аудит мәселелері бойынша 4 семинар өткізілді.

Ұлттық Банкте және Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігінде Мемлекеттік қызмет істері агенттігі Төрағасының 2006 жылғы 24 наурыздағы № 02-01-02/48 бұйрығымен бекітілген саяси мемлекеттік қызметтің кадр резервінде тұрған қызметкерлер үшін 6 тағылымдама ұйымдастырылды.

ТМД орталық (ұлттық) банктерімен ынтымақтастықты нығайту мақсатында және ЕурАзЭҚ-на қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің басшы құрамы мен мамандарын кәсіби оқыту бағдарламасы аясында Ұлттық Банктің базасында 2007 жылы статистика және сыртқы борыш болжамы, төлем балансын талдау мәселелері, жұртшылықпен байланыс мәселелері бойынша, мұражай қызметінің және активтерді басқару (19 өкіл) мәселелері бойынша, сондай-ақ Украина Ұлттық Банкінің және Түркменстан Орталық Банкінің 9 өкілі үшін бухгалтерлік есеп мәселелері бойынша 6 тағылымдама өткізілді. Ұлттық Банктің 22 қызметкері 2007 жылы өткізілген халықаралық семинарлардың жұмысына, 4 қызметкер тағылымдамаларға қатысты.

Оған қоса, Ұлттық Банк төлем жүйелері мәселелері бойынша орталық (ұлттық) банктер өкілдерінің кездесуін өткізді.

Қазақстан Республикасының Еңбек кодексін қолданысқа енгізуге байланысты Ұлттық Банктің еңбек қатынастары мәселелері бойынша нормативтік құқықтық актілерін Қазақстан Республикасының Еңбек кодексіне сәйкес келтіру бойынша жұмыс жүргізілуде. Мысалы, Ұлттық Банктегі ішкі еңбек тәртібіне, оқытуды ұйымдастыруға, біліктілікті көтеруді, Ұлттық Банктің қызметкерлерін іссапарларға жіберуді ұйымдастыруға және Ұлттық Банкте студенттердің практикасын ұйымдастыруға қатысты, кадрларды есепке алу, жалақы және әлеуметтік төлемдерді есептеу бойынша, сондай-ақ Ұлттық Банктің филиалдарында

статистикалық және салық есептілігін беру, Ұлттық Банктің кадр қызметінде еңбек қатынастары бойынша қызметкерлердің құжаттарын ресімдеу, Ұлттық Банктің қызметкерлерімен толық материалдық жауапкершілік туралы шарттарды жасау, тіркеу және сақтау тәртібі бойынша нормативтік құқықтық актілер жетілдірілді. Ұлттық Банктің басшылары мен қызметкерлерінің үлгі еңбек шарттары бекітілді, еңбек шарттарына қосымша келісімдер ресімделді.

Тілдерді қолдану мен дамытудың 2001-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру мәселесі жөніндегі Президент Жарлығы мен Үкімет қаулысын орындау, сондай-ақ Ұлттық Банкте мемлекеттік тілді дамытудың басым бағыттарын айқындау үшін Директорлар кеңесінің қаулысымен Тілдерді қолдану мен дамытудың 2001-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі Ұлттық Банктің 2007-2008 жылдарға арналған Іс-шаралар жоспары бекітілді (бұдан әрі - Жоспар). Көрсетілген Жоспар шеңберінде есепті кезеңде Қазақстан халықтарының тілдері күніне арналған Ұлттық Банктің орталық аппараты мен филиалдарының қызметкерлері арасында мемлекеттік тілді білуге арналған конкурс өткізілді.

2007 жылы Ұлттық Банк актілерінің, шешімдерінің және басқа құжаттарының үлгі нысандарын мемлекеттік тілде дайындау жөніндегі тұрақты жұмыс істейтін комиссия 78 үлгі нысандарды бекітті және бөлімше қызметкерлерінің дербес дайындауы үшін берді.

Ұлттық Банктің төрт филиалында мемлекеттік тілді ендіруді тексеру жүргізілді.

Қаржы жүйесі қызметкерлерінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін Ұлттық Банктің және еліміздің қаржы секторының қызметкерлерін «қаржы талдаушысы», «қаржылық тәуекел менеджері», «актуарий», «сақтандыру бизнесі» мамандықтары бойынша белсенді оқыту жүргізілуде.

Іскерлік Басқару Магистрі (МБА) бағдарламасы бойынша өндірістен кол үзбей Т. Рысқұлов атындағы Қазақ экономикалық университетінің МБА бағдарламасы бойынша магистратурада (бұдан әрі - Магистратура) оқу мүмкіндігін беру мақсатында оқыту кешкі және қашықтықта оқыту нысаны бойынша жүргізілуде (тиісінше 46 және 83 адам).

2007 жылы екі жылдық бағдарлама бойынша оқыған Магистратураның 39 магистранты оқу бітірді. Түлектердің 23,1%-ы Ұлттық Банкке, 33,3%-ы Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігіне, 38,5%-ы екінші деңгейдегі банктерге және басқа қаржы ұйымдарына жұмысқа орналастырылды.

2007-2008 оқу жылына екі жылдық оқу нысанына 40 магистрант қабылданды, оның ішінде тегін негізде оқитындары - 30 магистрант (75%).

Ұлттық Банктің орталық аппаратының бөлімшелерінде жоғары оқу орындарының 33 студенті, оның ішінде Магистратураның 19 магистранты кәсіби практикадан өтті.

Қызметкерлердің кәсіби қызметінің тиімділігін арттыру, олардың іскерлік әлуетін толық іске асыру, қолайлы моральдық-психологиялық ахуалды қалыптастыру мақсатында, сондай-ақ Ұлттық Банк қызметкерлерінің мүдделері мен сұратулары жөнінде ақпарат алу мақсатында 2007 жылы психологиялық және социологиялық зерттеулер жүргізілді, олардың нәтижелері Ұлттық Банктің басшылығына және мүдделі бөлімшелердің басшыларына ұсынылды.

Қызметкерлерді ынталандыру, қызметкерлерге еңбекақы және әлеуметтік төлемдер төлеу.

Әлеуметтік төлемдерді, қызметкерлерді сақтандыруды, әлеуметтік салықты және әлеуметтік аударымдарды ескере отырып Ұлттық Банктің еңбекақы төлеу қоры бойынша нақты шығыны 2007 жылы 2006 жылмен салыстырғанда 40,3% ұлғайды, бұл Ұлттық Банк қызметкерлері жалақысының 2007 жылдың 1 қаңтарынан бастап және 2007 жылдың 1 шілдесінен бастап өсуіне байланысты болды.

Акционерлік қоғамдар бойынша көрсетілген шығыстар штат санының өсуіне байланысты 31,2% ұлғайды (Х бөлімнің 10.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 10.2.2-кесте).

2007 жылы 2006 жылмен салыстырғанда Ұлттық Банктің бір қызметкерінің орташа айлық жалақысы 31,1% өсті.

Акционерлік қоғамдар бойынша бір қызметкердің орташа айлық жалақысы 38,0% өсті.

Ұлттық Банк қызметкерлерді сақтандыруды жүзеге асыруды жалғастырды.

Қызметкерлерді ауырған жағдайда сақтандыру шартының қолданылуы кезінде (05.03.07.ж.-31.12.07.ж.) 2428 қызметкер жалпы сомасы 90,0 млн. теңге болатын қызметті пайдаланды, ол 2006 жылы 56,2 млн. теңге болатын. 2007 жылы медициналық қызмет 60,1% артық көрсетілді, бұл қызметкерлердің сақтандыру қызметтерін пайдаланудағы үлкен белсенділігімен түсіндіріледі.

Жазатайым жағдайлардан сақтандыру шартының қолданылуы кезеңінде (01.03.07ж. - 31.12. 07.ж.) 65 жазатайым оқиға болды, сақтандыру компаниясы қызметкерлерге олар бойынша жалпы сомасы 12,2 млн. теңге төлем жасады.

Президенттің 2007 жылғы 7 желтоқсандағы № 485 Жарлығымен 2007 жылы Ұлттық Банктің қызметкерлері мемлекеттік наградалармен: «Құрмет» орденімен 2 адам, «Ерен еңбегі үшін» медалімен 3 адам, Қазақстан Республикасының Құрмет грамотасымен 4 адам марапатталды.

Оған қоса, Ұлттық Банктің 39 қызметкеріне «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің еңбек сіңірген қызметкері» төс белгісі және 44 қызметкерге Ұлттық Банк Төрағасының алғыс хаты берілді.

Халықтың анағұрлым «осал» топтарын әлеуметтік қорғау, сондай-ақ аға буын өкілдеріне қамқорлық жасау мақсатында 2007 жылы саны есепті кезеңнің аяғында 960 адам немесе қызметкерлердің тізімдегі санына шаққанда 38,8% болған Ұлттық Банк жүйесінің бұрынғы қызметкерлерін - жұмыс істемейтін зейнеткерлерді әлеуметтік қолдау жүзеге асырылды. 2007 жылы оларға жалпы сомасы 36,6 млн. теңгеге қайырымдылық көмек көрсетілді.

Сонымен қатар, 2007 жылы автоматтандыру бойынша Ұлттық Банкте «Т24» БАЖ ЛБҚ ендіру шеңберінде заемдарды беруге және қызмет көрсетуге қатысты жұмыс жүргізілді.

10.3. Ақпарат технологияларын дамыту

Жобалау және зерттеу жұмыстары. Жобалау және зерттеу жұмыстары Ұлттық Банктің ақпараттандыру деңгейін одан әрі дамытуға және көтеруге бағытталды. 2007 жылы жобалау жұмыстары 31 жоба бойынша жүргізілді. 2007 жылы жүргізілген жұмыстан 25 жоба бойынша жұмыс аяқталды, 3 жоба бойынша жұмыс 2008 жылы жалғастырылады, 3 жоба бойынша жұмыстар тоқтатылды.

Жобалау жұмыстары мынадай негізгі бағыттар бойынша жүргізілді:

1) жаңа технологияларды және шағын жүйелерді ендіру: «Электрондық мұрағат» автоматтандырылған ақпараттық шағын жүйесін (ААШЖ) дамыту (толық ауқымды жоба); SMS серверін ендіру; «POMS AI Manager» жүйесін сатып алу және ендіру; орталық аппарат пен филиалдар арасында іс қағаздарын қағазсыз технологияға ауыстыру жөніндегі жұмыстар; Ұлттық Банктің аумақтық филиалдарында «Шарттарды орындау мониторингі» ААШЖ ендіру; активтерді, тәуекел менеджментін басқару мен талдауға арналған бағдарламалық қамтамасыз етуді сатып алу және ендіру; Ұлттық Банкті Мемлекеттік органдардың Бірыңғай электрондық құжат айналымы жүйесіне қосу;

2) «Төлем балансы бойынша деректерді жинау және өңдеу» ААШЖ-ін деректер базасын орталықтандыруға және сенімділік пен қауіпсіздік жөніндегі талаптарды қамтамасыз етуге қатысты пысықтау;

3) қолданыстағы ААШЖ анықтамалықтарды, шығыс нысандарын («Қызметкерлерді басқару» ААШЖ, «Банкаралық ақша аудару жүйесін басқару» ААШЖ, «КОЖҚСО-дағы тазартылған және тазартылмаған қымбат металдарды, асыл тастарды және олардан жасалған бұйымдарды есепке алу» ААШЖ, «Нақты уақыттағы клиринг жүйесінің мониторингі» ААШЖ) және интерфейстерді («Электрондық аукцион» ААШЖ) кезең-кезеңмен мемлекеттік тілге көшіруді жүзеге асыруға қатысты пысықтау;

4) заңнаманың өзгеруіне және жаңа нормативтік құқықтық актілерді қолданысқа енгізуге байланысты ААШЖ-ін («Қазақстан Республикасында экспорттық-импорттық валюталық бақылау нәтижелерін жинау және талдау» ААШЖ, «ЭҚА» ААШЖ) пысықтау;

5) функционалын өзгерту мен жетілдіруге қатысты ААШЖ-ін («Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі» ААШЖ, «Қызметкерлерді басқару» ААШЖ, «Төлем балансы бойынша деректерді жинау және өңдеу» ААШЖ, «ЭҚА» ААШЖ, «ҚҰБАЖ-3Ц» автоматтандырылған ақпараттық жүйе (ААЖ)) пысықтау;

6) ААШЖ-ін ҚР 1048-2002 СТ стандартына негізделген мемлекеттік тілдің қолдауымен кодтық кестені пайдалануға көшуге қатысты («Нақты уақыттағы клиринг жүйесінің мониторингі» ААШЖ, «Банкаралық ақша аудару жүйесін басқару» ААШЖ) пысықтау.

«Қазақстан Республикасының «электрондық үкіметі» жобасы бойынша жұмыс шеңберінде мынадай іс-шаралар жүргізілді: Қазақстан Республикасының 2008-2010 жылдарға арналған «электрондық үкіметін» дамыту бағдарламасының жобасын келісу, «электрондық үкімет» порталында ақпарат орналастыру, Қазақстан Республикасы Ақпараттандыру және байланыс агенттігі ұсынған Интернеттегі Қазақстан сегментін дамыту тұжырымдамасының жобасын келісу.

Ұлттық Банк екінші деңгейдегі банктердің кредит төлеу қабілеттілігін қолдау бойынша іс-шаралар жүргізген кезеңде валюталық операциялар жасау кезінде екінші деңгейдегі банктердің корреспонденттік және валюталық шоттарындағы қалдықтарына бақылау жасау технологиясы қаралды және ендірілді.

Ақпараттық технологияларды дамыту және стандарттау. 2007 жылы Ұлттық Банктің ақпараттық технологиялары бойынша нормативтік базасын дамыту жөнінде жұмыстар жүргізілді. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінде 2008-2010 жылдарға арналған Ақпараттық технологияларды дамыту стратегиясының жобасы әзірленді.

«ТЮФ Норд Украина» компаниясымен 2007 жылғы 23 қазандағы № 418ҰБ Шартқа сәйкес Ұлттық Банктің сапа менеджменті жүйесіне (бұдан әрі - СМЖ) қадағалау аудиті жүргізілді. Аудит нәтижелері бойынша TUV NORD Cert GmbH & Co KG сертификаттау жөніндегі органы Ұлттық Банктің ISO 9001:2000 бойынша сертификатының қолданылуын (№ 78 100 7779 14.10.05ж.) бір жылға ұзартты. СМЖ қадағалау аудитінің нәтижелері бойынша Ұлттық Банк ішінде ұсынылатын ақпараттық қызмет сапасын бағалау жөніндегі жұмыс жалғастырылуда.

Қолданылып жүрген ақпараттық жүйелерге қызмет көрсету және қолдау. Ұлттық Банктің бөлімшелерінде және филиалдарында пайдаланылатын 36 тапсырмаға және интеграцияланған автоматтандырылған ақпараттық жүйенің шағын жүйелеріне қызмет көрсету мен басқару бойынша жұмыстар жүргізілді. Іркіліссіз және пайдаланушылар тарапынан ескертусіз қаржы жылын аяқтау бойынша жұмыс жүргізілді. Пайдаланушылардың жұмысын жақсарту үшін консультативтік және практикалық көмек көрсетілді, қажетті есептер әзірленді және түрлендірілді.

«Құбаж-3Ц» ААЖ-дегі есепті Ұлттық Банктің 2007 жылы қабылданған есеп саясатына сәйкес келтіру мақсатында:

- «Бағалы қағаздар» модулінде қағаздардың жаңа санатына көшу, сондай-ақ жаңа баланстық шоттарда бағалы қағаздар бойынша операцияларды есепке алу нұсқалары қаралды. Анағұрлым қолайлы және оңтайлы шешімдер нұсқалары тандап алынды және іске асырылды;

- капитал шоттарында шоттарды қайта бағалау операциясынан (шетелдік валютада және қымбат металда) алынған нәтижелерді автоматты түрде көрсетуді сынақтан өткізу және көшу жүргізілді.

Қолданылып жүрген ақпараттық жүйелерді басқару және пайдалану. Серверлерді, тармақталған кабель желісінің активті жабдығын, деректер базасын және почта жүйелерін жұмыс жағдайында ұстау, ЭЕМ залының қосымшалар кешені бойынша ақпаратты шешу және беру қамтамасыз етілді. Басқару сапасын жақсартуға, Ұлттық Банктің ақпараттық жүйелерін пайдаланушылардың өсіп отырған қажеттіліктерін ақпарат технологияларының ағымдағы

жағдайына сәйкес барынша қанағаттандыруға, сенімділік, өнімділік, қауіпсіздік саласында анықталған кемшіліктерді жоюға бағытталған қызметтің әр түрлі бағыттарын дамыту және түрлендіру жөніндегі жұмыстар қатар жүргізілді.

Қолданылып жүрген ақпараттық жүйелерді резервтеу және пайдалану жүзеге асырылды. Негізгі өңдеу орталығынан қашық аумақта орналасқан Ұлттық Банктің Резервтік есептеу орталығының жұмыс істеуі қамтамасыз етілді. Аса маңызды шағын жүйелер бойынша ақпаратты резервтеу нақты уақыт режимінде, Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық құжаттарында белгіленген технологиялық тәртіпке сәйкес жүзеге асырылды.

Техникалық инфрақұрылымды жетілдіру. Ұлттық Банктің орталық аппараты бөлімшелерінің және оның филиалдарының компьютер жабдығына техникалық қызмет көрсету және жүйелік қызмет көрсету бойынша жұмыстар орындалды, сондай-ақ есептеу техникасына және байланыс құралдарына ағымдағы жөндеу жұмыстары жүргізілді.

2007 жылдың аяғында 2006 жылғы 3010 компьютер жабдығына қарағанда 3284 бірлік пайдаланылуда және қызмет көрсетілуде, оның ішінде: сервер – 116, дербес компьютер – 2107, қолға алып жүретін компьютер – 142, лазерлік принтер – 772, «Genicom» жоғары жылдамдықтағы принтер - 28 және сканер – 119. Оған қоса, байланыс құралдары: автоматты телефон станциялары – 20, факсимильді аппараттар – 151.

Ұлттық Банктің орталық аппаратында және филиалдарында нақты және моральдық тұрғыдан ескірген дербес компьютерлерді жаңа компьютерлерге ауыстыруға байланысты оларды пайдаланудан шығару жөнінде жұмыс жүргізілуде.

Техникалық құралдарды жөндеуді жеткізушілердің шарттарына сәйкес кепілдік мерзімінде, кепілдік мерзімінен кейін баға ұсыныстарын сұрату тәсілімен басқа ұйымдар жүзеге асырады.

10.4. Ішкі аудит

Есепті жылы Ұлттық Банк Басқармасының 2006 жылғы 26 желтоқсандағы № 135 қаулысымен бекітілген 2007 жылға арналған Тексеру жоспарына сәйкес 30 аудиторлық тексеру жүргізілді, сондай-ақ Ұлттық Банк басшылығының тапсырмасы бойынша жоспардан тыс 3 тексеру жүргізілді. Есепті кезеңде жүргізілген аудиторлық тексерудің нәтижелері тұтастай алғанда Ұлттық Банк бөлімшелерінің жүктелген міндеттері мен функцияларын орындағанын көрсетті. Аудиторлық тексерудің нәтижелері бойынша аудит объектілеріне ішкі бақылау және тәуекелдерді басқару жүйесін жақсарту бойынша 104 ұсыным берілді, оның ішінде 28 ұсыным Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілерін жетілдіруге бағытталды.

Есепті кезеңде ішкі аудиттің Халықаралық кәсіби стандарттарына сәйкес әдіснаманы жетілдіру бойынша жұмыс жүргізілді. Осы жұмыс шеңберінде Ұлттық Банкте ішкі аудитті ұйымдастыруды дербес бағалау жүргізіле басталды. Бұл кезең 2008 жылға жоспарланған ішкі аудитті ұйымдастыруды сыртқы бағалауды жүзеге асыруға дайындық болып табылады.

Ұлттық Банкте тәуекелдерді басқару жүйесін ұйымдастыруға қатысты «Қазақстан Республикасындағы қолма-қол ақша айналысы» бизнес-процесін сипаттау бойынша жұмыс жүргізілді. Интеграцияланған тәуекел-менеджменттің тиімді жұмыс істеуі мақсатында Ұлттық Банк ұйымдарының, сондай-ақ акцияларының елу және одан көп пайызы Ұлттық Банкке тиеселі акционерлік қоғамдардың тәуекелдерін бағалау бойынша жұмыс басталды.

Ұлттық Банкте қызмет көрсету сапасына бақылау жүйесін ұйымдастыру мақсатында Ұлттық Банктің жеке және заңды тұлғаларға көрсететін стандарттауды талап ететін қызмет көрсету тізілімі әзірленді және бекітілді. Қазіргі кезде қызмет көрсетудің меншікті стандарттары мен регламенттерін әзірлеу бойынша жұмыстар жүргізілуде.

10.5. Қаржы-шаруашылық қызмет

2007 жылы Ұлттық Банк 37 245,6 млн. теңге сомада таза кіріс алды, ал 2006 жылғы нәтиже 29 505,2 млн. теңге сомадағы таза кіріс болған еді (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 1-қосымша, 10.5.1-кесте).

Есепті кезеңде Ұлттық Банктің кірісі 88 270,1 млн. теңгені құрады және 28 792,2 млн. теңгеге (48,4%) ұлғайды, шығындар 51 024,5 млн. теңгеге жетіп, 21 051,8 млн. теңгеге (70,2%) ұлғайды.

Ұлттық Банк еншілес ұйымдарының пайдасы 3236,7 млн. теңгені (РМК – 1 452,1 млн. теңге, АҚ – 1 784,6 млн. теңге) құрады.

Монетарлық қызмет бойынша 2007 жылы сыртқы және ішкі нарықтардағы операциялардың нәтижесінде нетто-кіріс 11 244,8 млн. теңгеге (30,0%) өсіп, 48 778,6 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 1-қосымша, 10.5.2-кесте).

Сыртқы нарықтағы операциялар бойынша нетто-кірістер валюта портфелі бойынша нетто-кірістердің 28 563,9 млн. теңгеге (48,7%) ұлғаюы нәтижесінде 28 424,2 млн. теңгеге (48,5%) өсіп, 87 077,7 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты.

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін басқару мынадай көрсеткіштермен сипатталады:

- *алтын портфелі бойынша:* нәтиже 107,5 млн. теңгеге (3,7 есе) азайып, 148,0 млн. теңге сомасында нетто-шығындарды құрады;

- *валюта портфелі бойынша:* нетто-кірістер 28 563,9 млн. теңгеге (48,7%) өсіп, 87 260,4 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты, сыртқы басқарудағы нетто-шығындар 648,8 млн. теңгеге (112,5%) азайып, 72,2 млн. теңгені құрады, ішкі басқарудағы нетто-кірістер 29 212,7 млн. теңгеге (50,3%) өсіп, 87 332,6 млн. теңгені құрады.

Ішкі нарықтағы операциялар бойынша нетто-шығындар 17 430,4 млн. теңгеге (81,3%) ұлғайып, 38 864,6 млн. теңгені құрады.

Бұл ретте, мемлекеттік бағалы қағаздармен операциялар бойынша нетто-шығындар 22 618,8 млн. теңгеге (3,5 есе) ұлғайды, бұл мемлекеттік бағалы қағаздар айналысы мерзімінің өсуімен байланысты, сондай-ақ жылдың бірінші жартысында эмиссия көлемі 100,0 млрд. теңгеден 200,0 млрд. теңгеге дейін ұлғайды.

Үкіметтің депозиттері бойынша шығындар 803,3 млн. теңгеге дейін (73,3%) қысқарды, бұл олар бойынша сыйақы ставкасының 0,25% дейін төмендеуіне, сондай-ақ орналастырылатын депозиттер көлемінің азаюына байланысты.

Ішкі қаржы жүйесімен операциялар бойынша шығындар көлемі Ұлттық Банкте екінші деңгейдегі банктердің депозиттері бойынша тарту көлемінің азаюына байланысты 6 938,5 млн. теңгеге (38,7%) азайды.

Есепті кезеңде банктерге және жеке тұлғаларға берілген заемдар бойынша провизиялар құрылды және жойылды, соның нәтижесінде 1,4 млн. теңге мөлшерінде нетто-шығындар алынды.

2007 жылы **монетарлық емес қызмет бойынша** кірістер 117,0 млн. теңгеге (22,9%) ұлғайып, 626,9 млн. теңгені құрады, шығындар 12 159,9 млн. теңге, оның ішінде Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігін қаржыландыруға байланысты шығындар 2 087,2 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты және 3 621,4 млн. теңгеге (42,4%) ұлғайды. Нәтижесінде нетто-шығындар 3 504,3 млн. теңгеге (43,6%) ұлғайып, 11 533,0 млн. теңгені құрады (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 2-қосымша, 10.5.3-кесте).

Шығындардың ұлғаюы негізінен еңбекақы төлеу қорының, қызметкерлерді сақтандыру және кадрларды даярлау мен қайта даярлау бойынша шығыстардың; Қаржы нарығын және қаржы ұйымдарын реттеу мен қадағалау агенттігін қаржыландыруға байланысты шығындардың өсуімен; көзделмеген шығындардың («Қазақстан Республикасының ғылыми-технологиялық одан әрі дамуы жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2007 жылғы 6 сәуірдегі N 311 Жарлығын іске асыру жөніндегі шаралар туралы» Үкіметтің 2007 жылғы 10 мамырдағы № 375 қаулысына сәйкес «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ акцияларының Ұлттық Банкке тиесілі мемлекеттік

пакетін Қаржы министрлігінің Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру комитетіне «Самғау» холдингі» АҚ акцияларын одан әрі төлеу үшін өтеусіз беруге байланысты) өсуімен байланысты.

Ұлттық Банктің **күрделі шығыстары** негізінен Ұлттық Банк Басқармасының шешімдеріне сәйкес Ұлттық Банк ұйымдарының жарғылық капиталының өсуі есебінен, соның ішінде «Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ жарғылық капиталының 15 000,0 млн. теңгеге өсу есебінен 22 942,4 млн. теңгеге (37,0 есе) ұлғайып, 23 578,8 млн. теңге сома мөлшерінде жүзеге асырылды (Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 3-қосымша, 10.5.4 - кесте).

Ұлттық Банктің ұйымдары

Ұлттық Банктің республикалық мемлекеттік кәсіпорындарының өнімді (жұмыстарды, қызмет көрсетулерді) сатудан түскен кірісі 2007 жылы 10 209,2 млн. теңгені, өнімді (жұмыстарды, қызмет көрсетулерді) өндіруге жұмсалған шығыстар 8 074,9 млн. теңгені құрады. Бюджетке корпоративтік табыс салығын төлегеннен кейінгі кәсіпорындардың таза кірісі 1 452,1 млн. теңге болды.

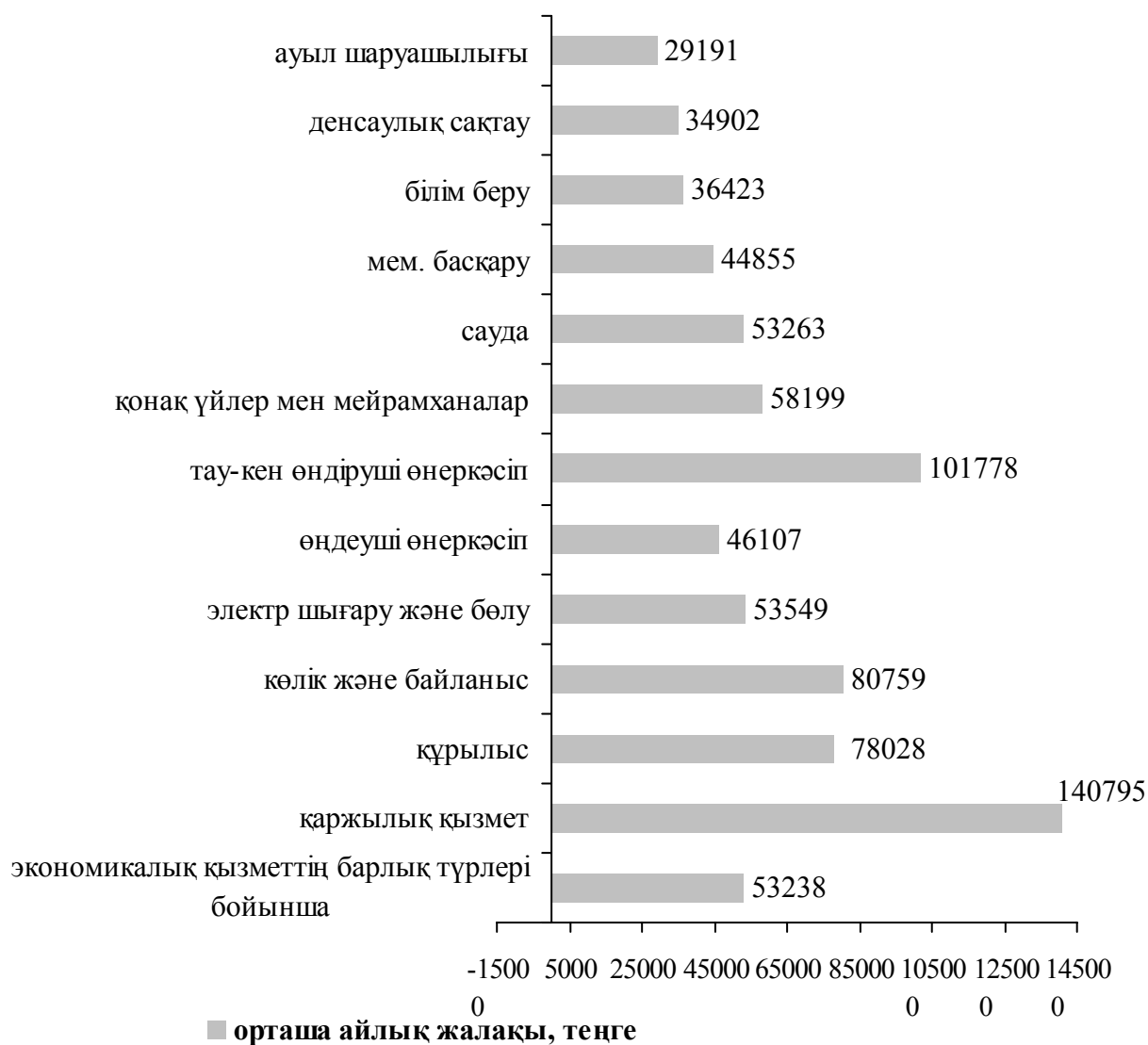
Құрылтайшысы Ұлттық Банк болып табылатын акционерлік қоғамдар.

Акционерлік қоғамдардың кірісі 2007 жылы 4 185,2 млн. теңгені, шығыстары 1 817,5 млн. теңгені құрады. Бюджетке корпоративтік табыс салығын төлегеннен кейінгі таза кіріс 1 853,7 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты (Х бөлімнің 10.5 - бөлімшесіне 4-қосымша).

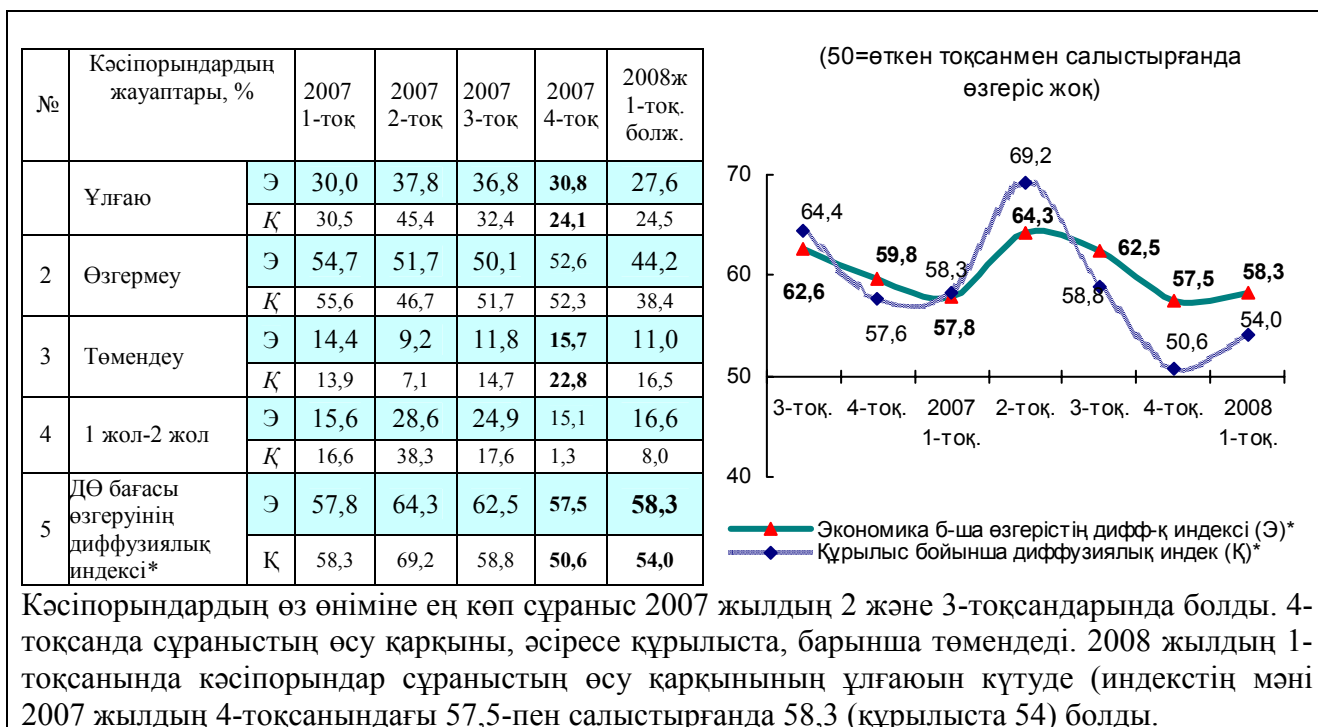
СТАТИСТИКАЛЫҚ ҚОСЫМШАЛАР

I БӨЛІМНІҢ 1.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	70
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	71
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	72
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	73
I БӨЛІМНІҢ 1.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	74
I БӨЛІМНІҢ 1.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	75
I БӨЛІМНІҢ 1.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	76
I БӨЛІМНІҢ 1.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 4-ҚОСЫМША	77
II БӨЛІМНІҢ 2.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	78
II БӨЛІМНІҢ 2.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	79
III БӨЛІМНІҢ 3.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	80
IV БӨЛІМНІҢ 4.3 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	81
IV БӨЛІМНІҢ 4.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	82
IX БӨЛІМНІҢ 9.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	83
IX БӨЛІМНІҢ 9.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	84
IX БӨЛІМНІҢ 9.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	85
IX БӨЛІМНІҢ 9.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	86
X БӨЛІМНІҢ 10.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	87
X БӨЛІМНІҢ 10.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	88
X БӨЛІМНІҢ 10.5 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	89
X БӨЛІМНІҢ 10.5 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	90
X БӨЛІМНІҢ 10.5 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	91
X БӨЛІМНІҢ 10.5 БӨЛІМШЕСІНЕ 4-ҚОСЫМША	92

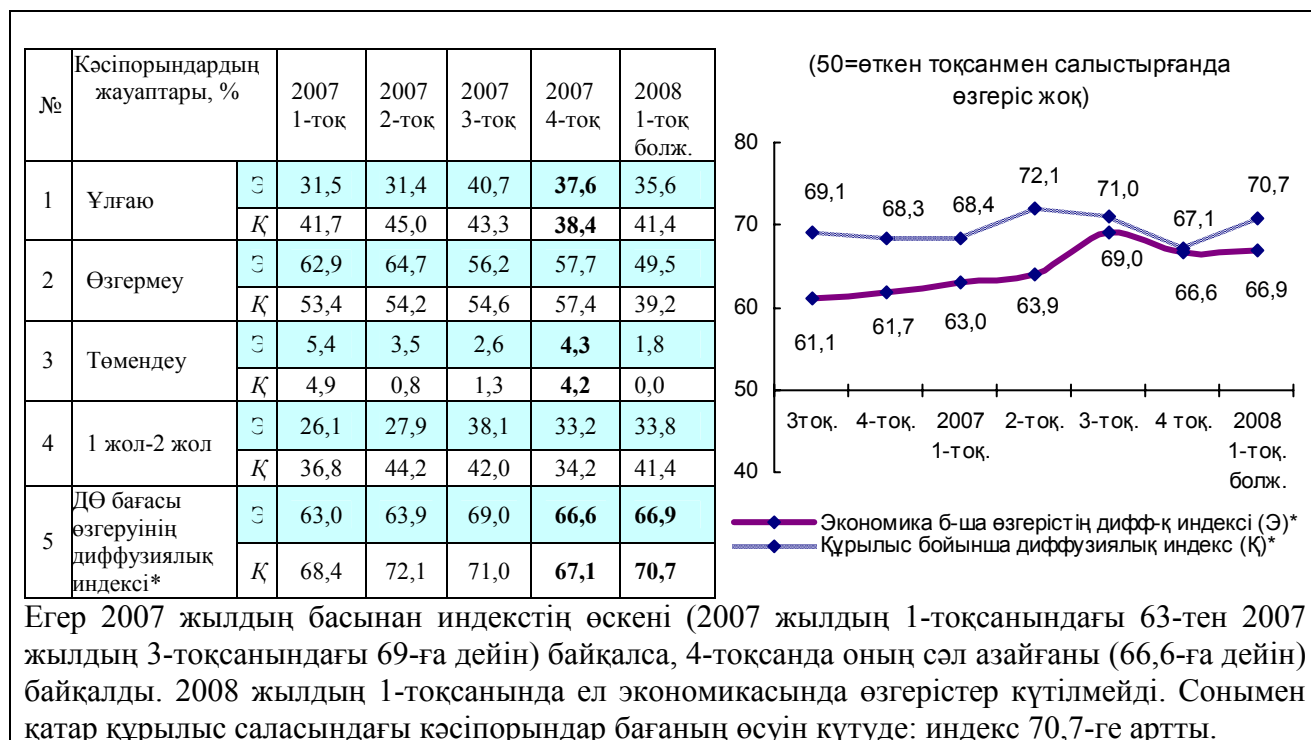
2007 ж. экономикалық қызметтің негізгі түрлері бойынша орташа айлық жалақы

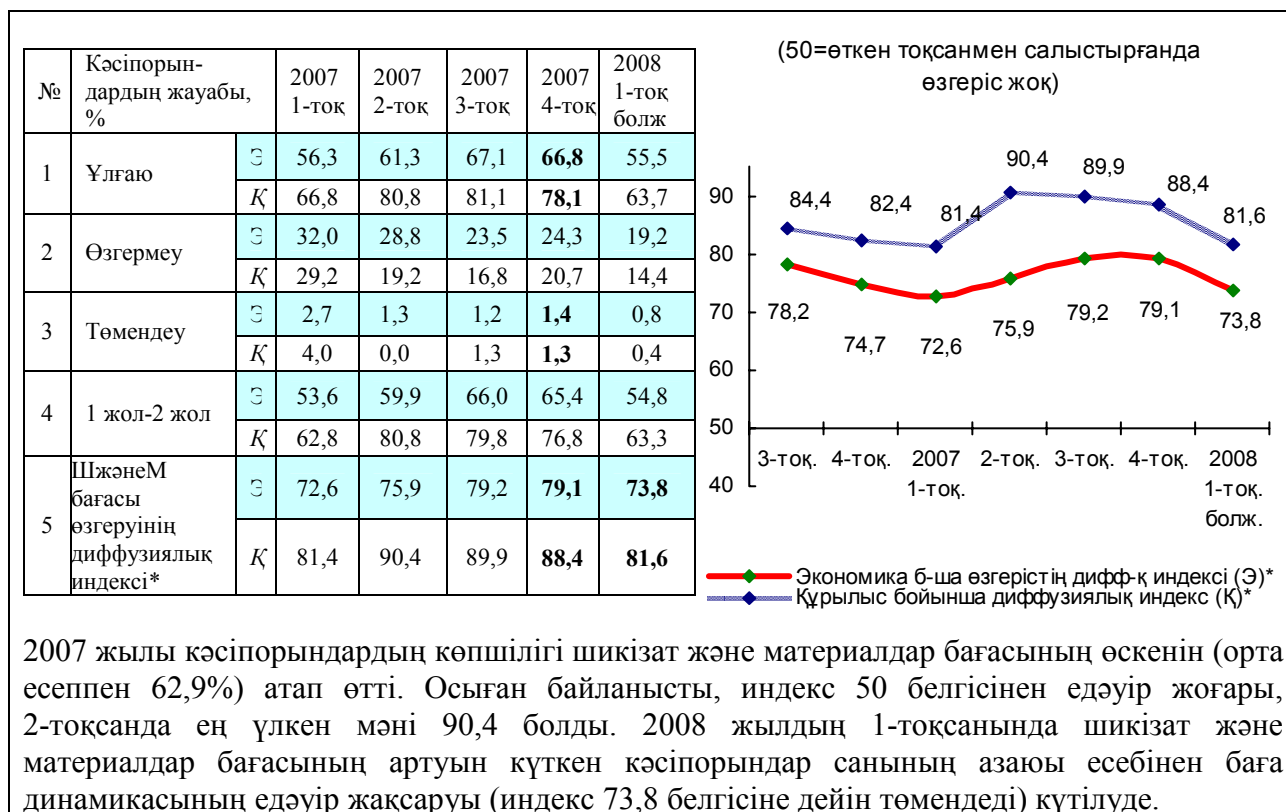
Кәсіпорындардың дайын өніміне сұраныс конъюнктурасы

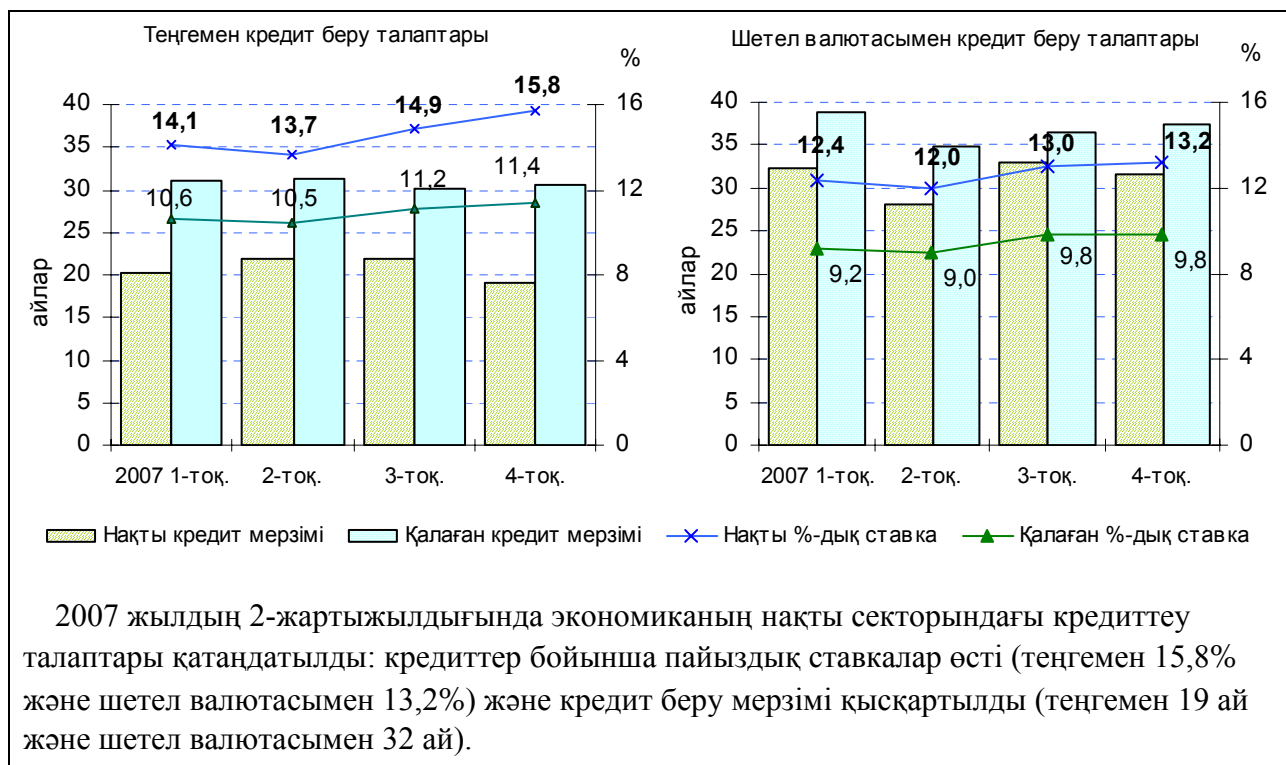
Кәсіпорындардың дайын өнімдері бағасының өзгеруі

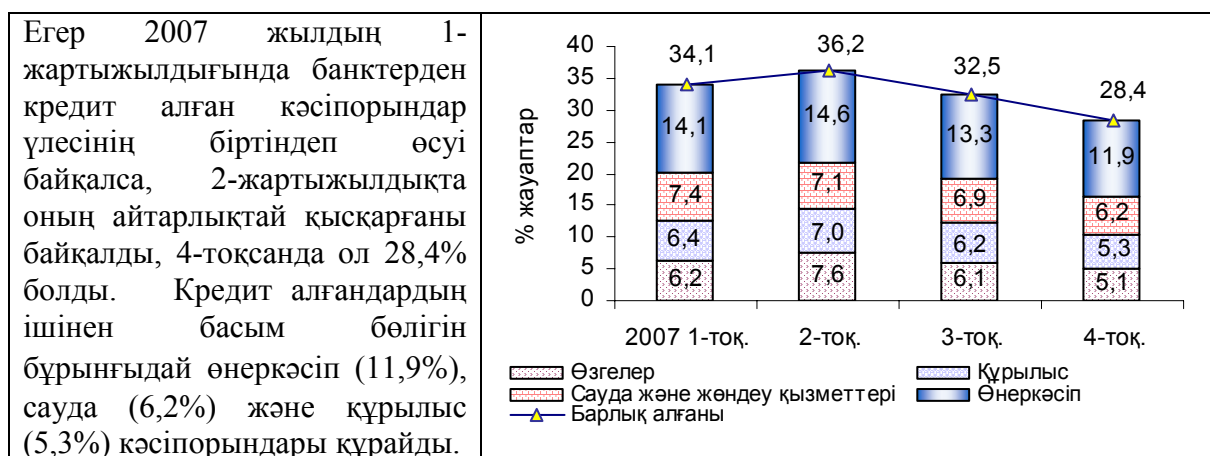
Шикізат және материалдар бағасының өзгеруі

Кредиттеу талаптары

Банктердің кредиттері

***1.2.1, 1.2.2, 1.2.3, 1.2.4, 1.2.5-графиктеріне методологиялық түсіндірме:**

Графиктердегі көрсеткіштер мынадай есептеу деректерімен берілді: кәсіпорындар жауаптары топтарының арасындағы пайыздық ара-қатынас, оң және теріс жауаптар санының арасындағы айырма және т.с.с. Сонымен қатар, графиктерде «диффузиялық индекс» (индекс) деп аталатын, оң жауаптардың жиынтығы және «өзгеріссіз» деген жауаптардың жартысы ретінде шығарылатын индекс көрсетілді. Осы индекс қарастырылып отырған көрсеткіштің өзгеру динамикасын сипаттайтын жалпы индикатор болып табылады. Бұл ретте, егер оның мәні 50 деген деңгейден жоғары болса, бұл оң өзгерісті, ал егер 50-ден төмен деңгейде болса, теріс өзгерісті білдіреді (Москва Халық Банкінің тәжірибесі бойынша, Англия).

I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 1-қосымша

Қазақстан Республикасының төлем балансы: талдама ұсыным

млн. АҚШ доллары

	2005	2006	2007	2007			
				I	II	III	IV
1	2	3	4	5	6	7	8
А. Ағымдағы шот	-1055,8	-1914,5	-7183,7	-420,6	-1950,6	-2877,4	-1935,1
Сауда балансы	10321,8	14641,7	15140,7	3643,3	3451,2	3103,7	4942,4
Экспорт	28300,6	38762,1	48349,1	10168,4	11902,7	12147,8	14130,2
Импорт	-17978,8	-24120,4	-33208,4	-6525,1	-8451,6	-9044,1	-9187,7
Қызмет көрсету балансы	-5267,3	-5912,0	-7970,5	-1316,1	-1919,8	-2424,6	-2309,9
Экспорт	2228,4	2807,6	3552,1	715,8	879,8	967,1	989,3
Импорт	-7495,7	-8719,6	-11522,6	-2032,0	-2799,6	-3391,8	-3299,2
Еңбекке ақы төлеу балансы	-728,4	-951,63	-1196,8	-251,8	-282,7	-304,5	-357,8
Инвестициялық кірістер балансы	-4968,5	-8485,6	-10947,5	-2104,4	-2668,1	-2487,3	-3687,7
Алуға арналған кірістер	674,1	1420,0	3352,6	659,9	1015,2	860,2	817,2
Ұлттық Қордың резервтері және активтері бойынша сыйақы	410,0	822,3	1461,1	347,1	402,5	354,3	357,2
Шетелдік тікелей инвестициялардан кірістер, нетто	-162,4	-193,6	28,7	-60,2	136,0	-5,7	-41,4
Өзге де инвестициялық кірістер	426,5	791,2	1862,7	373,0	476,7	511,6	501,4
Ақы төлеуге арналған кірістер	-5642,6	-9905,6	-14300,1	-2764,3	-3683,4	-3347,6	-4504,9
Қазақстандағы тікелей инвестициялардан кірістер, нетто	-4633,1	-7639,5	-10282,6	-1917,9	-2739,8	-2244,7	-3380,3
Борыштық міндеттемелер бойынша сыйақы	-984,5	-2149,8	-3917,1	-845,9	-932,4	-1043,0	-1095,8
Портфельдік инвестициялар бойынша дивидендтер	-25,1	-116,3	-100,4	-0,5	-11,2	-59,9	-28,8
Ағымдағы трансферттер	-413,5	-1207,4	-2209,6	-391,6	-531,2	-764,7	-522,1
В. Капиталмен және қаржымен операциялар шоты	912,0	16093,1	7384,4	2906,8	4795,5	364,0	-682,0
Капиталмен операциялар шотының балансы	14,0	32,7	-37,5	5,6	2,1	-7,1	-38,2
Қаржы шоты	898,0	16060,4	7421,9	2901,2	4793,4	371,1	-643,7
Тікелей инвестициялар	2117,1	6611,0	7098,8	1797,1	334,5	1503,4	3463,8
Шетелдік тікелей инвестициялар	145,9	387,4	-3160,6	-563,0	-1593,7	-404,4	-599,5
Активтер	-199,8	-848,7	-2347,9	-597,2	-748,6	-435,1	-566,9
Міндеттемелер	345,7	1236,1	-812,8	34,2	-845,1	30,7	-32,6
Қазақстандағы тікелей инвестициялар	1971,2	6223,6	10259,4	2360,1	1928,2	1907,8	4063,4
Активтер	-229,2	-96,9	-1575,6	123,8	-393,1	-845,1	-461,2
Міндеттемелер	2200,4	6320,5	11835,0	2236,3	2321,3	2752,9	4524,6
Портфельдік инвестициялар	-3952,7	-4501,4	-4601,5	-912,1	1104,9	-1990,7	-2803,5
Активтер	-5157,1	-9176,7	-4162,4	-1449,3	-667,5	-778,5	-1267,1
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-2970,9	-5847,6	-6211,9	-1777,8	-1547,2	-1246,4	-1640,5
Банктер	-1762,5	-1883,0	1875,5	609,3	-94,3	735,0	625,5
Басқа секторлар	-423,7	-1446,1	173,9	-280,8	974,0	-267,1	-252,2
Міндеттемелер	1204,4	4675,4	-439,0	537,2	1772,4	-1212,3	-1536,4
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	39,6	773,8	-2111,4	84,4	808,9	-2134,9	-869,8
Банктер	1194,2	2948,3	642,0	303,8	471,3	662,5	-795,6
Басқа секторлар	-29,4	953,2	1030,4	149,0	492,3	260,1	129,0
Туынды қаржы құралдары (нетто)	-112,6	-67,8	-358,9	-177,7	177,6	-326,8	-32,1
Орта- және ұзақ мерзімді заемдар мен кредиттер	2203,8	14491,9	11295,6	4904,4	3887,6	3225,3	-721,7
Активтер	-641,2	-4217,4	-4771,6	-1710,9	-2046,4	-31,8	-982,6
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	0,0	-212,8	1,2	0,3	0,3	0,3	0,3

I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 1-қосымшаның жалғасы

1	2	3	4	5	6	7	8
Банктер	-550,4	-3853,3	-3751,3	-1410,4	-1701,6	152,1	-791,3
Басқа секторлар	-90,8	-151,3	-1021,6	-300,7	-345,0	-184,2	-191,7
Міндеттемелер	2845,0	18709,3	16067,2	6615,2	5934,0	3257,1	260,9
ҚР Үкіметі және ҚР Ұлттық Банкі	-827,3	-0,5	-61,3	-105,9	28,9	-6,5	22,3
Банктер	2476,4	15544,1	12155,8	6232,0	5019,1	1712,2	-807,4
Басқа секторлар	1195,9	3165,7	3972,7	489,2	886,0	1551,4	1046,1
Өзге де қысқа мерзімді капитал	642,5	-473,4	-6012,0	-2710,5	-711,2	-2040,1	-550,2
Активтер	-3669,2	-3804,7	-6770,8	-1230,3	-3240,3	-138,1	-2162,0
Міндеттемелер	4311,7	3331,4	758,7	-1480,2	2529,1	-1902,0	1611,8
С. Қателер мен қалып қойғандар	-1800,0	-3104,0	-3251,8	-288,7	-2007,0	-1931,5	975,4
D. Жалпы баланс	-1943,8	11074,6	-3051,2	2197,4	837,9	-4444,9	-1641,6
Е. Қаржыландыру	1943,8	-11074,6	3051,2	-2197,4	-837,9	4444,9	1641,6
ҚҰБ резервтік активтері	1943,8	-11074,6	3051,2	-2197,4	-837,9	4444,9	1641,6
ХВҚ кредиті	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 2-қосымша

Қазақстан Республикасының сыртқы секторының негізгі көрсеткіштері

	2004	2005	2006	2007
Ағымдағы операциялар шотының сальдосы (млн. долл.)	0,335	-1,056	-1,915	-7,184
- ЖІӨ %-бен	0,8	-1,8	-2,4	-6,9
Тауарлар мен қызмет көрсету экспорты (кезең ішінде млн. долл.)	22,6	30,5	41,6	51,9
- ЖІӨ %-бен	52,4	53,4	51,3	50,0
Тауарлар мен қызмет көрсету импорты (кезең ішінде млн. долл.)	18,9	25,5	32,8	44,7
-ЖІӨ %-бен	43,9	44,6	40,5	43,1
Тікелей шетелдік инвестициялардың нетто-ағыны (кезең ішінде млн. АҚШ долл.)	5,4	2,1	6,6	7,1
- ЖІӨ %-бен	12,6	3,7	8,2	6,8
Жалпы сыртқы борыш (кезең аяғында млн. АҚШ долл.)	32,713	43,429	73,996	96,369
Мемлекеттік және мемлекет кепілдік берген сыртқы борыш	3,133	2,175	3,125	2,099
Фирмааралық берешек	16,675	19,228	25,511	29,904
Банк секторының сыртқы борышы	7,682	15,316	33,323	45,946
Басқа борыштық міндеттемелер	5,223	6,710	12,037	18,420
ҚРҰБ халықаралық резервтері (кезең аяғына млн. АҚШ долл.)	9,277	7,069	19,127	17,392
- тауарлар мен қызмет көрсету импорты айлармен	5,9	3,3	7,0	4,7
ҚР Ұлттық қоры (кезең аяғына млн. АҚШ долл.)	5,1	8,1	14,1	21,0
Нақты тиімді айырбас бағамы (пайызбен берілген индекстің өткен жылдың желтоқсанымен салыстырғандағы өзгерісі)	6,1	6,2	0,6	10,3
Сауда талаптары (пайызбен берілген орташа индекстің өткен жылмен салыстырғандағы жылдық өзгерісі)	16	21	9	-3

I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 3-қосымша

Қазақстан Республикасының сыртқы борышының абсолюттік және салыстырмалы өлшемдері

Көрсеткіштің атауы	2004	2005	2006	2007	Берешек (ХҚДБ)	
					Төмен	Біркелкі
А. Абсолюттік көрсеткіштер (млн. АҚШ долл.)						
1. Жалпы сыртқы борыш (кезең аяғына)	32 713,2	43 428,5	73 996,2	96 369,3		
<i>Оның ішінде фирмааралық берешек</i>	<i>16 675,0</i>	<i>19 228,1</i>	<i>25 510,8</i>	<i>29 904,1</i>		
2. Фирмааралық берешекті алып тастағанда жалпы сыртқы борыш (кезең аяғына)	16 038,2	24 200,5	48 485,5	66 465,3		
3. Ұзақ мерзімді борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша есептелген жиынтық төлемдер фирмааралық берешекті өтеуді және қызмет көрсетуді алып тастағанда	8 185,3	11 053,8	11 053,8	25 427,1		
	3 519,5	5 495,1	5 715,1	18 190,3		
4. Тауарлар мен факторлық емес қызмет көрсету экспорты (ТҚЭ)*	22 612,3	30 529,0	41 569,7	51 901,2		
Б. Салыстырмалы өлшемдер						
1. Жан басына шаққандағы жалпы сыртқы борыш (АҚШ долл.) фирмааралық берешекті алып тастағанда	2170,1	2853,8	4806,6	6191,2		
	1063,9	1590,3	3149,5	4270,0		
2. Жалпы сыртқы борыштың ЖІӨ қатынасы (%) фирмааралық берешекті алып тастағанда	75,7	76	91,3	92,8	<48	48-80
	37,1	42,4	59,9	64,0		
3. Жалпы сыртқы борыштың ТҚЭ қатынасы (%) фирмааралық берешекті алып тастағанда	144,7	142,3	178,0	185,7	<132	132-220
	70,9	79,3	116,6	128,1		
4. Борышты өтеу және қызмет көрсету бойынша төлемдердің ТҚЭ қатынасы (%) фирмааралық берешекті алып тастағанда	36,2	36,2	28,2	49,0	<18	18-30
	15,6	18,0	13,1	35,0		
5. Сыйақы төлемдерінің ТҚЭ қатынасы (%)	4,2	5,6	6,5	10,3	<12	12-20
6. Ұзақ мерзімді борыштың жалпы сыртқы борышқа қатынасы	87,9	81,2	83,0	87,8		

Анықтама үшін:

Халық (мың адам)

ЖІӨ (млрд. АҚШ долл.)

2004 – 15 075; 2005 – 15 218; 2006 – 15 395; 2007- 15 566

2004 – 43,2; 2005 – 57,1; 2006 – 81,0; 2007- 103,8

	Көрсеткіштер (млн. АҚШ доллары)	Сомасы	
		01.01.07	01.01.08
1.	Жалпы алтынвалюта активтері, барлығы оның ішінде:	19 127,051	17 392,450
1.1.	Монетарлық алтын	1 376,243	1 852,526
1.2.	Еркін айырбасталатын валютадағы активтер және АҚҚ	17 750,808	15 539,923
а)	Қолма-қол шетел валютасы (ЕАВ)	3,645	169,476
б)	Аударылатын депозиттер (ЕАВ)	6 175,733	5 420,260
в)	Басқа депозиттер (ЕАВ)	52,227	816,225
г)	Кредиттер (ЕАВ)	309,524	1 250,200
д)	Акциялардан басқа бағалы қағаздар (ЕАВ)	11 194,795	7 883,769
е)	Қаржы деривативтері және басқа да шоттар	4,162	0,000
2.	Сыртқы міндеттемелер (ЕАВ) оның ішінде:	3,878	2,953
2.1.	Халықаралық қаржы ұйымдарының алдындағы міндеттемелер	0,686	0,724
2.2.	Орта-ұзақ мерзімді кредиттер	1,903	1,903
2.3.	Қаржы деривативтері	0,001	0,001
2.4.	Басқа да шоттар	1,287	0,326
3.	Таза халықаралық резервтер (1-2), барлығы	19 123,174	17 389,496

**Алтынвалюта активтерінің портфельдерін басқарушылар
бойынша 2006 жылғы¹ үстеме кірістіліктің салыстырмалы кестесі
(кірістілік әрбір қосалқы портфельдің меншікті валютасымен есептелген)**

млн. доллар

Басқарушы	Нарықтық құны	Портфельдің кірістілігі	Эталон портфелінің кірістілігі	Үстеме кірістілік
Валюталық активтердің инвестициялық портфелі				
Барлығы	5 799,30	10,95%	10,61%	0,34%
АҚШ долларымен деноминирленген қосалқы портфель				
Барлығы	2 605,54	7,81%	7,88%	-0,07%
Ұлттық Банк	2 411,86	7,99%	7,88%	0,11%
1 Басқарушы	193,68	5,64%	7,88%	-2,24%
2 Басқарушы*		3,08%	5,08%	-2,00%
Еуромен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	1 744,30	3,92%	3,67%	0,25%
Фунт стерлингпен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	570,51	7,59%	7,19%	0,40%
Австралия долларымен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	308,64	4,56%	4,29%	0,26%
Жапон йенасымен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	570,32	1,76%	1,83%	-0,07%
Абсолютті кірістілік портфелі				
Барлығы	370,54	6,26%	5,44%	0,82%

* Келісім 28.09.07 жылы бұзылды

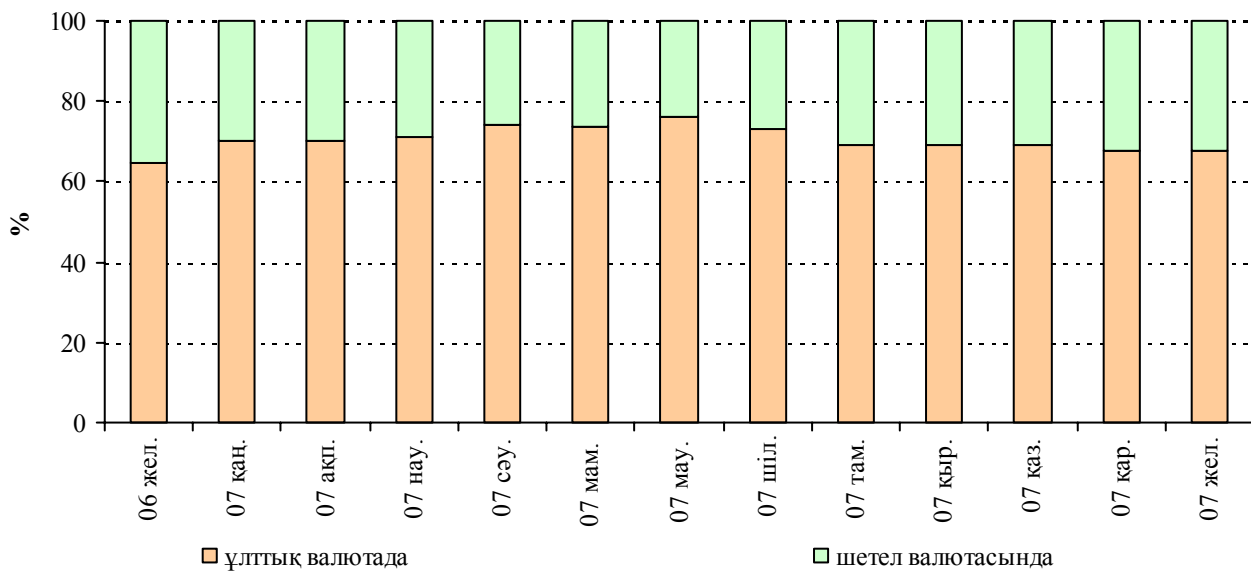
¹ басшыларға комиссиялық сыйақыны есептегенде

Екінші деңгейдегі банктерде қолма-қол ақшаның қозғалысы

Банктердің кассалары арқылы өтетін қолма-қол ақша ағыны	2007 ж. (млн.теңге)	2006 ж. (млн.теңге)	Кезең ішіндегі өзгеріс	
			(млн.теңге)	%-бен
ЕДБ кассаларына кіріс:	9 689 060,33	6 430 906,43	3 258 153,90	50,7
тауарларды, қызмет көрсетуді және жұмысты сатудан	2 271 131,92	1 738 248,14	532 883,79	30,7
коммуналдық төлемдерден	136 622,58	109 762,13	26 860,46	24,5
көлік кәсіпорындарынан	61 500,35	55 348,83	6 151,52	11,1
байланыс кәсіпорындарынан	80 867,79	78 830,78	2 037,01	2,6
қонақ үй, ойын және шоу-бизнес кәсіпорындарынан	8 015,40	7 046,85	968,55	13,7
сақтандыру ұйымдарынан	4 766,25	4 116,35	649,90	15,8
шетел валютасын сатудан	1 741 408,78	1 236 271,66	505 137,12	40,9
жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттарға	1 842 783,46	1 008 389,99	834 393,47	82,7
міндетті және ерікті зейнетақы жарналары	5 939,75	4 962,10	977,64	19,7
салықтар, алымдар және кеден төлемдері	134 345,18	93 164,14	41 181,05	44,2
заемдарды өтеу	245 274,41	180 019,67	65 254,73	36,2
банкоматтардан алынған	378 100,74	216 267,28	161 833,46	74,8
басқа түсімдер	278 303,72	1 698 478,52	1 079 825,20	63,6
ЕДБ кассаларынан беру	10 034 458,04	6 755 295,14	3 279 162,90	48,5
тауарларға, қызмет көрсетуге және жұмысқа ақы төлеуге	1 635 090,48	1 276 305,78	358 784,70	28,1
еңбекақы төлеуге	350 458,57	302 122,79	48 335,79	16,0
ауыл шаруашылығы өнімінің ақысын төлеуге	82 631,50	91 553,54	-8 922,05	-9,7
көлік, байланыс кәсіпорындарына	634,73	457,63	177,10	38,7
сақтандыру ұйымдарына	617,76	513,07	104,69	20,4
шетел валютасын сатып алуға	522 477,70	411 668,56	110 809,13	26,9
жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттардан	2 384 569,08	1 351 372,48	1 033 196,59	76,5
жеке және заңды тұлғаларға берілген заемдар	318 253,41	232 394,40	85 859,01	36,9
зейнетақы мен жәрдемақы төлеуге	288 070,64	271 574,63	16 496,00	6,1
банкоматтарды толтыруға	1 575 093,66	978 710,08	596 383,59	60,9
басқа берілгендер	2 876 560,51	1 838 622,17	1 037 938,34	56,5
ЕДБ кассаларына қолма-қол ақшаны қайтару коэффициенті,%	96,6	95,2		

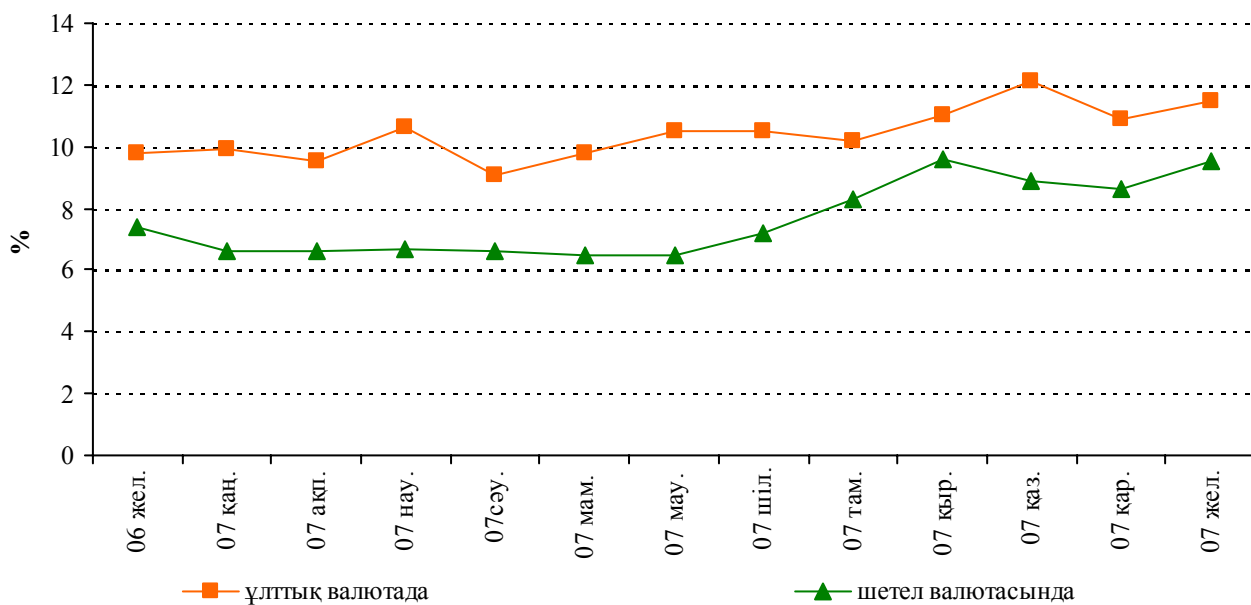
4.3.1-сурет

Депозиттердің жалпы көлеміндегі ұлттық және шетел валютасындағы депозиттердің үлес салмағы

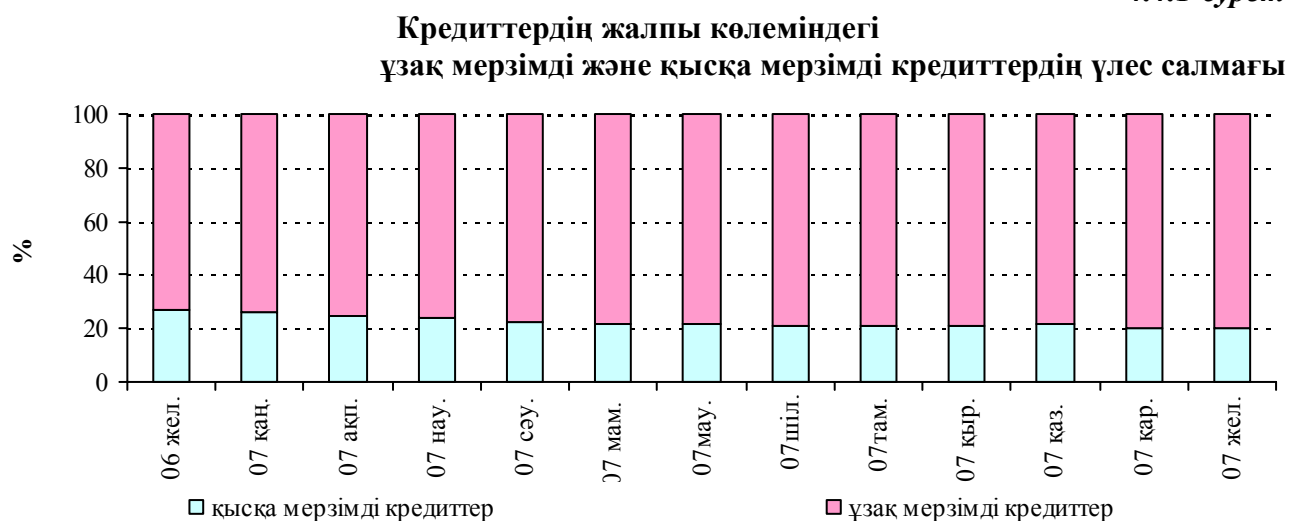

4.3.2-сурет

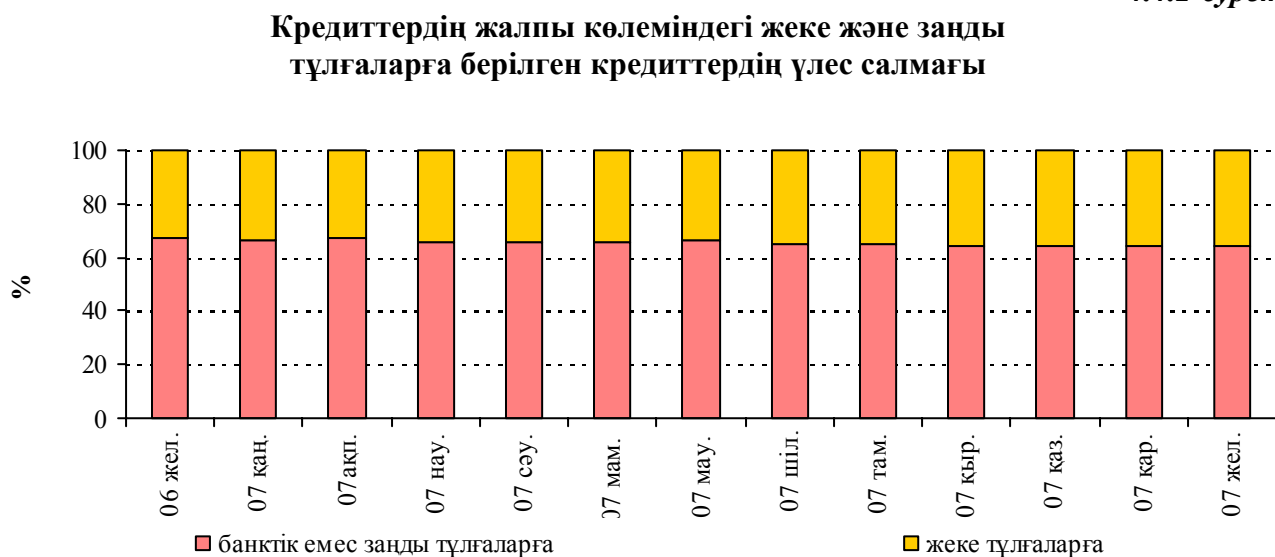
Жеке тұлғалардың мерзімді депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасының динамикасы

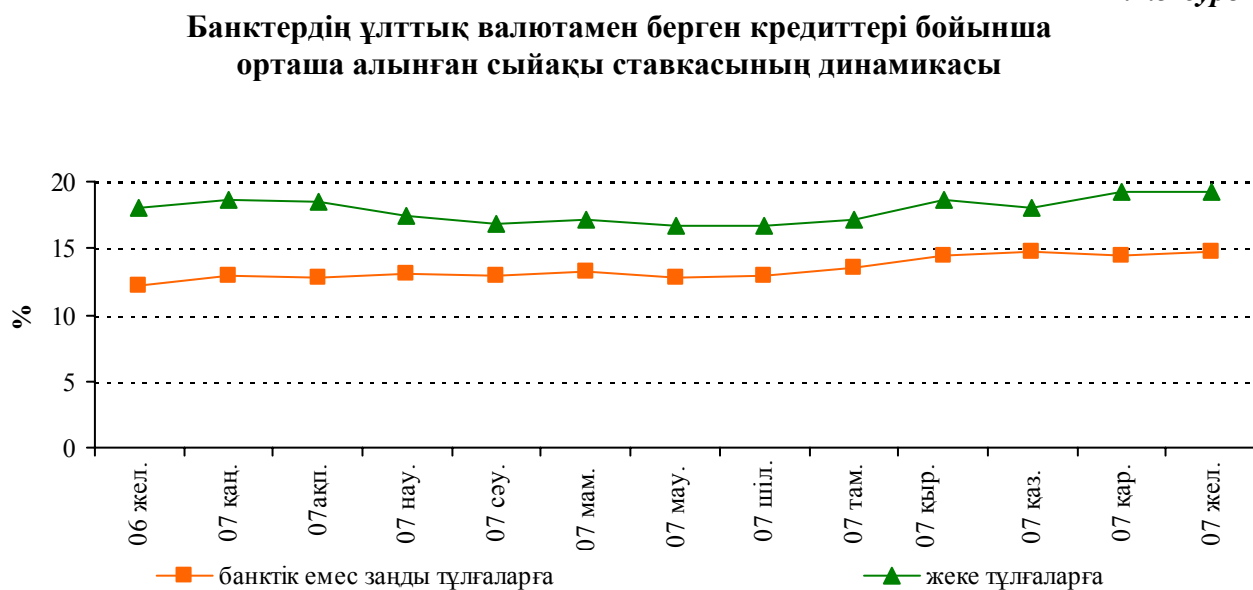
4.4.1-сурет

4.4.2-сурет

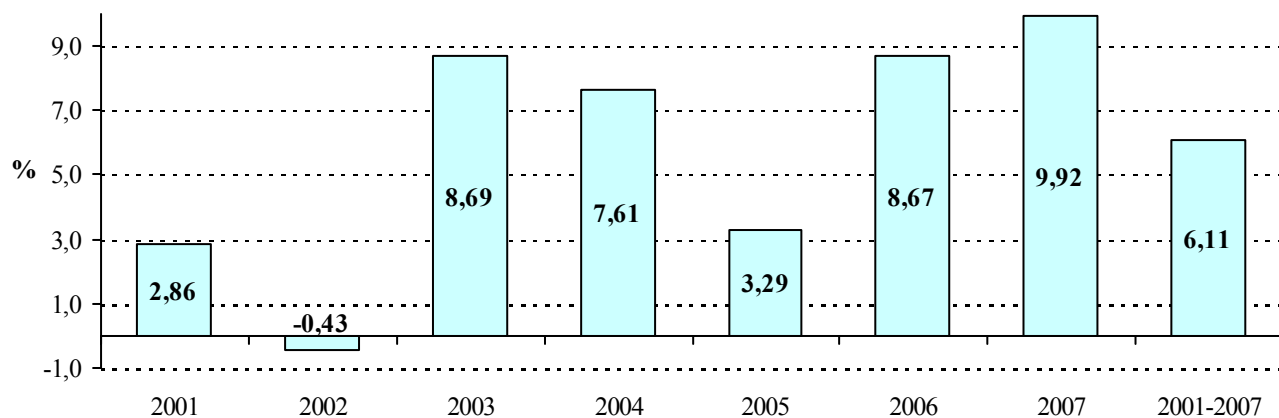

4.4.3-сурет

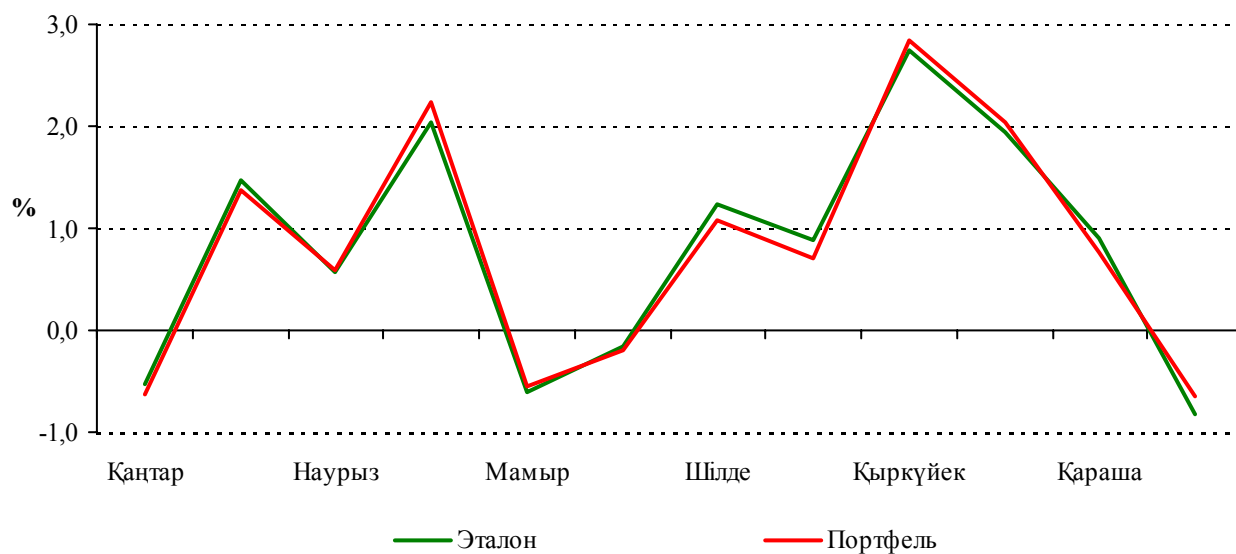
9.1.1-сурет

Ұлттық қордың құрылғанынан бастап кірістілігі, АҚШ долларымен

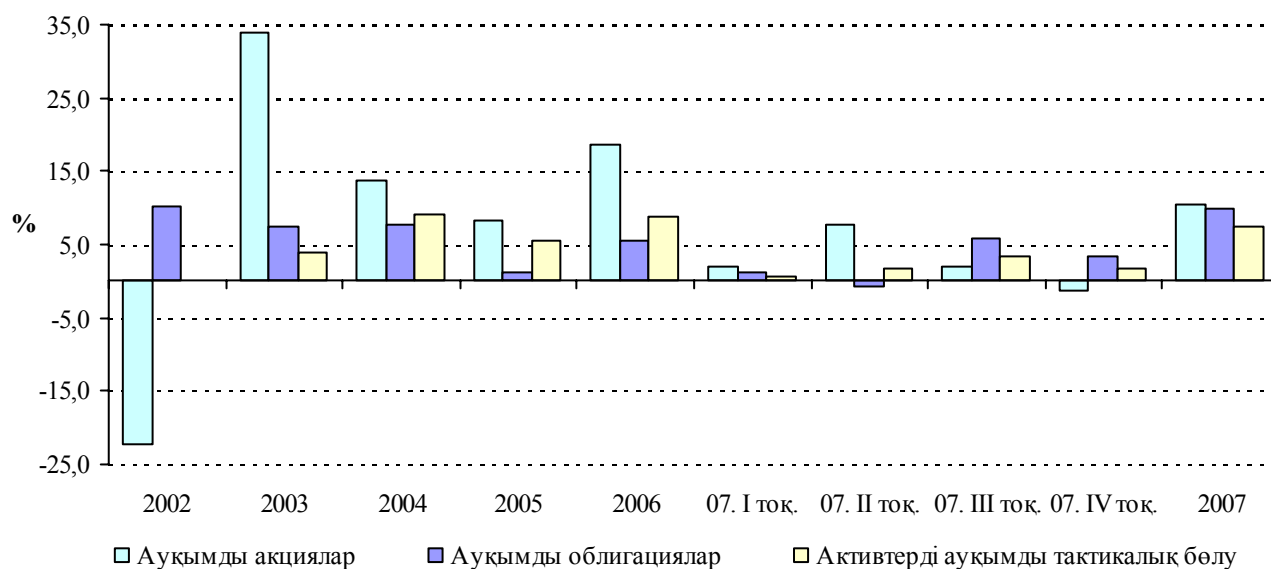

9.1.2-сурет

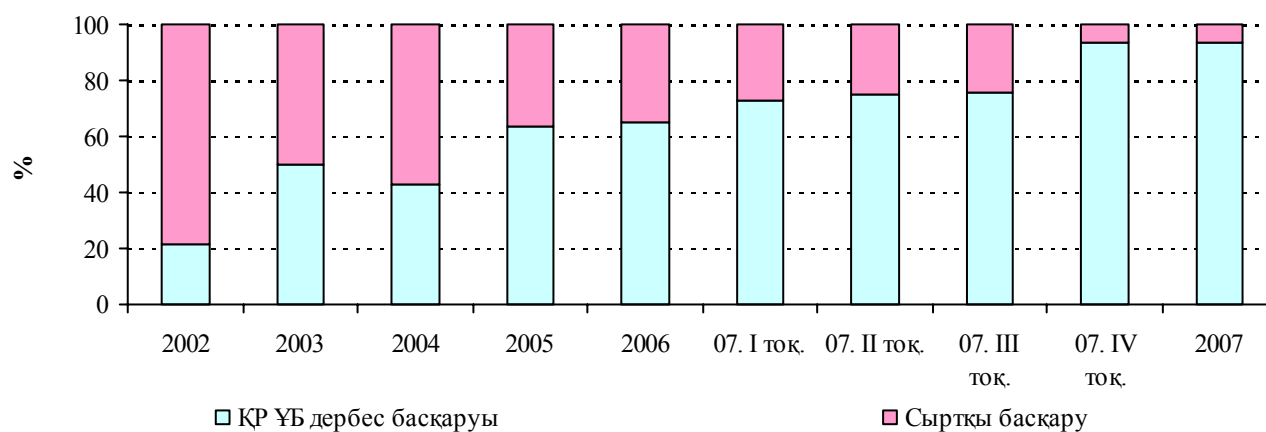
Жинақ портфелінің 2007 жылғы кірістілігі

Жинақ портфелінің мандат түрі бойынша кірістілігі

Басқарушылар бойынша «Ауқымды облигациялар» қосалқы портфелінің активтерін бөлу

**«Ауқымды облигациялар» қосалқы портфелінің
эталондық портфельге қарағанда кірістілігінің салыстырмалы кестесі**

	Портфель	Эталон	Үстеме кірістілік
ҚРҰБ дербес басқаруы*	10,17	10,43	-0,26
Сыртқы басқару	9,93	10,43	- 0,50
Барлығы қосалқы портфель	9,96	10,43	-0,46

**Жинақ портфелін басқарушылар бойынша 2007 жылғы үстеме кірістіліктің
салыстырмалы кестесі.⁹**

млн. АҚШ доллары

Басқарушы	2007 жылдың аяғына қуны	Портфель кірістілігі	Эталон портфелінің кірістілігі	Үстеме кірістілік
Белгіленген кірісі бар ауқымды облигациялар				
1-Басқарушы	211 720 830	10,28%	10,43%	-0,15%
Ұлттық Банк	11 674 148 466	10,17%	10,43%	-0,26%
3-Басқарушы	570 145 425	9,26%	10,43%	-1,16%
Ауқымды акциялар				
7-Басқарушы	983 158 145	13,15%	8,49%	4,65%
8-Басқарушы	1 127 034 198	11,25%	8,49%	2,75%
9-Басқарушы	1 100 610 895	10,70%	8,49%	2,20%
10-Басқарушы	742 178 080	9,13%	8,49%	0,63%
Активтерді ауқымды тактикалық бөлу				
12-Басқарушы	584 832 319	8,29%	10,05%	-1,76%
13-Басқарушы	259 271 414	1,25%	10,05%	-8,81%

* Кірістілік көрсеткіштері басқарушыларға комиссиялық сыйақыны ескермей отырып есептелді.

**Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету бойынша
операцияларды есепке алудың негізгі көрсеткіштері**

(млн. теңге)

Клиенттердің атауы	2007 жылғы 1 қаңтардағы барлық актив	2008 жылғы 1 қаңтардағы барлық актив	2007 жылғы барлық түсімдер	2007 жылғы барлық есептен шығару	2007 жылғы көрсетілген қызметтен ҚРҰБ кірістері	2007 жылғы өтелген шығындар сомасы
Сенімгерлік басқаруда	76 363,1	151 640,2	114 219,4	38 942,3	16,1	16,2
«ҚДКҚ» АҚ	12 645,0	24 250,7	23 877,1	12 271,4	2,0	2,6
«ҚИК» АҚ	1 978,8	15 742,5	34 704,2	20 940,5	1,2	0,6
«ҰПО» АҚ	559,9	289,0	0,0	270,9	0,6	0,1
«СТКҚ» АҚ	763,7	645,3	205,5	323,9	0,8	0,2
«МСК» АҚ	7 536,0	6 955,2	110,1	690,9	1,9	2,2
«ҚИК» АҚ	13 400,0	12 440,9	3 477,8	4 436,9	3,0	2,3
«ҚИККҚ» АҚ	7,0	0,0	0,0	7,0	0,0	0,0
«МӘСҚ» АҚ	39 076,0	90 920,7	51 844,7	0,0	6,1	8,1
«ҚБЕО» РМК	396,7	395,9	0,0	0,8	0,5	0,1
Кастодиандық қызмет көрсетуде	156 226,9	205 138,8			70,6	18,5
«ГНПФ» ЖЗҚ» АҚ	154 226,9	205 138,8			68,7	17,7
«ҚДБ» АҚ	2 000,0	0,0			1,9	0,8
Брокерлік қызмет көрсетуде	0,0	5 939,3			0,4	0,6
«САМРҰҚ» АҚ	0,0	5 939,3			0,4	0,6
	0,0					
ЖИЫНТЫҒЫ:	232 590,0	362 718,3			87,1	35,3

Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 1-қосымша

Ұлттық Банктің және АҚ-ның ұйымдық құрылымы

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Төрағасы

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Төрағасының
орынбасарлары (4 адам)

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі орталық аппаратының бөлімшелері

Зерттеу және статистика департаменті (42 адам)	Төлем балансы және валюталық реттеу департаменті (45 адам)	Заң департаменті (36 адам)	Монетарлық операциялар департаменті (52 адам)	Бухгалтерлік есеп департаменті (37 адам)
Ақпарат технологиясы департаменті (93 адам)	Ішкі аудит департаменті (52 адам)	Қызметкерлермен жұмыс жүргізу департаменті (55 адам)	Қолма-қол ақшамен жұмыс департаменті (26 адам)	Төлем жүйелері департаменті (28 адам)
Үйлестіру департаменті (Астана қаласы) (23 адам)	Қаржы тұрақтылығы басқармасы (10 адам)	Халықаралық қатынастар басқармасы (10 адам)	Ұлттық Банк басшылығының қызметін қамтамасыз ету басқармасы (25 адам)	Операция басқармасы (39 адам)
Монетарлық операцияларды есепке алу басқармасы (33 адам)	Бюджетті жоспарлау және бақылау басқармасы (24 адам)	Автоматтандырылған банктік ақпарат жүйелерін ендіру басқармасы (11 адам)	Қауіпсіздік басқармасы (23 адам)	Құжаттамалық қамтамасыз ету және бақылау басқармасы (19 адам)
Шаруашылық басқармасы (39 адам)			Бірінші бөлім (4 адам)	

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Өкілдігі мен филиалдары

ҚРҰБ Ресей Федерациясындағы Өкілдігі (1 адам)	16 аумақтық филиал (1094 адам)	Кассалық операциялар және құндылықтарды сақтау орталығы (филиалы) (376 адам)	«Қызметті қамтамасыз ету орталығы» (филиалы) (348 адам)
---	--------------------------------	--	---

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ұйымдары

«ҚРҰБ Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы» РМК (113,25 адам)	«ҚРҰБ Банктік сервис бюросы» РМК (70 адам)	«ҚРҰБ Қазақстан теңге сарайы» РМК (376 адам)	«ҚРҰБ Банкнот фабрикасы» РМК (446 адам)
---	--	--	---

Акционерлік қоғамдар

«Қазақстан депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ (25 адам)	«Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ (9 адам)	«ГНПФ» жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ (434 адам)	«Қазақстан Ақуарлық орталығы» АҚ (10 адам)	«ҚРҰБ «Q-BRO» Резервтік Орталығы» АҚ (27 адам)	«Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ*
--	---	---	--	--	---

* «Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ұлттық Банкінің жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 3 қыркүйектегі N 762 қаулысымен Қазақстан Республикасы Премьер-министрі Кеңсесінің қарауындағы ұйымдардың тізбесіне қосылды.

Ұлттық Банк және АҚ қызметкерлерінің саны

	Есепті кезең аяғындағы саны				Тұрақтамау көрсеткіші, %	
	Штат бойынша, бірлік		Тізім бойынша, адам			
	2006 ж.	2007 ж.	2006 ж.	2007 ж.	2006 ж.	2007 ж.
Орталық аппарат	721	732	660	682	11,7	13,8
Филиалдар	1 465	1 818	1 457	1 796	10,7	16,3
Жиынтығы:	2 186	2 550	2 117	2 478	11	15,7
ҚРҰБ ұйымдары (РМК)	1 369	1 005	1 326	951	12,6	16
ҚРҰБ бойынша барлығы:	3 555	3 555	3 443	3 429	11,6	15,8
АҚ	354	495	320	396	23,5	24,3
Барлығы:	3 909	4 050	3 763	3 825	13	40,1

10.2.2-кесте

Салыктарды ескере отырып еңбекақы төлеу қоры бойынша шығыстар және орташа айлық жалақы

	Әлеуметтік төлемді, қызметкерлерді сақтандыруды, әлеуметтік салықты және әлеуметтік аударымдарды ескере отырып ЕТҚ бойынша нақты шығыстар, млн. теңге			Бір қызметкердің орташа айлық жалақысы, теңге		
	2006 ж.	2007 ж.	2006 ж. %-бен.	2006 ж.	2007 ж.	2006 ж. %-бен.
ҚРҰБ	3 426,8	5 689,6	166,0	120 890	155 619	128,7
ҚРҰБ ұйымдары (РМК)	1 696,6	1 498,0	88,3	91 109	112 124	123,1
ҚРҰБ және ұйымдары бойынша барлығы:	5 123,4	7 187,6	140,3	109 167	143 165	131,1
АҚ	611,0	801,8	131,2	98 683	136 149	138,0
Барлығы (ҚРҰБ және РМК мен АҚ):	5 734,4	7 989,4	139,3	107 959	142 376	131,9

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі қызметінің нәтижелері*

млн. теңге

	2006 ж.				2007 ж.				ауытқу барлығы (2005/2004)	
	ҚҰБ	РМК	АҚ	Барлы- ғы	ҚҰБ	РМК	АҚ	Барлығы	(+/-)	(%)
Кірістер*	59 477,9	8 775,1	4 667,7	72 920,7	88 270,1	10 209,2	4 182,5	102 664,5	29 743,8	40,8
Шығындар*	29 972,7	6 723,5	1 631,8	38 328,0	51 024,5	8 074,9	1 817,5	60916,9	22 588,9	58,9
Бөлінбеген пайда/(шығын)	29 505,2	2 051,6	3 035,9	34 592,7	37 245,6	2 134,3	2367,7	41747,6	7 154,9	20,7
Корпоративтік табыс салығы		568,2	782,9	1 351,1		682,2	583,1	1 265,3	-85,8	-6,4
Бөлінбеген пайда/(шығын) қалдығы	29 505,2	1 483,4	2 252,9	33 241,6	37 245,6	1 452,1	1784,6	40482,3	7 240,7	21,8

Ұлттық Банктің монетарлық қызмет бойынша кірістері мен шығындары*

млн. теңге

р/с №	Атауы	Нетто-нәтиже		Ауытқу	
		2006 жыл	2007 жыл	(+/-)	(%)
1	2	3	4	5	6
1	Сыртқы нарық	58 653,5	87 077,7	28 424,2	48,5
1.1	АВА басқару	58 656,0	87 112,4	28 456,4	48,5
1.1.1	Алтын портфелі	-40,5	-148,0	-107,5	3,7 есе
1.1.2	Валюта портфелі	58 696,5	87 260,4	28 563,9	48,7
1.1.2.1	Сыртқы басқарудағы	576,6	-72,2	-648,8	-112,5
1.1.2.2	Ішкі басқарудағы	58 119,9	87 332,6	29 212,7	50,3
1.2	Өзге	-2,5	-34,7	-32,2	13,9 есе
2	Ішкі нарық	-21 434,2	-38 864,6	-17 430,4	81,3
2.1	ҚР Үкіметімен операциялар	-1 096,5	-293,2	803,3	-73,3
2.2	МБҚ-мен операциялар	-9 012,7	-31 631,5	-22 618,8	3,5 есе
2.3	Ішкі қаржы жүйесімен, қаржылық емес ұйымдармен және жеке тұлғалармен операциялар	-11 326,7	-6 938,5	4 388,2	-38,7
2.4	Провизия құру және жою	1,7	-1,4	-3,1	-182,4
2.5	Өзге	0,0	0,0	0,0	0,0
3	АВА қайта бағалаудың нәтижесі	314,5	565,5	251,0	79,8
	Монетарлық қызметтен нәтиже	37 533,8	48 778,6	11 244,8	30,0

* ҚРҰБ монетарлық қызметі бойынша кірістері мен шығындары нетто-негізде қабылданды

Ұлттық Банктің монетарлық емес қызмет бойынша кірістері мен шығындары

млн. теңге

Р /с №	Атауы	2006 жыл	2007 жыл	Ауытқу	
				абсолюттік сома (+/-)	өсу, төмендеу қарқыны(%)
1	Барлық кірістер	509,9	626,9	117,0	22,9
1.1	Ағымдағы кірістер	467,5	579,8	112,3	24,0
1.1.1	Өтелген шығындар	25,4	26,6	1,2	4,7
1.1.2	Инвестициялық бағалы қағаздар - салынған капитал бойынша кірістер (дивидендтер)	209,7	96,4	-113,3	-54,0
1.1.3	Тазартылмаған қымбат металдармен және асыл тастармен операциялар бойынша				
1.1.4	Өзге кірістер	232,4	456,8	224,4	96,6
1.2	Көзделмеген кірістер	42,4	47,1	4,7	11,1
1.3	Бұрын құрылған провизияны жою			0,0	0,0
2	Барлық шығындар	8 538,6	12 159,9	3 621,4	42,4
2.1	Ағымдағы шығындар	8 428,3	11 334,4	2 906,1	34,5
2.1.1	Ұлттық валютаны жеткізу және тасымалдау бойынша	64,7	68,7	4,0	6,2
2.1.2	Ұлттық Банктің операциялары бойынша комиссия төлеуге	0,8	1,5	0,7	87,5
2.1.3	Негізгі құрал-жабдықтармен, материалдық емес активтермен және ТМҚ-мен операциялар бойынша	1 304,9	1 393,3	88,5	6,8
2.1.4	Өзге	969,3	619,2	-350,1	36,1
2.1.5	ҚҚА қаржыландыруға байланысты шығындар	1 493,1	2 087,2	594,1	39,8
2.1.6	Әкімшілік шығындар және қызметкерлер шығындары	4 595,4	7 164,5	2 569,1	55,9
2.2	Көзделмеген шығындар және провизия құруға шығындар	110,3	825,5	715,2	7,5 есе
	Монетарлық емес қызметтен нәтиже	-8 028,7	-11 533,0	-3 504,3	43,5

Ұлттық Банктің күрделі шығыстары

млн. теңге

№№	Атауы	2006 жыл	2007 жыл	Ауытқу	
				(+,-)	(%)
А	Б	1	2	3	4
1	Объектілердің құрылысы		0,3	0,3	0,0
2	Жұмыс істеп тұрған өндірісті қайта салу және кеңейту		30,0	30,0	0,0
3	Күрделі жөндеу	33,0	105,7	72,7	3,2 есе
4	НҚ сатып алу	213,4	766,8	553,4	3,6 есе
5	Материалдық емес активтерді сатып алу	390,0	142,0	-248,0	-63,6
6	Өзге шығыстар	0,0	22 534,0	22 534,0	0,0
	Күрделі шығыстардың жиынтығы	636,4	23 578,8	22 942,4	37 есе

Х бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 4-қосымша

Ұлттық Банк ұйымдары қызметінің 2007 жылғы нәтижелері

млн. теңге													
№	Атауы	Кірістер			Шығыстар			Корпоративтік табыс салығы			Салық салудан кейінгі таза кіріс (шығын)		
		2006 ж.	2007 ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %	2006 ж.	2007 ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %	2006 ж.	2007 ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %	2006 ж.	2007 ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны %
	Барлығы	13 442,8	14 394,4	7,1	8 355,3	9 892,4	18,4	1 351,1	1 265,3	-6,3	3 736,4	3 236,7	-13,4
	Республикалық мемлекеттік кәсіпорындар	8 775,1	10 209,2	16,3	6 723,5	8 074,9	20,1	568,2	682,2	20,1	1 483,4	1 452,1	-2,1
1	ҚТС	2 583,8	2 949,1	14,1	2 105,3	2 467,1	17,2	133,7	150,9	12,9	344,8	331,1	-4,0
2	ҚБЕО	1 388,7	1 455,7	4,8	689,2	885,3	28,5	260,1	219,4	-15,6	439,4	351,0	-20,1
3	БСБ	264,3	272,3	3,0	239,9	247,6	3,2	6,1	6,8	11,5	18,3	17,9	-2,2
4	ҚҚО ³	616,3	-	-	579,2	-	-	13,4	-	-	23,7	-	-
5	БФ	3 922,0	5 532,1	41,1	3 109,9	4 474,9	43,9	154,9	305,1	97,0	657,2	752,1	14,4
	Акционерлік қоғамдар	4 667,7	4 185,2	-10,3	1 631,8	1 817,5	11,4	782,9	583,1	-25,5	2 253,0	1 784,6	-20,8
1	КДКҚ СТКҚ ҚАО ⁴ Q-BRO ⁵ КРҰБ үлесі 100%	943,7	699,2	-25,9	437,4	249,9	-42,9	-0,5	-0,5	0,0	506,8	449,8	-11,2
2		46,2	60,5	31,0	41,7	41,3	-1,0	-1,4	1,6	1,1 есе	5,9	17,6	3 есе
3		17,7	20,1	13,6	18,3	8,8	-51,9	-	-	-	-0,6	11,3	19 есе
4		-	4,7	-	-	31,5	-	-	1,4	-	-	-28,2	-
5	ҰПО ⁶ (КРҰБ үлесі-66,9%)	46,1	32,4	-29,7	155,3	112,8	-27,4	3,8	-	-	-113,0	-80,4	-28,9
6	«ГНПФ» ЖЗҚ (КРҰБ үлесі 57,6%)	3 614,0	3 368,3	-6,8	979,1	1 353,1	38,2	781,0	578,9	-25,9	1 853,9	1 436,3	-22,5
7	ҰТО ⁷ (КРҰБ үлесі -50%)	-	-	-	-	20,1	-	-	1,7	-	-	-21,8	-

3 Ұлттық Банктің Директорлар кеңесінің 27.11.06 ж. № 188 қаулысына сәйкес «ҚҚО» РМК таратылды.

4 «Қазақстан актуарлық орталығы» АҚ акционерінің 17.10.2007 ж. №4 шешімімен таратылды.

5 Ұлттық Банк Басқармасының 30.04.07ж. № 51 қаулысына сәйкес «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің «Q-BRO» Резервтік Орталығы» АҚ құрылды.

6 24.09.2007ж. № 108 «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру комитетіне өтеусіз берілді.

7 «Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ұлттық Банкі жанындағы Ұлттық талдамалық орталық» АҚ Қазақстан Республикасы Үкіметінің 03.09.2007ж. № 762 қаулысына сәйкес құрылды.